



MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI • 6904
BİLİM VE KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ • 1667

ÇOCUKLUK

L. TOLSTOY

Mütercim *Râna Çakıröz*

Yayın Yönetmeni *Hüseyin Burak Fettahoğlu*

Yayın Koordinatörü *Hikmet Azer*

Yayın Sorumlusu *Huri Dursun Özkan*

Tashih *Huri Dursun Özkan - Sergül Erkene Madencioğlu*

Kapak Tasarımı *Ekrem Acar*

Dizgi *Pınar Balkış*

Baskı *Önka Kâğıt Ürünleri İml. Matb. Yay. Amb. Paz. San. Tic. Ltd. Şti.*
Zübeyde Hanım Mah. Sebzebahçeleri Cad. No:80/32-33 İskitler Altındağ/ANKARA
Sertifika No 20419

Türkçe yayın hakları MEB, 2019

Tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında,
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz ve kullanılamaz.

1. Baskı 1945

2. Baskı 2019 (3000 Adet)

Bu eser, üslup ve imla olarak 1945 nüshasının aynıdır. Maddi hatalar düzeltilmiştir.

ISBN 978-975-11-4870-4



KÜLTÜR YAYINLARI
DÜNYA KLASİKLERİ

İdare Yeri MEB Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Ders Kitapları ve Yayınlar Daire Başkanlığı, Kültür Yayınları Şubesi

MEB Beşevler Yerleşkesi I Blok 06560, Yenimahalle/ANKARA

Tel. 0312 413 36 48 • Belgegeçer 0312 222 40 85 • E-posta kulturyayinlari@meb.gov.tr

Satış Yeri MEB Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğü

Atatürk Bulvarı Milli Müdafaa Cad. No.: 6 Kat: 1 Kızılay/ANKARA

Tel. 0312 413 42 03 • Belgegeçer 0 312 419 20 14 • E-posta mebdose@meb.gov.tr

E-satış kultureserleri.meb.gov.tr

L.TOLSTOY

Çocukluk

Mütercim
Râna ÇAKIRÖZ

Lev Nikolayeviç Tolstoy (1828 - 1910)

Rus ve dünya edebiyatının önemli yazarlarından Lev Nikolayeviç Tolstoy, 9 Eylül 1828'de Tula'da varlıklı ve aristokrat bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Küçük yaşlarda anne ve babasını kaybetti. Akrabaları tarafından yetiştirilen Tolstoy, 1943 yılında Doğu dilleri okumak üzere Kazan Üniversitesine gönderildi ancak bu eğitimi bitirmeden Hukuk Fakültesine geçti. Hukuk eğitimini de tamamlamadan 1847 yılında yaşadığı çiftliğe geri döndü. 1851'de Rus ordusuna yazılarak Kırım Savaşı'nda topçu teğmeni olarak görev aldı. İlk eseri olan Çocukluk bu dönemde ortaya çıktı ve dönemin ünlü edebiyat dergilerinden birinde Çocukluğumun Tarihçesi adıyla yayımlandı. Kafkasya'da, Sivastopol'da askerî harekâtlara bizzat katıldı. İlk Gençlik ve Gençlik'i ve ayrıca Tipi, İki Süvari Subayı adlı eserlerini bu dönemde yazdı.

Tolstoy, 1862 yılında evlendi ve kısa bir süre sonra bir başyapıt olan Savaş ve Barış'ı yazdı. 1877 yılında ise bunu Anna Karenina adlı romanı takip etti ancak ilerleyen yıllarda İtirafı adlı eserinde anlattığı gibi ağır bir ruhsal bunalım dönemi geçirdi. Tolstoy çevresinden, ailesinden uzaklaşmak için çıktığı yolculukta bitkin düşerek 20 Kasım 1910'da yaşama veda etti. Tolstoy 82 yıllık yaşamına pek çok edebî eser bıraktı. Bu eserlerden bazıları şunlardır; Sivastopol Serisi, İvan İlyiç'in Ölümü, Diriliş, Hacı Murat, Kazaklar, İnsan Nasıl Ölür? İki Süvari Subayı, Masallar, Sanat Nedir?, İnsan Neyle Yaşar?

ÖNSÖZ

Ruşçadan dilimize çevirdiğim *Çocukluk* isimli eseri Tolstoy'un basılan ilk yazısıdır. Dünya edebiyat hazinesine *Anna Karenina*, *Harb ve Sulh*, *Diriliş* gibi eserler kazandırmış olan bu büyük Rus yazarı edebiyat âlemine ilk adımı bu *Çocukluk* eseriyle atmıştır.

Birçok başka yazarların hayatında olduğu gibi, Tolstoy'un hayatında, başlangıç veya tecrübe devri gibi bir hal yoktur. 23 yaşında iken bir sene çalışarak yazıp çıkardığı bu eseri, ruh tahlillerinin ve gösterdiği tiplerin kuvvetiyle onu usta bir yazar olarak kabul ettirmiştir.

Romandan ziyade büyük hikâye diyebileceğimiz bu eserin yazılıp yayımlanması şöyle olmuştur:

Lev Tolstoy, 1851 senesinin nisan ayı sonlarında, âni bir kararla, üç senedenberi hemen hiç ayrılmadığı Yasnaya Polyana çiftliğini bırakarak, en büyük ağabeyi Nikolay ile birlikte Kafkasya'ya gitti. Orada, *Hayatımın dört çağı* adı altında büyük bir roman yazmayı düşündü. Hâtıra defterindeki: "Yarın büyük bir roman yazmaya başlayacağım" notundan anlaşılıyor ki *Çocukluk'u* 3 temmuz 1851 den sonra yazmaya başlamıştır.

Bir sene sonra biten bu eseri, Tolstoy, *Çocukluğumun tarihçesi* adıyla ve L. N. imzasıyla *Sovremennik* dergisinde basılmak üzere, derginin müdürü olan şair Nekrasov'a gönderdi. Nekrasov'dan aldığı müspet cevap onu pek çok sevindirmiştir.

Çocukluk 1852 senesi eylülünden itibaren *Sovremennik* dergisinde L. N. imzasıyla ve *Çocukluğumun tarihçesi* adıyla yayımlanmaya başladı. Kimin tarafından yazıldığı bilinmeyen bu hikâyeyi tenkidçiler çok iyi karşıladılar.

Bir müddet sonra Nekrasov, eserin Tolstoy'a ait olduğunu öğrenince, onu hararetle tebrik etmiş ve çok geçmeden Tolstoy'a, bundan böyle göndereceği yazılar için, o zamanın en yüksek yazarlarına verilen telif hakkının ödeneceğini bildirmiştir. Bundan anlaşıldığına göre Tolstoy daha 23 yaşında yazdığı ilk eseriyle kendisini tanıtmış ve usta yazarlar arasında yer almıştır.

Çocukluk, İlk gençlik ve Gençlik adları altında üç kitabı içine alan bu eserin Tolstoy'un çocukluk ve gençliğiyle ne derece ilgisi olduğuna gelince: Tiplerin birçoğu hayattan alınmıştır. Meselâ: *Çocukluk* kısmındaki Nikolenka kendisi, fakat Nikolenka'nın babası, kendi babası değil, babasının komşusu ve arkadaşı A. M. İsleniev'dir. Mürebbiye Mimi de İsleniev'in evindeydi ve orada uzun zaman kalmıştır. Katenka da onun kızı Yuzenka'dır. Karl İvanoviç, kendi öğretmeni olan Teodor İvanoviç Rossel'e, Saint-Gérôme da mürebbisi Saint-Thomas'a benzemektedir. Nikolenka'nın annesine gelince, o hayalinde yaratılmıştır. Tolstoy, annesi öldüğü vakit ancak üç aşında olduğu için onu hatırlıyamaz. Büyük Hristiyan Grişa da o zamanlar oralarda yaşamış bir meczup tipidir.

Eserin öteki bölümlerine ait diğer iki cilt de sırasıyla verilecektir.

R. ÇAKIRÖZ

ÇOCUKLUK



I

ÖĞRETMEN KARL İVANOVİÇ



On yaşıımı doldurmuştum, fevkalâde hediyeler aldığıım isim gününden üç gün sonra 12 ağustos 18 ** sabahı saat yedide Karl İvanoviç kalın kâğıttan yapılmış ve bir değneğe çakılmış sineklikle başucumdaki sineğe vururken beni uyandırdı. Bunu o kadar beceriksizce yapmıştı ki, meşe karyolamın önünde asılı duran, ismini taşıdığıım azizin resmine çarpmış, öldürülen sinek de üstüme düşmüştü. Yorgandan başımı çıkardım, sallanan resmi elimle durdurdum, sineği yere attım, mahmur olmakla beraber öfkeli bir bakışla Karl İvanoviç'i süzdüm. O ise, sırtında alacalı pamuk sabahlığı, belinde aynı kumaştan bir kuşak, başında püsküllü, kırmızı örgülü takkesi, ayağında keçi derisinden yumuşak çizmeleri olduğu halde duvar boyunca gezinmeğe, nişan alıp sinekliği sağa sola indirmeğe devam ediyordu.

«Diyelim ki, ben küçüğüm, fakat o niçin beni rahatsız ediyor? Niçin Volodya'nın yatağı yanındaki sinekleri öldürmüyor? Orada ne kadar var, baksa ya! Evet, Volodya benden büyük, bense herkesten küçüğüm, herhalde bunun için bana işkence ediyor. Onun hayatta bir tek düşüncesi varsa, o da ne yapıp yapıp beni üzme» diye kendi kendime söyleniyordum. Beni

uyandırdığını, korkuttuğunu pekâlâ görüyor ama farkına varmamış gibi davranıyor.... Ne çekilmez adam! Sabahlığı da, takkesi de, püskülü de kendisi gibi çekilmez.

Karl İvanoviç'e karşı olan hiddetimi kendi kendime ifade ederken, o karyolasına yaklaştı, orada boncuktan yapılmış bir pabuç içinde asılı duran saate göz attıktan sonra sinekliği çiviye astı. Çok neşeli görünen bir ruh hali içinde bize dönerek, hoş bir Alman edasiyle:

— **Auf, Kinder, auf!.. s'ist Zeit. Die Mutter ist schon im saal**¹ diye seslendikten sonra bana yaklaştı ve ayak ucuma oturarak, tabakasını çıkardı. Ben uyuyormuş gibi davrandım. Karl İvanoviç önce enfiyesini çekti, burnunu sildi, parmaklarını şıkırdattı, ancak bu işlerden sonra benimle meşgul olmağa başladı. Gülerek tabanımı gıdıklıyor; **Nu, nun faulenzinder!**² diyordu.

Gıdıklanmaktan çok huylandığım halde ne yatağımdan fırladım, ne de cevap verdim; yalnız, başımı yastığın altına, daha derinlere sakladım, olanca kuvvetimle tepiniyor, gülmemek için kendimi zor tutuyordum.

— Ne iyi adam, hem bizi ne kadar da seviyor! Ona karşı nasıl böyle kötü düşünceler besliyebildim, diye kendime de ona da içerliyor, hem ağlamak, hem gülmek istiyordum: sinirlerim bozulmuştu.

¹ Almanca: Kalkın çocuklar, kalkın! Vakittir, artık anneniz salona inmiştir.

² Almanca: Haydi, haydi tembel.

Başımı yastığın altından çıkararak yaşlı gözlerle:

— “**Ach, lassen zie, Karl İvanoviç!**”³ diye bağırdım.

Karl İvanoviç şaşırды, tabanlarımı bırakarak, telâşla niçin ağladığımı, rüyamda fena bir şey mi gördüğümü sormağa başladı. Onun hoş Alman çehresi, niye ağladığımı anlamak için gösterdiği alâka, gözyaşlarımın daha çok akmasına sebeb oluyordu. Kendi kendimden utanıyor, nasıl olup da, bir dakika önce, Karl İvanoviç’i sevmediğimi, onun sabahlığını, takkesini, püskülünü çekilmez bulduğumu bir türlü anlıyamıyordum. Şimdi ise tersine, her şeyi bana hoş geliyor, hattâ püskülü iyiliğinin söz götürmez bir delili gibi görünüyordu.

Ona fena bir rüya gördüğüm için ağladığımı söyledim. Gûya annem ölmüş de onu gömmeğe götürüyorlarmış. Bunların hepsini uydurmuştum, çünkü bu gece rüyamda ne gördüğümü, hiç hatırlamıyordum. Fakat anlattıklarımın müteessir olan Karl İvanoviç beni okşamağa, avutmağa başlayınca, bu uydurduğum korkunç rüyayı, hakikaten görmüş gibi oldum ve bu defa gözyaşlarım bambaşka bir sebepten akmağa başladı.

Karl İvanoviç yanımdan ayrıldıktan sonra ben yatağimde doğrulup küçük ayaklarıma çoraplarımı geçirmeğe uğraşırken, gözyaşlarım biraz dindi, fakat uydurduğum o korkunç rüyanın acı düşüncelerinden bir türlü kurtulamıyordum. Odaya ufak tefek, temiz, titiz, daima ciddî ve saygılı bir adam, aynı zamanda

³ Almanca: Ah, bırakın beni.

Karl İvanoviç'in aziz dostu olan lâlamız Nikolay girdi. Bize elbise ve ayakkabılarımızı: Volodya'ya çizmelerini, bana da nefret ettiğim, fakat henüz giymeğe mecbur olduğum frenk bağlı iskarpinlerimi getiriyordu. Onun yanında ağlamak ağrıma gitti, hem de sabah güneşi pencerede o kadar neşeli parlıyor ve lâvabonun başında durup Maria İvanovna (kızkardeşimin mürebbiyesi) ile alay eden Volodya o kadar neşeli, o kadar yüksek sesle gülüyordu ki, bir elinde sabunu, ötekinde ibriği, omuzunda havlusuyle ağırbaşlı Nikolay bile gülümsüyerek:

— Yeter artık, Vladimir Petroviç, lütfen yıkanınız! diyordu.

Ben büsbütün neşelendim.

— **Sind siebald fertig?**⁴ diye, ders odamızdan Karl İvanoviç'in sesi duyuldu.

Bu sefer sesi ciddî idi. Biraz evvel gözyaşlarımı akıtacak kadar bana dokunan o samimiyetten artık eser kalmamıştı. Karl İvanoviç ders odamızda bambaşka bir adamdı, tam bir öğretmendi. Çabucak giyindim, yıkandım, daha elimdeki fırça ile ıslak saçlarımı düzeltirken, onun çağırmasına koştum.

Karl İvanoviç gözlüğü burnunda, kitabı elinde olduğu halde, kapı ile pencere arasında, her zamanki yerinde oturuyordu. Kapının solunda iki raf asılıydı: biri biz çocuklar için, öteki Karl İvanoviç'in, şahsına mahsus dediğimiz raf. Bizimkinde bir takımı düzgün-

⁴ Almanca: Hazır mısınız?

ce yerleştirilmiş, diğerleri rasgele bırakılmış, derse ait olan ve olmıyan, her cins kitap vardı. Yalnız “Histoire de Voyage”⁵ ın kırmızı kaplı iki büyük cildi duvara heybetle yaslanmıştı; geriye kalanlar uzun, kısa, küçük büyük kitaplar, kitapsız kablara, kabsız kitaplar, karmakarışık duruyordu. Teneffüsten evvel, Karl İvanoviç “Kütüphane” diye vasıflandırdığı bu rafın düzeltilmesini emredince, elimize geçeni oraya rasgele sıkıştırıyorduk. Şahsına mahsus olan raftaki kitap koleksiyonu, bizimkiler kadar büyük değildi, ama daha da çeşitliydi. Onlardan üçünü hatırlıyorum: lâhana bahçelerinin gübrenmesine dair, bir risale; yedi sene harblerine dair köşesi yanık, güderi kablı, bir cilt; hidrostatığa dair bir ders kitabı. Karl İvanoviç vaktinin çoğunu burada, bu kitapları okumakla geçirirdi; hattâ bu yüzden gözleri bozulmuştu; fakat bu kitaplardan ve “Severnaya pçela”⁶ dan başka bir şey okumazdı.

Karl İvanoviç’in raftaki eşyaları arasında, onu bana en çok hatırlatan bir şey vardı. Bu ağaçtan bir desteğe iliştilmiş ve küçük çarkların döndürdüğü kartondan kesilmiş bir yuvarlak. Bu yuvarlağın üstüne bir bayanla bir berberin karikatürünü gösteren resim yapıştırılmıştı. Öğretmenimizin elinden çok iyi eliş geliyordu ve bu âleti, zayıf gözlerini kuvvetli ışıktan korumak için icadetmişti.

Altından ağarmış seyrek saçları görünen kırmızı takkesi, pamuk sabahlığı ile uzun boyu hâlâ, gözümün

⁵ Fransızca: Yolculuk tarihi.

⁶ Şimal Arısı adlı Rus mecmuası.

önündedir. Bir elinde kitap, öteki eli koltuğun yanına serbesçe bırakılmış bir vaziyette; yüzünü gölgeliyen berber karikatürlü kartonun durduğu, masanın önünde oturmaktadır; yanbaşımda, üzerinde avcı resmi bulunan bir saat, bir damalı mendil, siyah yuvarlak bir enfiyelik ve yeşil bir gözlük mahfazasıyla küçük bir tablada maşa duruyordu. Bunların hepsinin düzgünce yerleştirilmiş olması, ve yerli yerinde durması, Karl İvanoviç'in vicdanının temiz ve ruhunun sakin olduğunu açıkça gösteriyordu.

Bazan, aşağıdaki salonda doyuncuya kadar koşuktan sonra, parmaklarının ucuna basa-basa, gizlice yukarıya çıkıp, ders odasına bakınca, Karl İvanoviç'i yalnız başına koltuğa oturmuş, sakin, vekarlı bir ifade ile sevdiği kitaplara dalmış bulduğum olurdu. Bazan onu, okumadığı zaman da görürdüm: o vakit yarı kapalı mavi gözleri, tuhaf bir ifade ile bakar, dudakları mahzun mahzun gülümserdi. Odanın sesizliği içinde yalnız avcı resimli saatin tıkırtısı ile, Karl İvanoviç'in muntazam nefesi duyulurdu.

Bazan, o farkına varmadan, kapıda durur, zavallı, zavallı ihtiyar, diye düşünürdüm. Biz kalabalığız; oynuyor eğleniyoruz, halbuki o, yapayalnız ve kimsecikler onunla candan ilgilenmiyor. Öksüz olduğunu söylerdi, doğru! Hayatı da nekadard acıklıydı. Bunu Nikola'ya anlattığını hatırlıyorum. Onun yerinde olmak hakikaten feci! Ona o kadar acıdığım olurdu ki,

yanına yaklaşır ve: “**Liebe⁷ Karl İvanoviç.**” derdim. O da, bu şekilde hitabımdan dolayı, duygulandığını belli ederek, beni okşardı.

Öteki duvar da, hemen hepsi yırtılmış, fakat Karl İvanoviç’in becerikli eliyle yapıştırılmış haritalarla kaplıydı. Ortasında aşağı inmek için bir kapı bulunan üçüncü duvarın bir tarafında iki cetvel asılı dururdu: birisi bizim üstü çizik çizik olmuş cetvelimiz, öteki yepyeni bir cetvel, çizmekten ziyade, bizi teşvik için kullanılan, onun hususî cetveli idi. Karşı tarafta, bizim küçük suçlarımızın haçlarla büyüklerinin de yuvarlaklarla işaret edildiği bir kara tahta, onun solunda da cezalandırıldığımız zaman diz çöktüğümüz köşe vardı.

Bu köşe, bende ne silinmez hâtıralar bırakmıştı! Sobanın kapağını, bu kapağın hava deliklerini ve kapağı çevirince içeri hücum eden havanın çıkardığı sesi hatırlıyorum. Bazan köşede dururdum, dizlerim, belim ağrıyınca kadar durduğum olurdu, o zaman galiba Karl İvanoviç beni unuttu, diye düşünürdüm; kendisi şimdi herhalde, yumuşak koltuğunda oturmakta ve hidrostatığını okumaktadır, halbuki ben ne haldeyim? diye düşünürdüm.

Kendimi hatırlatmak için usullacık sobanın kapağını açıp kapamağa, yahut duvarın sıvalarını oymağa başladım. Fakat kopan sıva parçası çok büyük olunca birden gürültü ile yere düşmesi, şüphesiz bana bütün cezalardan daha çok korku verirdi. Başımı çevirip Karl

⁷ Almanca: Sevgili.

İvanoviç'e baktığım vakit elinde kitabı ile bir şeyin farkına varmamış gibi davrandığını görürdüm.

Odanın ortasında, üstü eski siyah muşamba ile örtülü bir masa duruyordu. Muşambanın yırtıklarından, masanın çakılarla rasgele yontulmuş kenarları görünüyordu. Etrafında uzun zaman kullanılmaktan cilâlanmış gibi parlıyan boyasız birkaç iskemle vardı. Üçüncü duvarda ise, üç pencere bulunuyordu. Bunlardan şöyle bir manzara görünüyordu: pencerenin tam dibinden her taşını, her çukurunu, araba tekerleklerinin bıraktığı her izi iyice tanıdığım, sevdiğim bir yol geçiyordu. Yolun ötesinde arasından çitler görünen, budanmış ıhlamur ağaçlarıyla çevrili, bir geçit. Geçidin üstünden, bir tarafında harman bulunan bir çayır, karşısında da orman; uzakta, ormanın içinde bekçinin kulübesi. Pencerenin sağında, büyüklerin öğle yemeğinden evvel oturdukları taraçanın bir kısmı görünüyordu. Bazan, Karl İvanoviç imlâ ödevlerimizi düzeltirken, aşağıya şöyle bir göz attığım olurdu, annemin siyah saçlı başını ve bir başkasının sırtını görür, oradan gelen konuşma, gülme seslerini, biraz olsun, duyardım: orada bulunmak imkânı olmadığına üzülür ve: acaba ne vakit büyüyüp de okumaktan kurtulacağım, vaktimi diyaloglar ezberlemekle değil de, sevdiğim insanlar arasında geçireceğim, diye düşünürdüm. Yavaş yavaş bu can sıkıntısı, bir keder halini alırdı ve kimbilir neden, öyle daldardım ki, Karl İvanoviç'in imlâda yaptığım yanlışlardan dolayı bana çıkıştığım bile duymazdım.

Karl İvanoviç sabahlığını çıkarıp omuzları kabarık, volânlı lâcivert frakını giydikten ve ayna önünde kıravatını düzelttikten sonra, annemize günaydın demek için bizi aşağıya götürürdü.

II

ANNEM

Annem salonda oturuyor, çay hazırlıyordu. Bir eliyle çaydanlığı, öteki eliyle de semaverin musluğunu tutuyordu, dolu çaydanlıktan taşan su, tepsiye dökülüyordu. O kadar dikkat ettiği halde, ne suyun döküldüğünü, ne de bizim içeri girdiğimizi fark edemiyordu.

Sevilen bir varlığın çizgilerini insan hayalinde canlandırmağa çalışırsa, geçmişten o kadar çok hatıralar belirir ki, bunların içinden çizgileri, gözyaşları arasından görünürmüş gibi, çok silik görür; bunlar hayal gözyaşlarıdır. Ne vakit annemi, o zaman olduğu gibi hatırlamak istesem, ancak, bana karşı her vakit aynı şefkat ve sevgiyi gösteren kahve rengi gözleri, boyunda, kısa saçlarının kıvrıldığı yerin biraz aşağısında bulunan beni, işlenmiş beyaz yakası, ve daima beni okşıyan, sık sık öptüğüm, nârin, zayıf eli gözümde canlanır, ama kendisini bütün olarak bir türlü tasavvur edemezdim.

Sedirin solunda eski, kuyruklu ingiliz piyanosu dururdu. Piyanonun başında, esmer kardeşim Lüboçka oturuyor ve soğuk su ile yeni yıkanmış pembe parmakları ile ve kendisini bir hayli zorlayarak “Klemen-ti” etütlerini çalıyordu. Onbir yaşında idi, kısa keten

entari ve beyaz, paçaları dantelli pantolon giyiyor ve oktavları ancak arpedgio⁸ şeklinde alabiliyordu. Onun yanında, yarı dönük vaziyette, başında pembe kordeleli başlık, arkasında mavi hırka ile Marya İvanovna oturuyordu. Karl İvanoviç'in girmesiyle, kırmızı, asık yüzünün ifadesi büsbütün ciddileşti. Öğretmenimizin selâmına karşılık vermeden, onu sert bir bakışla süzdü ve ayağı ile tempo tutarak eskisinden daha tok, daha âmirce bir eda ile: **un, deux, trois**⁹, diye saymağa, devam etti.

Karl İvanoviç buna hiç aldırmış etmeden, Almanlara has güler yüzölümüyle, elini öpmek için anneme doğru yaklaştı. Annem, kederli düşüncelerden kurtulmak istiyormuş gibi, başını silkip, elini Karl İvanoviç'e uzattı, o elini öperken, annem de onu buruşuk alnından öptü.

— **İch danke, liebe Karl İvanoviç**¹⁰ dedi, ve Almanca devam ederek bizim nasıl uyuduğumuzu sordu.

Zaten bir kulağı ağır işiten hocamız, odadaki piyano gürültüsünden hiç birşey duymuyordu. Tek ayak üstüne durarak, eliyle masaya dayandı, annemin oturduğu sedire daha yakın eğilerek, o zaman bana inceliğin en yüksek örneği gibi görünen bir gülümseme ile, takkesini başından çıkardı anneme:

⁸ Akordu teşkil eden seslerin birbiri arkasından çalınması.

⁹ Fransızca: Bir, iki, üç.

¹⁰ Almanca: Teşekkür ederim, sevgili K. I.

— Müsaade eder misiniz, Natalya Nikolayevna? dedi, çünkü: Karl İvanoviç başını üşütmemek için, kırmızı takkesini hiç başından çıkarmazdı, fakat salona her girişinde, annemden bunun için müsaade isterdi.

Annem:

— Giyiniz, Karl İvanoviç! dedikten sonra, ona doğru eğilerek, oldukça yüksek bir sesle: Ben size çocukların nasıl uyduklarını soruyorum, diye tekrarladı.

Fakat o, yine birşey duymamıştı, çıplak başına kırmızı takkesini geçiriyor, ve eskisinden daha güzel gülümsüyordu. Annem Marya İvanovnaya güler bir yüzle:

— Bir dakika durunuz Mimi, bir şey işitilmiyor, dedi.

Zaten güzel olan annemin yüzü, gülümseyince, bir kat daha güzelleşir, etrafa sanki neşe saçardı. Eğer, hayatımın en acı dakikalarında bir an için olsun, bu gülümsemesini görmek fırsatını bulsaydım, keder nedir bilmezdim. Yüz güzelliği denilen şey, bence tatlı bir gülümsemede toplanır, eğer gülümseme bir yüzü güzelleştiriyorsa, o yüz güzeldir, eğer değiştiriyorsa, bu yüz şöyle böyle bir yüzdür, bozuyorsa çirkindir.

Annem sabah selâmlaşmasından sonra iki eliyle başımı tutup yukarıya kaldırdı, dikkatle yüzüme bakarak:

— Sen bugün ağladın mı? diye sordu.

Cevap vermedim. O, gözlerimden öptü ve Almanca, niçin ağladın? dedi.

Bizimle samimi, arkadaşça konuşmak istediği vakit, daima, mükemmel bildiği Alman dilini kullanırdı. Rüyamda ağladığımı anlattım ve uydurduğum rüyanın teferuatını hatırlarken, elimde olmıyarak titredim.

Karl İvanoviç sözlerimi tasdik etti, fakat rüya için bir şey söylemedi. Mimi'nin de katıldığı hava bahsi etrafında biraz konuştuktan sonra, annem bazı emektar hizmetçiler için tepsiyi altı tane kesme şeker koyarak, masadan kalktı ve pencerenin önünde duran kasnağın başına geçti. Bize:

— Haydi çocuklar, artık babanıza gidin, ve harama gitmeden önce beni mutlaka görmesini söyleyin, diye tembih etti. Müzik, tempo sayıları ve sert bakışlar yeniden başladı, biz de babamıza yollandık.

Daha, büyük babamızın zamanından beri hizmet odası adını taşıyan odadan geçtik ve babamın odasına girdik.

III

BABAM

Babam, yazı masası başında ayaktaydı. Her zamanki yeri olan, kapı ile barometre arasında durup arkasında tuttuğu ellerinin parmaklarını çabuk çabuk oynatan kâhyaya Yakof Mihaylof'a, zarf, kâğıt ve para kümelerini işaret ederek sinirleniyor, hararetle birşeyler anlatıyordu.

Babamın sinirlenmesi artınca, kâhyanın parmak hareketleri fazlalaşıyor ve tersine, babam susunca parmaklar da duruyordu. Fakat, Yakof kendisi konuşma-

ğa başlayınca, parmaklar daha büyük bir telâşla harekete geçiyor, sinirli sinirli kıvranıyordu. Bu hallerden Yakofun gizli düşüncelerini anlamak, bana mümkün gibi görünüyordu. Daima sakın olan yüzü, sanki: ben haklıyım ama neylersin ki salâhiyet sizde, siz bilirsiniz, der gibi, hem kendi liyakatini, hem de başkasına tâbi olduğunu gösterir bir ifade taşıyordu.

Babam, bizi görünce, yalnız:

— Biraz bekleyin, dedi, ve birimizin kapıyı kapa-
ması için başıyla işaret etti. Her zaman yaptığı gibi om-
zunu silkerek, kâhyaya:

— Allah, Allah! Yakof, sana bugün ne oldu? Bu zar-
fın içindeki sekiz yüz rubleyi ... diyerek durakladı.

Bu sırada Yakof mihsabı önüne çekerek, üstüne 800
rubleyi işaret etti ve babamın daha neler söyleyeceğini
bekliyerek, gözlerini belirsiz bir noktaya dikti. Babam
sözüne devam ederek:

— Benim burada bulunmadığım zamanlar, ev mas-
rafı için anlaşıldı mı? Devlet Bankasında depozitodan
geriye kalan 2000 rubleyi de alırsın. Değirmenden de
1000 ruble alman lâzım; senin hesabına göre, satabile-
ceğimiz 7000 pud¹¹ ottan — ki 45 kapikten sayıyorum
— 3000 ruble alırsın, böylelikle elindeki paranın tutarı
ne kadar olacak? 12000 ruble, öyle değil mi?

Yakof:

— Evet efendim, öyle, dedi.

¹¹ Rusyada kullanılan 16-17 kilo arasında bir ağırlık ölçüsü.

Bununla beraber, parmaklarının telâşlı hareketlerinden onun bir şeye itiraz edeceğini sezmiştim, fakat babam ağzını açmasına meydan vermedi:

— İşte bu hesapladığımız paralardan 10000 rubleyi kooperatife Petrovskoe için göndereceksin. Gelelim şimdi yazıhanedeki paraya (Yakof mihsap üzerine işaret edilmiş olan 12000 i bozup, yerine 21000 rubleyi işaret etti) bana getirir, bugünkü tarihle kaydedersen (Yakof mihsabı karıştırıp ters çevirdi, galiba bu hareketiyle, 21000 rublenin de yanacağını göstermek istiyordu). İçinde para olan bu zarfı da, üstünde yazılı adrese verirsin, dedi.

Ben masaya yakın oturuyordum, zarfın üstündeki yazıya şöyle bir göz attım. “Karl İvanoviç Mayer” yazılı idi.

Üstüme vazife olmıyan bir şeyi okuduğumun farkına varan babam, elini omuzuma koyarak, beni hafifçe masadan öteye itti. Ben, bu hareketin bir okşama mı, yoksa bir tahkir mi olduğunu sezememekle beraber, her ihtimale karşı, omuzumda duran, büyük, damarlı eli öptüm. Verilen emirlere karşılık olarak Yakof:

— Başüstüne, efendim, dedi, ve annemin Habarovskoye adındaki çiftliğine ait olan paraların ne yapılacağını sordu. Babam da:

— Yazıhanede duracak, emrim olmadıkça da, hiç bir yere asla harcanmıyacak, cevabını verdi.

Yakof birkaç saniye sustu; sonra birdenbire, parmakları oynamağa başladı, efendisini dinlerken, yü-

zünde taşıdığı saf, itaatli ifadeyi, kurnaz, zeki bir hale çevirerek, mihsabı önüne çekti ve söze başladı:

— Müsaade edin de arzedeyim, Piotr Aleksandroviç¹² yine siz bilirsiniz, bence parayı bankaya vaktinde yatırmağa imkân yok, dedi; ve kesik kesik devam etti: zatıaliniz değirmenden, satılacak ottan, rehinden geri kalan paranın alınacağını söylediniz, diyerek bir taraftan da saydığı paraların miktarını kaydetmeğe başladı, bir müddet bekledikten sonra, zeki ve manalı bakışlarını babama çevirdi ve: “Ben bu hesap ve tahminlerde aldanmış olmaktan korkuyorum” diye ilâve etti.

— Niçin?

— İşte gördüğünüz gibi: önce değirmen meselesi: değirmenci iki defa bana geldi, parası olmadığına yeminler ederek, borcun geriye bırakılmasını rica etti. Hattâ kendisi de şimdi buradadır. Zatiâliniz onunla görüşmek lûtfunda bulunmaz mısınız?

Babam bir baş hareketi yaparak değirmenciyle konuşmak istemediğini anlattı, sonra daha neler söylüyor, diye sordu.

— Hep bildiğimiz şeyler efendim! Değirmende hiç iş olmuyormuş, elde edilen beş on para da bendin tamirine gidiyormuş. Onu işten uzaklaştırmak kolay ama bizim bunda ne menfaatimiz olabilir ki? Depozito olarak yatırılan paradan bahis buyurmuştunuz, galiba arzetmiştim: paracıklarımız orada saplanıp kaldı,

¹² Babasının adı.

bunu kolay kolay ele geçirmek ümidi yok. Geçenlerde, ben şehirde İvan Afanasyeviç'e bir araba un ve bu iş hakkında bir tezkere göndermiştim, bu sefer de Piotr İvanoviç için herşeyi istekle yapacağım, fakat bu işin kendi elinde olmadığını, görünüşe bakılırsa, makbuzun iki aya kadar da alınmasının şüpheli olduğunu söyleyerek, cevap verdiler. Bahsettiğiniz ot meselesine gelince, diyelim ki, 3000 rubleye satılır.

Kâhya mihsaba 3000 rubleyi işaret etti ve biraz sustuktan sonra, sanki: “Bunun ne kadar az olduğunu siz de pekâlâ görüyorsunuz! Otu da şimdiden satmakla yine ziyan edeceğimizi de biliyorsunuz....” der gibi, kâh mihsaba, kâh babamın gözlerine bakıyordu.

Daha birçok deliller topladığı belliydi; bunun için olacak, babam sözünü kesti.

— Ben bu emirlerimi değiştirecek değilim, dedi: ama bu paraların alınmasında gerçekten bir engel çıkarsa, ne yapalım, o zaman Habarovskoye'nin paralarından lüzumu kadar alırsın. Kâhya:

— Başüstüne, efendim, dedi.

Yakofun yüz ve parmak ifadelerinden; bu son emirden pek çok memnun kaldığı seziliyordu.

Aslında bir köle olan Yakof, çok gayretli, çok sadık bir insandı. O bütün iyi kâhyalarda olduğu gibi, efendisi hesabına son derece cimriydi, efendilerinin menfaatleri üzerinde çok acayip fikirleri vardı, daima hanımının geliri zararına, efendisinin gelirini çoğaltmağa gayret eder, hanımının çiftliğinin bütün kazancı-

nı oturduğumuz Potrovskoye malikânesine sarfetmek lüzumunu ispata çalışırdı.

Gayesine eriştiği şu dakikada büyük bir zafer sevinci duyuyordu.

Sabah görüşmesinden sonra, babamız köyde başıboş dolaştığınız yeter, artık küçük değilsiniz, ciddî tahsil zamanınız geldi, dedi.

— Bu gece Moskovaya hareket edeceğimi, sizleri de birlikte götüreceğimi biliyorsunuz, sanırım. Orada büyük annenizle oturacaksınız, anneniz kızlarla burada kalacak. Şunu da bilmelisiniz ki, iyi okuduğunuzu ve büyüklerin sizlerden hoşnut olduğunu duymak anneniz için büyük bir teselli olacak.

Birkaç günden beri devam eden hazırlıklardan fevkalâde bir şey olacağını bildiğimiz halde, bu haber bizi çok sarstı. Volodya kızardı, titrek bir sesle annemin tembihini tekrarladı.

— Demek ki, rüyam buna çıkacakmış! Allah vere de daha fena bir şeyler olmasa, diye düşündüm.

Anneme pek çok acımakla beraber, bizim hakikaten büyümüş olduğumuzu düşünmek beni sevindiriyordu.

«Eğer bugün gideceksek herhalde ders olmayacak: bu çok güzel! diye düşünüyordum, fakat Karl İvanoviç'e yazık olacak; herhalde ona yol verecekler, yoksa onun için gördüğüm zarfı hazırlamazlardı.... Keşke ömrüm oldukça okusam, buradan uzaklaşmasam, annemden ayrılmasam ve zavallı Karl İvanoviç'i incitmesem. O zaten çok talihsiz bir adam.»

Bu düşünceler zihnimde şimşek gibi çakıyordu; yerimden kımıldamıyor, iskarpinlerimin siyah kurdellâlarına dalmış, bakıyordum.

Babam Karl İvanoviç'le barometre düşmesi hakkında birkaç kelime konuştu. Yemekten sonra, son defa olarak genç av köpeklerini denemek istediği için Yakof köpeklerle yiyecek vermemesini emretti; tahminlerimin aksine olarak bizi ilerde ava götürmek va'diyle avutarak, derse gönderdi. Yukarıya çıkarken, tараçaya uğradım. Kapı önünde babamın en çok sevdiği tazi Milka, güneşten gözlerini kapatmış, yatıyordu. Onu okşadım ve burnundan öperek: Milkacık, biz bugün gidiyoruz, Allahaismarladık! Artık bir daha görüşemeyeceğiz, dedim. İçlendim, ağlamağa başladım.

IV

DERSLER

Karl İvanoviç'in canı çok sıkılıyordu. Bu, çatık kaşlarından, ceketini konsolun gözüne fırlatışından, keme-rini öfkeli öfkeli bağlayışından ve diyalog kitabından ezberlemeğe mecbur olduğumuz kısma işaret ederken, tırnağını sertçe çekişinden belliydi. Volodya epeyce çalışıyordu, halbuki ben üzüntüden hiç bir şey yapamıyor, uzun zaman mânasız, mânasız dialog kitabına baktığım halde, yakınlaşan ayrılığın hüznüyle gözlerimde biriken yaşlardan, doğru dürüst bir satır bile okuyamıyordum. Gözlerini yummuş bir halde (ki bu hiç iyiye alâmet değildi) beni dinliyen Karl İvanoviç okuduklarımı anlatma zamanı gelince, tam biri: **Wo**

kommen sie her?¹³ diyip de öteki: **Ich komme van Kaffe-Hause,**¹⁴ diye cevap vereceği yerde, ben artık gözyaşlarımı tutamamış ve hıçkırıklardan: **Haben sie die Zeitung nicht gelesen?**¹⁵ diyememiştim. Sıra yazı dersine gelince: kâğıda damlıyan gözyaşlarım, su ile paket kâğıdı üzerine yazı yazar gibi, lekeler meydana getirdi.

Karl İvanoviç kızdı, ceza olarak beni diz çöktürdü. Bu hareketlerin inatçılık ve palyaçoluk¹⁶ (bu tabiri çok severdi) olduğunu tekrarlıyor, beni cetvelle korkutuyor, özür dilememi istiyordu. Halbuki ben göz yaşları-mın tesiri altında bir tek kelime bile söyleyemiyordum. Nihayet, o da kendi haksızlığını anlamış olacak ki Nikolayın odasına geçti, kapıyı hızla kapattı.

Ders odamızdan lâlanın odasındaki konuşma duyuluyordu. Karl İvanoviç odaya girerken:

Nikolay, çocukların Moskovaya gideceklerini duy-dun mu? diye sordu.

— Duymaz olur muyum, duydum, dedi.

Herhalde Nikolay ayağa kalkmak istiyordu, çünkü Karl İvanoviç: “Otur Nikolay” dedi ve kapıyı kapadı. Ben köşeden çıktım, konuştuklarını dinlemek için ka-pıya yaklaştım. Karl İvanoviç içli içli konuşarak:

¹³ Almanca: Nerden geliyorsunuz?

¹⁴ Almanca: Kahveden geliyorum.

¹⁵ Almanca: Gazeteyi okumadınız mı?

¹⁶ Aslında kukla oyunu.

— Anlaşıyor ki, insanlara ne kadar iyilik edilse, ne kadar bağlılık gösterilse, karşılığında bir teşekkür bile beklememek lâzımdır, Nikolay, diyordu.

Pencerenin önünde oturup ayakkabı tamiriyle uğraşan Nikolay, başıyla tasdik ederken, o devam ederek:

— On iki yıldır ben bu evdeyim, dedi, gözlerini ve elindeki tabakayı yukarı kaldırarak devam etti: Allahın huzurunda, diyebilirim ki, onları kendi çocuklarım gibi, hattâ daha fazla sever, onlarla meşgul olurudum. Volodya'nın sıtmaya tutulduğunu hatırlıyor musun, Nikolay, dokuz gün onun baş ucunda beklemiş, gözü-mü kırpmamıştım. Evet! O vakit ben iyi, sevimli Karl İvanoviç'tim. Çünkü bana ihtiyaçları vardı; alaylı alaylı gülümsiyerek devam etti ve: Şimdi çocuklar büyüdü-ler, onlara ciddî tahsil lâzımmış. Sanki burada oku-muyorlar? Bu sırada bizi bırakıp iki eliyle ipleri çeken Nikolay:

— Daha başka türlü nasıl okunur sanki, dedi.

— Evet, şimdi bana ihtiyaçları yok, beni kovmaları lâzım; ama, ya vaitleri, teşekkürleri nerede kaldı? Elini kalbine koyarak: — Natalya Nikolayevna'yı sayarım, severim, ama o ne yapsın? Onun bu evdeki sözü — eli-ne aldığı bir deri parçasını çalımla yere atarak — sanki bu, diyordu. Ben bunların kimin marifetleri olduğunu, bu evde artık neden lüzumlu olmadığını biliyorum; evet, çünkü ben başkaları gibi dalkavukluk edemiyor, her şeye eyvallah demiyorum. Ben daima, mağrur bir eda ile herkese, her şeyi doğru söylemeğe alıştım. Al-

lah hoş görsün! Benim bu evde eksilmemle onlar zenginleşmezler, ben de, Allah kerimdir, elbette bir lokma ekmek bulurum, öyle değil mi Nikolay? diyordu.

Nikolay başını kaldırdı ve gerçekten bir lokma ekmek bulup bulamayacağını kesin olarak anlamak istermiş gibi, Karl İvanoviç'in yüzüne baktı, fakat birşey söylemedi.

Karl İvanoviç uzun uzun konuştu: daha önce yanında bulunduğu bir generalin evinde hizmetinin nasıl daha iyi takdir edildiğinden, (ki bu sözü duymak bana çok acı geldi) Saksonya'dan, ailesinden, arkadaşları olan terzi Schönheit'den ve saireden bahsetti.

Onun kederini paylaşıyor ve hemen aynı derecede sevdiğim Karl İvanoviç'le babamın anlaşılamamalarından acı duyuyordum. Tekrar köşeye döndüm, yere çömeldim ve aralarında iyi geçimi nasıl temin edebileceğimi düşünmeye koyuldum.

Ders odasına dönen Karl İvanoviç köşeden çıkmamı ve ders için defteri hazırlamamı emretti. Herşey hazırlandıktan sonra, o, azametle koltuğuna yerleşti, derinlerden geldiği hissini veren bir sesle, şunları yazdırmağa başladı: **Von al-len Lei-den-schaf-ten die grau-sam-ste ist.... "haben sie geschrieben?"**¹⁷. Burada durakladı, ağır ağır enfiyesini çekti ve yeni bir kuvvetle devam etti: **"die grausamste ist, die Un-dank-barkeit" ... "Ein grosses U."**¹⁸. Son kelimeyi yazdıktan

¹⁷ Almanca: Günahların en büyüğü "yazdınız mı?"

¹⁸ Almanca: En büyük nankörlüktür "majüskül U."

sonra arkasını beklিয়েerek yüzüne baktım. Belirsiz bir gülüşle:

— **Punktum**¹⁹ dedi ve bir işaretle defterimizi istedi.

Duygularının ifadesi olan bu cümleyi büyük bir haz içinde ve çeşit çeşit edalarla birkaç kere okudu. Sonra tarihten bir vazife vererek, pencere önünde oturdu. Yüzü biraz önce olduğu gibi, asık değildi, yüzünde hakaretin gereği gibi öcünü almış, memnun bir insan ifadesi vardı.

Saat bire çeyrek kaldığı halde, Karl İvanoviç durmadan yeni vazifeler veriyor, bizi bırakmağa niyeti olmadığı anlaşılıyordu: Can sıkıntımızla iştahımız aynı derecede artmaktaydı. Yemek zamanının yaklaştığını gösteren bütün alâmetleri, büyük bir sabırsızlıkla takibediyordum.. İşte hizmetçi kadın, bulaşık bezi elinde tabakları yıkamak için geçiyor, işte büfenin durduğu odadan gelen tabak şıkırtısı, masa açılırken sandalyeler yerleştirilirken çıkan sesler. İşte Mimi ile Lübočka ve Katenka ile (Katenka, Mimi'nin on iki yaşındaki kızı) bahçeden dönüyorlar, fakat Foka — yemeğin hazır olduğunu her zaman gelip haber veren sofracı Foka — görünürde yok. Ancak o görüldüğü zaman kitapları bırakıp Karl İvanoviç'e aldırış etmeden aşağı koşabiliriz.

İşte merdivenden ayak sesleri geliyor; ama Foka değil bu! Ben onun yürüyüşünü bilirim, çizmelerinin gıcırtısını tanırım. Kapı açıldı, hiç tanımadığım biri görüldü.

¹⁹ Almanca: Nokta.

V

MECZUP

Odaya, solgun, çiçek bozuğu uzunca yüzlü, ağarmış uzun saçlı, kırmızımtrak seyrek sakallı, elli yaşlarında bir adam girdi. O kadar uzun boyluydu ki, kapıdan girmek için yalnız başını değil, bütün vücudunu eğmek zorundaydı. Üzerinde hem kaftanı, hem de papaz cübbesini andıran, lime lime bir şey vardı. Elinde kocaman bir değnek tutuyordu. Odaya girince, bütün kuvveti ile değneği yere vurdu, kaşlarını çatıp ağzını kulaklarına kadar açarak korkunç, garip bir kahkaha attı. Bir gözü kördü, bu gözün beyazlaşmış gözbebeği durmadan dönüyor, zaten çirkin olan yüzüne büsbütün iğrenç bir ifade veriyordu. Kısa adımlarla koşarak Volodya'ya doğru yaklaştı ve:

— İşte yakalandınız! diye bağırdı. Volodya'nın başını yakaladı, dikkatle muayene etmeğe koyuldu. Sonra gayet ciddî bir tavırla ondan uzaklaşıp masaya yanaştı, muşambanın altına üflemeğe, istavroz çıkarmaya başladı. Volodya'ya dikkatle bakıyor, gözü yaşlı, titrek bir sesle: Vah, vah, yazık! Zavallılar!.. Uçup gidecekler diyor ve gerçekten akan göz yaşlarını kolye siliyordu.

Sesi kaba ve hırıltılı, hareketleri çevik ve kesik, sözleri bağırsız ve mânasızdı (hiç zamir kullanmıyordu) fakat konuşması o kadar dokunaklıydı, sarı ve çirkin yüzü bazan o kadar açık bir keder ifadesiyle doluyordu ki, onu dinlerken merhamet, dehşet ve yeis hisleri duymamak imkânsızdı.

Bu başıboş gezen meczup Grişa idi.

Nereliydi? Kimin nesiydi? Böyle avare bir ömür sürmeyi nereden aklına koymuŗtu? Bunları kimseler bilmiyordu. Yalnız bildiğimiz Şu vardı: Griŗa, yaz, kış yalınayak dolaşıyor, on beŗ yaŗından beri ermiŗ olarak tanınıyordu. Manastırları geziyor, sevdiklerine azizlerin resimlerini hediye ediyor, birtakım esrarlı sözler söylüyor, bazıları, bu sözlerin gaipten bir haber olduŗuna inanıyorlardı; hiç kimse onu baŗka bir kıyafette g rmemiŗti. Arasıra büyük anneme uŗrarmıŗ. Bazıları, onun zengin bir ailenin temiz ruhlu, zavallı oŗlu, bazıları da orta halli bir köylü ve tembelin biri olduŗunu s ylerti.

Nihayet, çoktan beklenen, intizam sever Foka geldi, biz de aŗaŗı indik. Griŗa içini çekerek sa malamaŗa devam ediyor, sopa ile merdivenlere vura vura arkamızdan geliyordu. Annemle babam salonda kol kola geziniyor, sessiz sessiz bir Şeyler konuŗuyorlardı. Marya İvanovna, sedirin iki yanında karŗılıklı olarak dayalı duran, koltuklardan birine kurulmuŗ, yanında oturan kızlara sert, fakat kısık bir sesle nasihatler veriyordu. Karl İvanoviç odaya girer girmez, Marya İvanovna ona baktı ve: “Ben sizin mevcudiyetinizin, farkında bile deŗilim”, der gibi bir ifadeyle baŗını çevirdi. Kızların gözlerinden, bize bir an önce çok önemli bir havadis vermek istedikleri okunuyordu. Fakat yerlerinden sıçrayıp bize koŗmaları, Mimi’nin kaidelerine riayetsizlik olurdu. Ancak, ona yaklaŗıp, ayaklarımızı birbirine vurarak “bonjur Mimi” dedikten sonra, konuŗma m saa-desi alınabilirdi.

Bu Mimi ne çekilmez mahlûktu! Onun yanında hiç bir şey konuşulamazdı ki; o, her şeyi terbiyesizlik sayardı. Üstelik de, tam Rusça gevezelik etmeğe can attığımız bir sırada: **“Parlez donc français”**²⁰ diye, bize musallat olan, yahut yemek arasında — tam bir yemeğin lezzetini alıp ta, kimse karışmadan yemek istediğimiz bir sırada, — o mutlaka: **“Mangez donc avec du pain”**²¹ veya: **“Comment est-ce que vous tenez votre fourchette?”**²² derdi. Bizimle ne alâkası vardı sanki! Kendi kızlarına baksa ya! Bizimle alâkadar olacak Karl İvanoviç’imiz var, diye düşünürdüm. Karl İvanoviç haklı; bazı insanlara karşı duyduğu nefret hissine ben de tamamiyle iştirak ediyorum.

Büyükler yemek odasına geçtikten sonra. Katenka ceketimden tutarak, beni durdurdu ve:

— Ne olur, anneme rica et, bizi de ava götürsünler, diye fısıldadı.

— Peki, gayret ederiz, dedim.

Grişa yemek odasında, fakat ayrı bir masada yemek yiyordu; gözlerini tabağından kaldırmıyor, arada bir göğüs geçirerek korkunç yüz hareketleri yapıyor ve kendi kendine konuşur gibi: “Yazık!... uçtu.... güvercin göğsü uçup gidecek.... vah mezarlıkta taş!...” v.s. diyordu. Annem sabahtan beri neşesizdi. Grişa’nın orda bulunması, sözleri ve hareketleri onun zaten üze-

²⁰ Fransızca: Fransızca konuşsanıza!

²¹ Fransızca: Ekmekle yiyiniz!

²² Fransızca: Çatalınızı nasıl tutuyorsunuz?

rinde olan sinir bozukluğunu, farkedilir bir şekilde artırıyor. Babama çorba tabağını uzatırken:

Senden bir şey rica edecektim, az kalsın unutuyordum, dedi.

— Neymiş?

— Lütfen emret de korkunç köpekleri kapasınlar. Avludan geçerken, zavallı Grişa'yı az kalsın parçalıyorlardı. Serbesken çocuklara da saldırabilirler.

Kendisinden bahsedildiğini duyan Grişa, bize döndü, elbiselerinin yırtık eteklerini gösteriyor ve ağzında kini çiğniyerek:

— Benim parçalanmamı istiyordu.... Allah razı gelmedi. Köpekleri insanların üstüne saldırtmak günah-tır! Büyük günah-tır! Vurma babacan²³, vurmaktan ne geçer eline? Allah affeder.... Öyle günlerde değiliz, diye söyleniyordu.

Babam dikkatle, sert bir bakışla onu süzerek:

— Ne söylüyor, hiç birşey anlamıyorum, dedi. An-nem:

— Halbuki ben anlıyorum; bir avcının, köpeklerini mahsus üstüne saldırttığını anlattı; onun için: “Benim parçalanmamı istiyordu, fakat Allah razı gelmedi”, diyor, sizden de onu cezalandırmamanız için yalvarıyor, dedi. Babam da:

— Ha, öyle mi? Fakat, o avcıya ceza vereceğimi ner-den biliyor? dedi ve Fransızca olarak: Bilirsin ki, ben

²³ O bütün erkeklere böyle hitabederdi.

öyle kimselerden hoşlananlardan değilim, hele bu hiç hoşuma gitmedi herhalde .. derken, annem bir şeyden korkmuş gibi, sözünü kesti:

— Ah! Öyle şeyler söyleme, ne biliyorsun? dedi.

— Herhalde bu gibi insanları tetkik etmek fırsatını buldum. Sana o kadar çok geliyorlar ki; hepsi de aynı biçimde insanlar. Hep aynı terane...

Annemin bu hususta bambaşka bir fikirde olduğu ve münakşa etmek istemediği anlaşılıyordu. Annem:

— Lütfen, bana bir börek uzatır mısın, nasıl, iyi olmuş mu? dedi. Babam böreği eline alıp, annemin erişemeceği bir uzaklıkta tutarak:

— Hayır, asıl beni kızdıran, evet kızdıran nokta aklıbaşında, görmüş geçirmiş kimselerin de bu gibi şeylere inandıklarını görmektir, dedi ve çatalı masaya vurdu. Annem elini uzatarak:

— Ben bir börek uzatmanı rica etmiştim, diye tekrar etti. Babam elini geriye çekti:

— Polisler, bu gibi insanları hapse tıkmakla çok iyi ediyorlar, diye devam etti ve gülümsiyerek, onların biricik faydası zaten sinirleri zayıf kimselerin, büsbütün sinirlerini bozmaktır, diye ilâve etti ve bu konuşmanın, annemin hiç hoşuna gitmediğini fark ederek, anneme bir börek uzattı. Annem:

— Sözlerine karşılık ancak şunu söyleyebilirim: altmış yaşına rağmen, yaz kış yalınayak gezen, elbisesi altında hiç çıkarmadan iki pud ağırlığında zincirler taşıyan, bütün ihtiyaçlarını temin edecek rahat bir ha-

yat teklifini birkaç kere reddeden böyle bir adamın, bunları yalnız tembellik yüzünden yaptığına, kolay kolay inanılmaz doğrusu. Biraz sustuktan sonra, göğüs geçirerek, şunları ilâve etti: gaipten haber vermeğe gelince, **"Je suis payée pour y croire"**²⁴. Rahmetli babamın ölümünü, günü gününe, saati saatine Kirüşa'nın nasıl haber verdiğini, galiba sana anlatmıştım, dedi.

Babam ağzını Mimi'nin oturduğu yandan eliyle kapadı ve (babamın bu hareketini her gördüğüm zaman dikkat kesilir, gülünç bir şeyler beklerdim), gülümsiyerek: — Vah, vah bana yaptığını gördün mü? Niye onun ayaklarını hatırlattın? Onlara baktım, artık hiç birşey yiyemiyeceğim, dedi.

Yemek sona eriyordu. Lübočka ile Katinka durmadan bize göz ediyor, iskemlelerinde kımlıdıyor, kısacası büyük bir heyecan gösteriyorlardı. Göz işaretleriyle "Bizi de ava götürmeleri için, niye hâlâ yalvarmıyorsunuz?" demek istiyorlardı.

Ben dirseğimle Volodya'yı dürttüm, Volodya da beni dürttü ve nihayet karar verdi; önce çekingen, sonra oldukça kesin, yüksek bir sesle: bugün hareket edeceğimiz için kızların da bizimle birlikte araba ile ava gelmelerini istediğimizi anlattı. Büyükler arasında kısa bir konuşmadan sonra mesele bizim istediğimiz şekilde halledildi. Bizi en çok memnun eden taraf, annemin de bizimle geleceğini söylemesi oldu.

²⁴ Fransızca: Buna inanmamak da elimden gelmez.

VI

AV HAZIRLIKLARI

Tatlı yenirken Yakof çağrıldı, araba, av köpekleri, binek atları için en ince teferruatına kadar, her atın adı söylenerek, emirler verildi. Volodya'nın atı aksadığı için, babam Yakof'a av atlarından birini hazırlamasını emretti. "Av atı" sözü annemin tuhafına gidiyordu. O, bu atın bir nevi kudurmuş, vahşi hayvan gibi birşey olduğunu sanıyor ve ona öyle geliyordu ki, bu at gemi aziya alarak Volodya'yı muhakkak öldürecek. Volodya'nın büyük bir cesaretle, bir şeyden korkmadığını, bilâkis, atın gemi aziya almasından çok hoşlandığını söylemesine ve babamın her türlü telkinlerine rağmen, zavallı annem, bütün bu gezinti müddetince çok merakta kalacağını tekrarlıyordu.

Sofradan kalktık; büyükler, kahve içmek için, babamın odasına geçtiler, biz de dökülmüş sarı yapraklarla örtülü yollarda ayaklarımızı sürte sürte gezinmek ve konuşmak için bahçeye koştuk. Volodya'nın av atıyla gitmesinden, Lüboçka'nın Katinka'dan daha yavaş koşması ayıp olduğundan, Grişa'nın taşıdığı zincirleri görmek çok meraklı olacağından v.s., v.s. den söz açıldı. Fakat ayrılışımıza dair tek kelime geçmedi. Konuşmamız, yaklaşan arabanın gürültüsü ile kesilmişti. Bu arabanın yayları üzerinde birer çocuk uşak oturuyordu. Arabanın ardından av köpekleriyle avcılar, bunların arkasında da arabacı İgnatij, Volodya'ya ayrılan ata binmiş, benim emektar hayvanımın yularından tutmuş

getiriyordu. Önce, hepimiz, bu çok meraklı şeyleri görmek için duvara atıldık, fakat sonra, bağırıp tepinerek yukarıya, giyinmeye koştuk; giyimimizin avcılarinkine benzemesini istiyorduk. Bu benzeyişi temin etmek için başlıca çare pantolonların paçalarını çizmelerin içine sokmaktı. Vakit geçirmeden hemen bu işe başladık. Bir an önce avluya koşup köpekleri, atları doya doya seyretmeye, avcılarla konuşmaya can atıyorduk.

Hava çok sıcaktı. Beyaz, garip şekilli bulutlar daha sabahтан, ufukta görünmeğe başlamıştı. Sonra hafif bir rüzgâr onları bir araya toplamağa başladı ve o hale getirdi ki, arada bir güneşi kapatıyorlardı. Bu bulutlar, ne kadar dönüp dolaştı ve karardı ise de bizim, son bir defa daha eğlenmemize engel olmak için fırtına kılığına girmeleri nasibolmadı. Akşama doğru yeniden dağılmağa başladılar: bazıları renklerini kaybederek ufuk istikametinde uzayıp gidiyordu; ötekiler, tam başımızın üstünde, şeffaf, beyaz balık pullarını andırır şekillere büründüler; yalnız iri bir kara bulut doğuda duraklayıp kaldı. Hangi bulutun nereye gideceğini çok iyi tahmin eden Karl İvanoviç, bu kara bulutun Maslovka'ya doğru gideceğini, havanın yağışlı olmayıp, fevkalâde güzel olacağını söyledi.

Foka, ilerlemiş yaşına rağmen, hızlı, çevik adımlarla merdivenleri indi ve 'yanaş' diye bağırды. Arabacının, arabayı yanaştıracığı yerle merdiven arasında, vazifesini iyi bilen bir adam tavrıyla, ayaklarını açarak, bir heykel gibi dikildi. Bayanlar aşağı indiler. Kim ne tara-

fa oturacak, kim kime tutunacak (halbuki bence, tutunmaya hiç lüzum yoktu) ufak bir münakaşadan sonra, herkes yerine oturdu, şemsiyeler açıldı, araba da yola düzüldü. Arabanın hareket edeceği sırada, annem, 'av atını' göstererek, titrek bir sesle arabacıdan:

— Bu at Vladimir Petroviç için mi? diye sordu.

Arabacının evet demesi üzerine, elini sallayıp başını çevirdi. Ben ise büyük bir sabırsızlık içindeydim: atıma binmiş, kulakları arasından bakıyor, avluda türlü türlü gösteriler yapıyordum. Avcılardan biri bana:

— Sakın köpekleri ezmeyiniz, efendi, dedi. Ben gururla:

— Merak etme! Ata ilk defa binmiyorum! diye cevap verdim.

Volodya bütün cesaretine rağmen, "av atına" binerken, bir nevi titremeler geçirdi ve atını okşıyarak uslu olup olmadığını birkaç kere sordu.

Bununla beraber, at üzerinde pek güzel görünüyordu, tıpkı büyük bir adam gibi. Gergin pantolonu içinde baldırları, eyer üstünde o kadar yakışıklı duruyordu ki kıskandım. Hele, böyle güzel bir görünüşten uzak olduğumu, yerdeki gölgemi görüp anladıktan sonra.

İşte, merdivenlerde babamın ayak sesleri duyuldu; uşaklar etrafta gezinen av köpeklerini topladı; avcılar tazılarını çağırdı ve atlara binmeğe koyuldular. Seyis, atı merdiven başına getirdi. Biraz önce atın etrafında bir resimde olduğu gibi çeşit çeşit pozlarda yatan köpekler, şimdi babama doğru koşuyorlardı. Babamın

arkasından, Milka, boncuklu tasmasiyle demirlerini şı-kırdatarak sevinçli sevinçli seğırtti. O evden çıkarken, daima diğer köpeklerle selâmlaşrdı: kimisiyle oynar, kimisiyle koklaşır, hırlaşır, bazısının da pirelerini ayık-lardı.

Babam atına bindi, yola çıktık.

VII

AV

Köpeklerle uğraşan, Turka denilen avcı, başında tüylü kalpağı, arkasında asılı koca borusu ve belinde bıçağıyle çıkık burunlu kır atın üstünde, en başta gi-di-yordu. Bu adamın çatık yüzlü vahşi görünüşünden, avdan ziyade bir ölüm kalım harbine gittiğı zannedi-lirdi. Atın arka ayakları etrafında dalgalanan bir renkli yumak gibi, bir araya toplanmış tazılar koşuşuyorlar-dı. Birinin aklına esse de arkada kalsa, o zavallının hali yürekler acısıydı. Çünkü aynı ipe bağı olan arkadaşını bütün kuvvetiyle çekerek sürüklemek zorundaydı, bunu yapınca da arkadan gelen köpekçilerden biri onu muhakkak kırbaçlar ve “haydi sürüye” diye azarlardı. Babam, kapıdan çıkınca avcılarla bize yoldan gitmemi-zi emrederek, kendisi çavdar tarlasına saptı.

Hasadın en hararetli zamanıydı. Uçsuz bucaksız altın sarısı tarlanın yalnız bir tarafı, o zamanlar bana, en uzak, en esrarengiz bir yer gibi görünen, arkasın-da, dünyanın ucu bulunduğunu veya ayak basmamış diyarlar başladığını zannettiğim, yüksek lâciverdimsi ormanla çevrilmişti. Tarla, baştanbaşa insan ve

tinazlarla örtülüydü. Sık, yüksek boylu çavdarın, biçilmiş bazı kısımlarında orakçı kadının sırtı, demet yaparken, parmakları arasında sallanan başaklar, gölgedeki beşiğine eğilen kadın, peygamber çiçekleriyle örtülü tarlada toplanmamış ekin demetleri görünüyordu. Öte yanda, ceketsiz, gömlekli köylüler, kızışmış kuru tarlada, toz kaldırarak, araba üstünde ayakta durarak demetleri yerleştiriyorlardı. Ayağında çizme, elinde çeteleler, omuzunda kaftanı olan köy muhtarı, babamı uzaktan görünce, başındaki keçe şapkasını çıkardı, sakalını, kızıl saçlarını havlusuyla silerek arasına kadınlara bağıırıyordu. Babamın bindiği al hayvancık, arada bir dizginleri gerip başını göğsüne eğiyor, hırsla üstüne yapışan sinekleri sık kuyruğu ile kovarak hafif tırıs gidiyordu. Atın arkasından, gergin kuyruklarını orak gibi tutarak, ayaklarını kaldırıp yüksek ekinlerin arasından zarif atlayışlarla iki tazi koşuyordu. En önde olan Milka, başını eğmiş, lokmasını bekliyordu. Halkın konuşmasını, at ve araba gürültüsünü, kekliklerin neşeli neşeli ötüşünü, havadaki hareketsiz, sürü halinde uçuşan sineklerin vızıltısını, pelin otunun kokusuyla atların ter kokusunu, açık sarı tarlada, ormanın lâci-vert ufkunda ve beyazımtrak eflâtun bulutlarda yakıcı güneşin yaydığı binlerce renk ve gölgeleri, havada uçuşan ve tarlaya yayılan örümcek ağlarını, bunların hepsini görüyor, işitiyor, hissediyordu.

Kalenin ormanına yaklaşıncı, yaylıyı, bir de, hiç beklemediğimiz, ortasında sofracı başının oturduğu, tek atlı arabayı bulduk. Otların arasından: semaver,

dondurma kutusuyla fıçısı ve daha bazı cazip çıkınlar ve kutular görünüyordu. Artık, açık havada meyva, dondurma yiyip çay içeceğimize hiç şüphe yoktu. Arabayı görünce, gürültülü bir tarzda sevincimizi açığa vurduk, çünkü ormanda çimenler üzerinde, daha doğrusu kimsenin hiç bir vakit çay içmediği bu yerde çay içmek, büyük zevk sayılırdı.

Turka, adaya yaklaşınca durdu, babamın nasıl hiza alınacağına, nereye çıkılacağına dair verdiği uzun izahatı dikkatle dinledikten sonra (bununla beraber, o hiç bir vakit bu nasihatleri hesaba katmıyor, bildiği gibi yapıyordu) köpekleri çözdü, acele etmeden halkaları topladı, ata bindi ve ıslık çalarak, genç kayın ağaçlarının arasında kayboldu. Çözülen köpekler her şeyden önce kuyruklarını sallıyarak hoşnutluklarını gösterdiler, silkindiler, gerindiler, ancak bunlardan sonra her yanı koklıya koklıya, kuyruklarını sallıya sallıya, etrafa dağıldılar. Babam bana:

— Mendilin var mı? diye sordu.

Cebimden mendilimi çıkarıp gösterdim.

— O halde, şu kurşunu köpeği mendilinle bağla, dedi. Ben anlıyan bir insan tavrıyla:

— Jiran'ı mı? diye sordum.

— Evet, dedi. Yol boyunca koş, çayıra varınca dur ve dikkat et ha, yanıma tavşansız geleyim deme!

Ben Jiran'ın tüylü boynunu mendille bağladım ve tarif edilen yere koşmağa başladım. Babam gülüyor ve arkamdan:

— Çabuk, çabuk ol, geç kalacaksın! diye bağıyordu. Jiran kulaklarını dikip, ikide bir duraklıyor, avcılarının seslerini dinliyordu. Onu yerinden kıpırdatmak için kuvvetim yetmiyor, ben de: “Atu! atu!” diye bağırmağa başlıyordum. O vakit Jiran o kadar hızla ileri atıldı ki, onu güçlükle tutabiliyordum, yerimize varıncıya kadar da birkaç kere düştüğüm oldu. Yüksek bir meşenin altında gölgeli ve düzgün bir yer seçip, çimenin üzerine uzandım. Jiran’ı da yanıma oturatarak beklemeğe başladım. Hayalim, böyle durumlarda daima olduğu gibi, hakikati geride bırakacak kadar ilerlemişti: ormanda ancak ilk av köpeğinin sesi duyulduğu halde ben kendimi üçüncü tavşanın peşinde sanıyordum. Turkanın sesi, ormanda, daha gür, daha canlı yayılıyor, arada duyulan köpeğin keskin sesi gitgide sıklaşıyor, ona diğer, daha kalın bir sesle başka daha birçok havlamalar katılıyordu. Kâh duran, kâh birbirini bastıran bu sesler, derece derece daha kuvvetli, daha arasız bir şekilde artarak, sonunda sürekli bir uğultu halini aldı. Adanın her tarafından sesler geliyor ve av peşinde olan köpekler de, ormanı çınlatıyorlardı.

Ben bunları duyunca, yerimde donakaldım. Gözlerimi koruya dikmiş, mânasız mânasız gülümsüyor, alnımdan dolu gibi ter süzülüyor ve çenemden dökülürken beni gıdıkladığı halde, ter tanelerini silemiyordum. Bundan daha mühim bir dakikanın olacağını zannetmezdim. Bu gerginliğin hoşla gitmiyen hali uzun süremezdi. Köpeklerin sesi kâh koruluğun yanında duyuluyor, kâh yavaş yavaş benden uzaklaşıyordu,

görünürde tavşan yoktu. Etrafa bakınmağa başladım. Jiran da aynı vaziyette idi. Önce homurdanıyor, atlıyordu, sonra yanıma yattı, başını dizlerime koydu ve sakinleşti.

Altında oturduğum meşenin dışarıya çıkmış köklerinin yanbaşımda, boz kuru toprakta, kurumuş meşe yaprakları ve palamutlar arasından, kuruyup yosunlaşmış küçük dallarla sarımsak yeşil yosun ve arada fışkıran ince, yeşil otlar altından karıncalar kaynıyordu. Birbiri ardından yürüyerek açtıkları düzgün yollardan bazıları boş, diğerleri yüklü olarak hızlı hızlı gidiyorlardı. Elime bir çubuk aldım ve yollarını kestim. Bazılarının tehlikeyi gözönüne alarak çöpün altından, diğerleri üstünden geçtiklerini görmeliydiniz; bir kısmı ise, hele yüklü olanlar büsbütün şaşırıyor, ne yapacaklarını bilemiyorlardı: duraklıyor, etrafta geçit arıyorlar veya geri dönüyorlardı, daha da olmazsa dalcığın üstünden elime çıkarak, galiba ceketimin koluna girmeğe niyetleniyorlardı. Beni, bu çok meraklı incelemelerden ayıran, etrafımda pek alımlı dolaşan sarı kanatlı kelebek olmuştu. Ona dikkat eder etmez, benden iki adım kadar uzaklaştı, hemen hemen solmuş olan yaban yoncasının beyaz çiçeği etrafında biraz dolaştı ve çiçeğin üstüne kondu. Bilmiyorum, güneşin onu ısıtmasından mı, yoksa çiçekten usare emdi de ondan mı, herhalde çok memnun olduğu belli idi. Arasına kanatlarını kıvıltatıyor, çiçeğe yapışıyordu; en nihayet kıvıldamaz oldu. Başımı iki elime dayıyarak, zevkle onu seyrediyordum.

Birden bire Jiran ulumağa başladı, öyle kuvvetle ileri atıldı ki, az kalsın düşecektim. Etrafa bakındım. Ormanın kenarından kulaklarının birini indirip, öbürünü kaldıran bir tavşan sıçrarak gidiyordu. Kan başıma sıçradı, o dakikada her şeyi unuttum, şiddetle bir şeyler bağırarak, köpeğimi salıverdim ve koşmağa başladım. Fakat bu hareketleri yapar yapmaz, pişman oldum: tavşan bir an durdu, bir sıçrayışta gözden kayboldu (bir daha da onu görmedim).

Seslere koşup gelen köpeklerle onların arkasından çalılar arasından çıkan Turka'nın karşısında utancımın derecesini tasavvur edemezsiniz. İşlediğim hatanın farkında olan Turka (hatam, acele edişimdi) küçümsiyerek beni süzdükten sonra: "Ne yaptın, efendi!" dedi. Bunu nasıl söylediğini duymalıydınız. Bunu duymaktansa, vurulmuş bir tavşan gibi, başaşağı eyerin yanında asılmayı tercih ederdim. Aynı yerde uzun zaman derin bir keder içinde kımıldanmadan duruyor, köpeğimi çağırıyordum, ancak dizlerime vurarak:

— Aman yarabbi, ne yaptım! diye tekrarlıyordum.

Tazıların tavşanı kovaladıklarını, ormanın öte yanından gelen gürültüleri, tavşanın tutulduğunu, Turka'nın kocaman borusunu öttürerek köpekleri çağırdığını duyuyor, fakat yine de yerimden kımıldamıyordum.

VIII

OYUNLAR

Av bitmişti. Genç kayın ağaçlarının gölgesine bir halı serilmiş, üzerine fırdolayı bütün kabile oturmuştu. Sofracıbaşı Gavril o etrafındaki gür, yeşil otları bastırarak, tabakları siliyor, kutulardan, yapraklara sarılmış erikleri, şeftalileri çıkarıyordu.

Körpe kayın ağaçlarının yeşil dalları arasından güneşin ışıkları sızıyor, halı üzerinde, ayaklarım üzerinde hattâ Gavril o'nun terli kel kafası üzerinde yuvarlak, titrek akisler bırakıyordu. Ağaçların yapraklarını, saçlarımı, terli yüzümü okşıyarak geçen hafif rüzgâr, bana fevkalâde bir ferahlık veriyordu.

Dondurma ile meyvaları yedikten sonra, halıda oturup yapılacak bir işimiz kalmamıştı, biz de güneşin yakıcı ışıklarına bakmaksızın kalktık, oynamak üzere yollandık. Güneşten gözlerini kırparak otlar üzerinde sıçıyan Lüboçka:

— Peki ne oynyalım? dedi. Robinson oyunu olmaz mı? Ağzındaki yaprakları çiğniyerek, otlar üzerine tembel tembel uzanan Volodya:

— Hayır.... sıkılıyorum, dedi, hep Robinson! hep Robinson! Eğer mutlaka oynamak isterseniz, kameriye yapalım daha iyi.

Volodya adamakıllı böbürleniyordu: herhalde av hayvaniyle geldiğinden gururlanıyor, kendisini fazlasıyla yorgun gösteriyordu. Belki de sağduyusunun fazlalığı, hayal kabiliyetinin azlığı, Robinson oyunundan tam bir zevk almasına engel oluyordu. Bu oyun

bundan biraz önce okuduğumuz “Robinson Suisse” sahnelerini taklidetmekten ibaretti.

— Rica ediyoruz, bizi memnun etmek istemez misin? diye, kızlar onu kandırmağa çalışıyorlardı. Katenka, ceketinin kolundan tutarak, yerinden kaldırmağa çabalyor ve:

— İstersen Charles, Ernest istersen baba rolünü alırsın, diyordu. Gerinerek, keyifli keyifli gülümsiyen Volodya:

— Doğrusu, canım istemiyor, sıkılıyorum! dedi. Nerdeyse ağlıyacak olan Lüboçka:

— Madem ki oynamıyacaktık, ne diye geldik, evde otursaydık daha iyi olurdu! dedi. O, yerli yersiz ağlıyan mızımızın biri idi. Volodya:

— Peki, haydi oynyalım; ama rica ederim ağlama: hiç hoşlanmam!

Volodya’nın yumuşaması bize pek az eğlence temin etti; tam tersine onun tembel, can sıkıcı hali, oyunun tadını kaçırmıştı. Biz, yere oturup, balık avına çıkmış, balıkçılar gibi, var kuvvetimizle kürek çeker gibi hareketler yaparken o balıkçılıkla hiç ilgisi olmıyan bir vaziyet alarak ellerini kavuşturmuş oturuyordu. Bunun için kendisini dürttüm, ama o, kollarımızı daha çok veya daha az sallamakla birşey kazanıp kaybetmiyeceğimizi, hem uzağa da gidemiyeceğimizi söyledi. Farkında olmıyarak sözlerini kabul ettim. Arkama sopayı asıp da, ava gittiğimi kurarak ormana daldığım dakikada Volodya, elleri başı altında, sırtüstü yatarken “Ben de

sizlerle beraber gitmiş olayım” diyordu. Bu son derece sıkıcı tavrı ve sözleriyle bizi oyunumuzdan soğuttuğu halde, Volodya’nın çok mantıklı hareket ettiğini içimizden kabul etmiyor değildik.

Sopa ile kuş vurulmıyacağı gibi, ateş etmenin de imkânsız olduğunu ben de biliyorum, bu ancak oyundur. Eğer böyle düşünecek olursak, iskemlelerle de insan seyahat edemez; uzun kış gecelerinde, nasıl koltukları örterek araba yaptığımızı, üç iskemleyi üç at yerine koyarak, birimizin arabacı, diğerimizin uşak olup, kızları ortaya, yani arabaya bindirerek yola çıktığımızı zannedersem Volodya daha unutmamıştı. Bu yolculukta karşılaştığımız binbir türlü hâdiseler! Bu kış geceleri ne kadar çabuk, ne kadar eğlenceli geçiyordu! Ciddî düşünecek olursak oyun saçma bir şeydir. Ama oyun da olmazsa elde başka ne kalır bilmem ki!....

IX

İLK AŞKA BENZER BİR ŞEY

Lübočka sanki ağaçtan bir nevi Amerikan meyvası koparıyormuş gibi, üzerinde kocaman bir tırtıl olan bir yaprağı koparıp, dehşet içinde yere attıktan sonra, kollarını yukarı kaldırdı, tırtıldan birşeyler sıçrıyacakmış gibi bir korkuyla geriye doğru sıçradı. Oyun durdu, hepimiz başlarımızı bir araya getirerek bu görülmedik mahlûku seyretmek için eğildik. Ben, tırtılı kaldırmaya çalışan ve yolu üzerine bir yaprak tutan Katenka’nın omuzundan bakıyordum.

Birçok kız çocuklarının, açık yakalarından omuzlarına doğru kayan elbiselerini düzeltmek maksadiyle omuzlarını oynattıklarını biliyordum. Bu hareketlerden dolayı Mimi'nin kızlara: "**C'est un geste de femme de chambre**"²⁵ dediğini hatırlıyorum. Tırtıl üzerine eğilen Katenka böyle bir hareket yaptı, o sırada da, rüzgâr, beyaz boynundaki eşarbyı kaldırdı. Bu hareketi yaparken omuzu dudaklarımdan ancak iki parmak ötedeydi. Ben, artık tırtıla değil, Katenka'ya bakıyordum, en sonunda bütün kuvvetimle onu omuzundan öptüm. O, başını bile çevirmedi, fakat kulaklarının, boynunun kızardığını farkettim. Volodya başını kaldırmadan küçümsiyen bir eda ile:

— Bunlar da ne oluyor? dedi.

Halbuki benim gözlerim yaşarmıştı.

Bakışlarımı Katenka'dan ayıramıyordum. Çoktan alışık olduğum körpe, sarışın yüzünü daima severdim: fakat şimdi ona daha dikkatli bakıyor, onu daha çok sevmeye başlıyordum. Büyüklere yaklaştığımız zaman, babam bizi pek sevindiren haberi, annemizin ricasiyle yolculuğumuzun yarın sabaha bırakıldığını bildirdi. Geriye arabanın yanından giderek dönüyorduk. Volodya ile ben birbirimizi yiğitlikte, binicilik hünerinde geçmek için, arabanın yanında atlarımızı sürüyorduk. Gölgem daha uzundu, ona bakarak kendimin de oldukça yakışıklı bir atlıya benzediğimi sanıyordum. Fakat, çok geçmeden duyduğum böbürlenme hissi, bir hâdise yüzünden altüst

²⁵ Fransızca: Bu bir hizmetçi hareketidir.

oldu. Arabada oturanları büsbütün hayrete düşürmek niyetiyle geri kaldım, kırbaç ve ayaklarımla atıma hız verdim, serbest, zarif bir tavırla, arabanın Katenka'nın oturduğu tarafından ok gibi geçmek istiyordum. Yalnız, bağırarak mı, yoksa sessizce mi geçmek daha uygun düşeceğini kestiremiyordum. Ama, aksi hayvan araba atlarına yaklaşıncı, bütün gayretime rağmen, o kadar ansızın durdu ki eyerden sıyrılmamla kendimi atın boynunda bulmam bir oldu; az kalsın düşüyordum.

X

BABAM NASIL BİR ADAMDİ?

O, geçen asrın adamı idi, kendisinde o zamanın gençliğinde bulunan, tarife sığmaz bir efendilik, beceriklilik, kendine güvenme ve hovardalık karakteri vardı.

Bu asrın insanlarına küçümsiyerek bakıyor; bu bakış soydan gelme bir gururdan doğduğu kadar, kendi asrında elde ettiği tesiri, başarıyı, zamanımızda aynı derecede kazanamamanın verdiği üzüntüden ileri geliyordu. Hayatta iki şeye tutkundu: kumara ve kadına. Hayatı boyunca kumarda milyonlar kazandı ve her tabakadan, hadsiz, hesapsız kadınla düşüp kalktı.

Uzun, yakışıklı boyu, kısa adımlarla tuhaf yürüyüşü, omuz silkme alışkanlığı; daima gülümsiyen küçük gözleri kocaman gaga burnu, hoş bir tarzda bükülen intizamsız dudakları, s leri ş yapan konuşması ve cas-cavlak başı. İşte babamın, benim hatırladığım zaman-

ki portresi.... Bu haliyle o, yalnız **à bonnes fortunes**²⁶ adam olarak şöhret kazanmakla kalmamış aynı zamanda herkese, hattâ, istisnasız her durumdaki her seviyedeki insanlara, hele kendi istediklerine, kendini beğendirmekte muvaffak olmuştu. Herkesle olan iş ve münasebetlerinde daima üstün durumdaydı.

Hiç bir vakit en yüksek sosyete adamı olmadığı halde, daima o muhitin insanlarıyla düşüp kalkmış, onların saygısını kazanmıştı. Gururun, kendine güvenmenin ölçüsünü, başkalarını incitmiyecek, kendisini de muhitin gözünde yükseltecek derecede kullanmasını bilirdi. Orijinal olmakla beraber, orijinalliği ancak, bazı hallerde asillik ve zenginliğin bazı boşluklarını doldurmak maksadiyle kullanırdı.

Dünyada hiç birşey onun hayretini uyandıramazdı. Ne kadar parlak bir vaziyette olursa olsun bunun için doğmuş gibi görünürdü. Hayatın herkesçe bilinen, ufak tefek üzüntülerle dolu karanlık tarafını başkalarından gizlemeyi ve kendinden uzaklaştırmayı o kadar iyi bilirdi ki ona gıpta etmemek imkânsızdı. Zevk ve konfor temin eden her şeyi iyi anlıyor, bunlardan faydalanmayı iyi biliyordu. En zayıf taraflarından biri, biraz annemin akrabaları vasıtasıyla, biraz da ebediyen teğmen kalması yüzünden kendilerine için için kızdığı rütbece çok yüksek gençlik arkadaşları vasıtasıyla, yüksek sosyetedede elde ettiği münasebetlerdi.

Bütün emekli subaylar gibi, modaaya uygun giyinmesini bilmezdi, bununla beraber giyinişii gayet zarif

²⁶ Fransızca: Kadınlarca beğenilen adam.

ve orijinaldi. Daima bol, hafif elbise, en güzel çamaşırlar giyer, büyük devrik kolluklar, yakalar takardı. Zaten her şey onun uzun boyuna, kuvvetli yapısına, çıplak başına, telâssız, vakarlı hareketlerine yakışırdı.

İçliydi... Gözleri kolayca yaşarırdı. Çok kere yüksek sesle okuduğu vakit yazının dokunaklı yerine gelince sesi titrer, gözleri yaşarır, kendine kızarak kitabı elinden bırakırdı. Müziği sever, arkadaşı A.... nın yazdığı romansları, çigan müziğini ve bazı opera parçalarını, piyanoda çalar, söylerdi. Ciddî müziği sevmez, umumî kanaate bakmıyarak Beethoven'ın sonatlarının insana uyku ve sıkıntı verdiğini, muganniye Semonova'nın söylediği "**Ben körpeyi uyandırmayın**"; Çingene Tanyuşa'nın söylediği "**Bir değil**" şarkılarından daha iyi birşey olamayacağını çekinmeden söylerdi... O tabiatla insanlardandı ki, iyi bir iş yapması için yanında birçok insanların bulunması lâzımdı, zaten o da başkalarının beğendiği şeyi iyi bulurdu. Birtakım ahlâk prensipleri olup olmadığını Allah bilir. Çeşit çeşit birçok maceralarla dolu olan hayatında bu gibi şeylerle uğraşmağa vakit bulamıyordu ve hayatı o kadar mesut geçiyordu ki, böyle şeylerle uğraşmaya pek lüzum da görmüyordu.

İhtiyarlığında kendine göre devamlı bir dünya görüşü ile değişmez hareket tarzları edindi; fakat, bunların hepsi de ancak, görgü temelleri üzerine kurulmuş şeylerdi: Kendine zevk, saadet getiren yaşama tarz ve hareketlerini iyi buluyor, daima herkesin bu yolda gitmesini doğru görüyordu.

Hoşsohbetti... Bana bu kabiliyetiyle hareket tarzlarının oynaklığını artırıyor gibi geliyordu. Herhangi bir hareketi, hem hoş bir şaka gibi, hem de bayağı bir alçaklık gibi anlatabilirdi.

XI

SALONDA VE BABAMIN ODASINDAKİ MEŞGULİYETLER

Eve döndüğümüz zaman artık hava kararıyordu. Annem piyano başına geçti, biz çocuklar da kâğıt, kalem, boya getirerek yuvarlak masanın etrafına resim yapmak için yerleştik. Benim yalnız lâcivert boyam vardı; ama gene de av resmi yapmağa kalkışmıştım. Çabucak lâcivert bir atın üzerine lâcivert bir çocuk ve lâcivert köpekler yaptım. Fakat, tavşanın lâcivert olabileceğinden şüphe ettim, bunu sormak için babamın odasına koştum. Babam bir şeyler okuyordu, lâcivert tavşan olur mu diye sorunca, başını kaldırmadan “Elbette olur, çocuğum neye olmasın.” dedi. Yuvarlak masanın başına dönerek lâcivert tavşanı boyadım, sonra tavşanı bir çalıya çevirmeye lüzum gördüm; çalıyı da beğenmedim, ondan bir ağaç yaptım. Ağaçtan ot yığını, ot yığınının bulut, en sonra da kâğıdı lâcivert boyayla o kadar kirlettim ki, canım sıkılarak yırttım ve biraz kestirmek için geniş koltuğa kuruldum.

Annem, hocası olan Fild’in ikinci konçertosunu çalıyordu. Ben uyukluyordum, hayalimde birtakım hafif, aydın ve berrak hâtıralar belirliyordu. Annem, Beetho-

ven'in Patetik sonatını çalmağa başlayınca, ben ağır, karanlık ve yeis verici bir takım duygulara daldım. O, bu iki parçayı sık sık çalardı; bu sebeple, bunların içimde uyandırdığı hisleri çok iyi hatırlıyordum. Bu duygular hatıralara benzer şeylerdi. Fakat neyin hatırası?... Sanki, hiç bir vakit olmıyan şeylerin hatırası.

Karşımda babamın odasının kapısı bulunuyordu. Ben oraya Yakof'un ve birtakım kaftanlı, uzun sakallı kimselerin girdiğini gördüm. Arkalarından kapı derhal kapanmıştı. "Eh.... işler başladı." diye düşündüm. Bana dünyada babamın odasında olan işlerden daha mühim iş olmaz gibi geliyordu; herkesin bu kapıya fısıldaşarak ve parmaklarının ucuna basa basa yaklaşması bu düşüncemi haklı çıkarıyordu. Oradan ise, babamın yüksek sesi ve bilmem neden beni daima çeken puro kokusu geliyordu.

Uykumun arasında birdenbire hizmetçi odasından gelen pek iyi tanıdığım bir çizme gıcirtısı beni şaşırttı.

Karl İvanoviç parmaklarının ucuna basarak ciddî ve azimli bir yüzle, elinde birtakım notlar olduğu halde kapıya yaklaştı, hafifçe vurdu. Onu içeri aldılar, kapı tekrar kapandı.

"Bari bir felâket olmasa... Karl İvanoviç her şeyi göze almış gibi çok öfkeli..." diye düşündüm.

Gene uyuklamaya başladım.

Ama, hiç bir felâket olmadı. Bir saat sonra aynı çizme gıcirtısı beni gene uyandırdı. Karl İvanoviç, yanaklarında fark ettiğim gözyaşlarını mendiliyle silerek, kapıdan çıktı, kendi kendine mırıldanarak yukarı gitti.

Onun arkasından çıkan babam da salona girdi. Annemin omuzuna elini koyup neşeli bir sesle:

— Şimdi neye karar verdiğimi biliyor musun?

— Neye canım?

— Karl İvanoviç'i çocuklarla beraber götürüyorum.

Arabada yer var, çocuklar ona pek alışık; o da hakikaten onlara bağlı gibi; senede 700 ruble ise bizim için bir hiçtir, **et puis au fond c'est un bon diable**²⁷.

Babamın Karl İvanoviç'e niçin küfrettiğine bir türlü akıl erdiremiyordum. Annem:

— Hem çocuklar, hem de onun için çok sevindim, iyi bir ihtiyardır, dedi.

— Hele o, 500 rublenin hediyemiz olarak kendisinde kalmasını söylediğim zaman, minnettarlığını bir görseydin... Fakat en garibi bana getirdiği hesap puslası. Karl İvanoviç'in eliyle yazdığı puslayı ona uzattı, gülümsiyerek:

— Fevkalâde! Görülmeğe değer, diye ilâve etti;

İşte puslanın içindekiler.

"Çocuklara için iki olta - 70 kapık"²⁸

"Renkli kâğıt, yaldızdan şerit, kutuyu tutkal, tokmak, hediyesi - 6 ruble 55 kapık".

"Kitap ve yay, çocuğa, hediyesi - 8 ruble 16 kapık".

"Nikola'nın pantolon - 4 ruble".

²⁷ Çocuk "ne de olsa o babacan adamdır" anlamına olan bu Fransızca cümleyi, (diable = şeytan) kelimesini işitince, küfür sanmıştır.

²⁸ Karl İvanoviç'in Rusçası bozuktı.

“18** senesinde Petro Aleksandroviç tarafından Moskovadan getirilmesi va’dedilen altın saat için - 140 ruble”.

Böylece Karl Mayer’in maaşından başka 159 ruble 79 kapık alacağı kalıyor.

Karl İvanoviç’in hediyelere sarfedilen paraları, hattâ va’dedilen hediyelerin bedelini istiyen puslasını okuyan herkes, onu katı yürekli, iki yüzlü hodbin bir insan zanneder ve aldanır.

Babamın odasına girdiği vakit, elinde pusla, zihninde hazırladığı parlak sözlerle evimizde gördüğü haksızlıkları büyük bir belâgatle ifadeye niyetleniyordu; fakat, konuşmağa başladığı vakit, umumiyetle bize yazı yazdırırken kullandığı o dokunaklı sesinin hisli ahengi daha çok, kendisine dokundu; o kadar ki “Çocuklardan ayrılışım beni çok müteessir ediyor” dediği zaman büsbütün şaşırdı, sesi titremeğe başladı ve cebinden damalı mendilini çıkarmak zorunda kaldı, göz yaşları arasından:

– Evet, Petro Aleksandroviç, (hazırladığı sözler içinde bunların yeri yoktu) ben çocuklara o kadar alıştım ki, onlarsız ne yapacağımı bilemiyorum, dedi. Bir eliy-le gözlerini silerek öbürü ile puslayı uzatırken babama: “Size aylıksız bile hizmet etmeğe hazırım” demişti.

O dakikada Karl İvanoviç’in sözlerinde samimî olduğunu kat’î olarak söyleyebilirim. Çünkü, onun şefkatli kalbini biliyorum; fakat sözleriyle puslada yazdıklarının nasıl birleşebildiği benim için sır kalıyordu. Babam, Karl İvanoviç’in omuzunu okşıyarak:

— Eğer siz müteessir iseniz, ben de sizden ayrıl-makla daha çok müteessir olurdum! Artık fikrimi de-ğiştirdim, dedi.

Akşam yemeğinden biraz önce odaya Grişa girdi. Evimize gireli beri durmadan ağlıyor, sızlıyordu ve onun kerametine inananlara göre, bu halleri, evimize bir felâket yaklaştığını bildiriyordu. O, vedalaşıyor, ya-rın sabah yoluna devam edeceğini söylüyordu. Volod-ya'ya göz ettim, dışarı çıktı. Volodya:

— Ne var? dedi.

— Eğer Grişa'nın zincirlerini görmek istiyorsanız, yukarı selâmlığa çıkalım; Grişa ikinci odada yatıyor, aralıkta rahatça oturup her şeyi görebiliriz.

— Mükemmel! Biraz bekle: kızları çağırayım, dedi.

Kızlar koşarak geldiler; yukarı çıktık. Karanlık ara-lığa ilk kimin gireceğini münakaşa edip kararlaştırdık, oraya yerleşip beklemeğe başladık.

XII

GRIşA

Karanlıkta korkudan tüylerimiz ürperiyordu; birbi-rimize sokuluyor, hiçbir şey konuşmuyorduk. Hemen bizim arkamızdan sessiz adımlarla Grişa girdi. Bir elin-de sopasını, ötekinde şamdanı tutuyordu. Nefesimiz kesilmişti.

Derin derin nefes alıyor, çeşitli seslerle ancak aynı şeyi çok tekrarlamış insanlara mahsus bir alışkanlıkla, kelimeleri kısaltarak şu sözleri söyleyip duruyordu:

— Yarabbim!... Ya İsa!... Ya hazreti Meryem!...

Duaları mırıldanarak sopasını köşeye dayadı, yatağını gözden geçirdikten sonra soyunmağa başladı. Eski, siyah kuşağını çözdü; yavaş yavaş eski yırtık zıbınını çıkardı, dikkatle götürüp sandalyenin arkasına koydu. Şimdi yüzünde, çok kere olduğu gibi, telâş ve aptallık ifadesi yoktu; tersine olarak gayet uysal hattâ vakurdu. Hareketleri ağır, düşünceliydi.

Soyunduktan sonra, karyolaya usulcacık oturdu, dört yanına istavroz çıkardı ve aşikâr bir gayretle (çünkü yüzünü buruşturmuştu) gömleği altındaki zincirleri düzeltti. Biraz oturup bazı yerleri yırtık çamaşırlarını dikkatle gözden geçirdikten sonra ayağa kalktı, dua ederek şamdanı mübarek resimlerin bulunduğu rafın hizasına kadar kaldırarak istavroz çıkardı. Tersine çevirdiği mum, çtırdıyarak söndü.

Ormana bakan pencereden hemen hemen dolun halindeki ay vuruyordu. Meczubun, uzun, beyaz vücudu, bir yandan ayın soluk, gümüşü ışıklariyle, öte yandan pencere çerçevesinden düşen gölge ile birleşip, yere, duvara, ta ... tavana kadar uzanan kendi gölgesinin siyahlığı ile çevrilmişti. Dışarıdan bekçinin tunc levhaya vuruşları işitiliyordu.

Kocaman ellerini göğsünde kavuşturup başını öne eğip, durmadan derin nefes alan Grişa, mübarek resimlerin karşısında sessiz sessiz duruyordu; sonra güçlkle diz çökerek duaya başladı.

Önce yavaş yavaş, bazı kelimeleri uzatarak, sonra daha yüksek, daha coşkun bir sesle, bilinen duaları tekrarlıyordu.

Binbir güçlükle eski kilise diliyle meramını anlatmaya çalışıyordu. Sözleri birbirini tutmuyordu ama dokunaklıydı.

Bütün velinimetlerine (kendini himaye edenler için bu sözü kullanırdı) dua ediyordu.

Bu arada annemin, bizim günahlarımızı, kendi günahlarını affetmesi için Allaha yalvarıp şunları söylüyordu: Allahım, düşmanlarımı affet! Yere değince kuru, sert sesler çıkaran zincirin ağırlığına bakmıyordu, ıkınarak kalkıyor, aynı kelimeleri tekrarlıyor ve gene rükûa varıyor, tekrar kalkıyordu.

Volodya ayağını fena halde çimdikledi; ama ben başımı bile çevirmedi: ancak çimdiklenen yeri elimle ovdum, çocuklarda görülen şaşma, acıma, saygı duygularıyla Grişa'nın bütün sözlerini, hareketlerini takibediyordum.

Aralığa girerken beklediğimiz kahkaha, neşe yerine, bir titreme ve nefesimin kesildiğini hissediyordum.

Grişa bu dinî coşkunun içinde daha uzun uzun, türlü türlü dualar uyduruyor, arka arkaya birkaç kere, her seferinde yeni bir kuvvet, yeni bir ifadeyle — Allahım, affet! diyordu. Bazan söylediği kelimelerin hemen cevabını bekler gibi bir vaziyette: Allahım, beni affet... doğru yolu göster yarabbi! ... diyor, bazan da ancak acı hıçkırıkları duyuluyordu ... Rükûdan kalkınca dizüstü ellerini bağladı ve sustu.

Usulcacak kapıdan başımı çıkardım, nefes alamıyordum. Grişa kımıldamıyor, göğsünden derin ahlar,

oflar çıkıyordu; kör gözünün donuk bebeğinde, dökülemiyen göz yaşı damlası ay ışığında parlıyordu.

Birdenbire, anlatılmaz bir ifadeyle “Sen bilirsin, Allahım” diye bağıarak yere kapandı. Çocuk gibi hıçkırmağa başladı.

O zamandan beri, neler geldi geçti, geçmişe ait birçok hatıraların bence mânası kalmadı, onlar silindi, hayal oldu gitti. Hattâ Meczup Grişa bile, son yolculuğunu tamamladı, öldü.

Fakat benim üzerimdeki tesiri ile içimde uyandırdığı hisler hafızamdan asla silinmez.

Ey büyük Hıristiyan Grişa!.... Senin imanının o kadar kuvvetliydi ki; Allahı kalbinde duyabiliyordun, aşkın o kadar büyüktü ki ağzından dökülen kelimeleri, şuurun takibetmekten âciz kalıyordu. Dua kelimeleri bulamayınca göz yaşlarıyla coşarak secdeye kapandığın vakit, Allahın kudret ve büyüklüğüne ne büyük bir hamdüsena ile kalbini bağlamıştın.

Grişayı dinlerken duyduğum hayranlık, uzun sürmedi: ilkönce, merakım giderilmiş, sonra da devamlı oturmaktan ayaklarım uyuşmuştu; arkamda karanlık aralıktan fısıltıları, kımıldanışları duyulan kafileye katılmak istiyordum. Birisi elimden tutarak fısıltıyla:

— Bu el kimin? diye sordu. Aralık çok karanlıktı, bu dokunmadan ve kulağımın dibinde fısıldıyan ses ten derhal Katenka’yı tanıdım.

Tamamiyle irademin dışında bir hareketle, kısa yenli kolunu yakalayıp dudaklarıma götürdüm. Herhalde Katenka bu harekete şaşmış olacak ki, elini çekti,

ve aralıktaki kırık sandalyeyi düşürdü. Bunun üzerine Grişa başını kaldırdı, yavaşça arkaya çevirdi: dualar okuyarak dört yana istavroz çıkarmağa başladı. Biz gürültü ve fısıltı ile aralıktan kaçtık.

XIII

NATALYA SAVİŞNA

Geçen asrın ortalarında Habarofki köyünde, yamalı elbiseli, yalnayak, fakat şen ve şişman, al yanaklı bir kız olan Nataşka öteye beriye koşup duruyordu. Babası, kılarnetçi Savva'nın hizmetlerini gözönünde tutarak bu yoldaki ricasını kabul eden büyük babam, onu nine-min hizmetçileri arasına vermek üzere, yukarı almıştı. Oda hizmetçisi olarak Nataşka, uysal ahlâkı ile, çalışmasıyla kendini göstermişti. Annem doğduğu zaman, dadı ihtiyacı duyulunca, bu vazifeyi ona yüklemişler. Bu alanda da çalışkanlığı, sadakati küçük hanımına bağlılığı yüzünden takdir ve mükâfat kazanmıştı. Vazife dolayısıyla, Natalya ile sık sık temasta bulunan genç, becerikli garson Foka'nın pudralı saçları ve tokalı çorapları, onun kaba olmakla beraber seven kalbini esir etmiş. Hattâ o, Foka ile evlenmesi için büyük babama doğrudan doğruya rica etmeye karar vermiş. Büyük babam, bu isteğini nankörlük sayarak kızmış, ceza olsun diye zavallı Natalyayı stepteki bu köye, hayvanlara bakmak üzere göndermiş. Fakat yerini kimse tutamadığı için, Natalya altı ay sonra tekrar, eski vazifesine getirilmiş. Dağınık kıyafetiyle sürgünden dönen Natalya, büyük babama çıkarak, ayaklarına kapanmış, eski çılgınlıkla-

rını unutmalarını, bu halin tekrar edilmeyeceğine yemin ederek, eski sevgi ve iltifatlarını esirgememelerini rica etmiş, gerçekten de sözünde durmuş.

O zamandan beri Nataşka, başına başlık geçirmiş, Natalya Savişna adını almış; içinde beslediği bütün aşkını küçük hanımına vermiş.

Annemin yanındaki yerini, mürebbiyeye terkettiği vakit, kendisine kilerin anahtarları verilmiş. Bu yeni vazifeyi de aynı gayret ve aşkla yapıyormuş. Efendilerinin menfaatini korumakla yaşıyor, her yerde israf, zarar, yağma görüyor, her şeye başvurarak bunların önüne geçmeye çalışıyormuş.

Annem evlendiği vakit, Natalya Savişna'nın yirmi yıllık hizmet ve sadakatini mükâfatlandırmak maksadıyla onu, yanına çağırmış, iltifat sözleriyle kendisine olan muhabbet ve şükranını bildirerek Natalya Savişna'nın kölelikten azadedildiğini gösteren hürriyet fermanını eline vermiş, evlerinde çalışsın çalışmasın ömrü oldukça senede üçyüz ruble nafaka alacağını bildirmiş. Natalya Savişna bunları ses çıkarmadan dinlemiş, sonra eline aldığı kâğıda sert sert bakmış, dişleri arasından bir şeyler söyliyerek, kapıyı çarpıp dışarı çıkmış. Çok garip olan bu hareketin sebebini anlıyamayan annem, biraz sonra Natalya Savişna'nın odasına girdiği zaman, onun ağlamaktan gözleri şişmiş bir halde, sandığın üstüne oturup elindeki mendili didik didik ettiğini ve yerde parça parça olan hürriyet fermanına gözlerini ayırmadan baktığını görmüş. Annem onun elinden tutarak:

— Size ne oldu, kuzum, Natalya Savişna? diye sormuş.

— Hiç bir şey hanımcıgım; herhalde hoşunuza gitmiyen bir hareket yapmış olacağım ki, beni evden kovuyorsunuz.... Ne yapayım, giderim... Elini hızla çekip gözyaşlarını zorla tutarak odadan çıkmak üzere iken, annem bırakmamış, ona sarılmış, ikisi de ağlaşmaya başlamışlar.

Kendimi bildim bileli, Natalya Savişna'yı muhabbet ve şefkatiyle hatırlarım. Fakat onun kıymetini ancak şimdi takdir edebiliyorum. O, zamanlarsa, bu ihtiyar kadının ne eşi bulunmaz, ne fevkalâde bir insan olduğu aklımdan bile geçmezdi. Hiç bir vakit, kendisinden bahsetmediği gibi, galiba nefsinde de düşünmezdi. Bütün hayatı muhabbet ve fedakârlıktan ibaretti.

Onun sâf, şefkatli sevgisine o kadar alıştım ki, bunun başka türlü olabileceğini düşünemezdim, ona hiç bir vakit minnet hissi duymadığım gibi, aklıma acaba mesut mu, memnun mu? diye bir sual de gelmezdi. Bazan, dersten dışarı çıkmak bahanesiyle odasına koşma koşma girip, orada bulunmasına aldırmadan yüksek sesle hülyalarından bahsetmeğe başladığım olurdu. O, daima bir şeylerle uğraşır; ya çorap örür, ya odasını dolduran sandıklardan birini karıştırır, ya çamaşırları kaydederdi; “Büyüyüp de, general olduğum zaman, fevkalâde bir güzelle evleneceğim, bir al at alacağım, camdan bir ev yaptıracağım ve Karl İvanoviç’in Saksonya’daki akrabalarını getirteceğim” vs. vs. gibi saçmalarımı dinler, tasdik eder gibi:

— Evet, babacık, evet, derdi. Çok kere kalkıp gitmeğe hazırlanırken, iç kısmında —şimdi hatırladığıma göre biri renkli süvari, biri Volodya'nın yaptığı, biri de pomada kavanozundan çıkarılmış— üç resmin yapışık olduğu mavi sandığın kapağını açar, içinden bir parça günlük çıkarır, yakar, dumanını eliyle savururken:

— Bu, yavrucuğum, Oçakof'tan gelen tütsüdür; Allah rahmet eylesin, büyük babanız Türk harbine gittiği vakit, oradan getirmişlerdi, der, içini çekerek, bu sonuncu parçası, diye ilâve ederdi.

Odasını dolduran sandıkların içinde neler yoktu. Bir şey lâzım olunca, çok kere: “Natalya Savişna'ya sormalı” denilirdi, gerçekten de o, biraz karıştırıp lâzım olan şeyi çıkarır: “İyi etmişim de saklamışım” derdi. Bu sandıklarda kimsenin bilmediği, kendisinden başka kimsenin uğraşmadığı bir sürü öteberi vardı.

Bir kere ona kızmıştım. Bu vaka şöyle olmuştu: yemekte kendime kvas²⁹ doldururken sürahiyi düşürüp masa örtüsünü kirlettim. Annem:

— Çağırın bakalım Natalya Savişna'yı, sevgilisinin yaptığını görsün de sevin sin, dedi.

Natalya Savişna içeri girdi, masadaki koca lekeyi görünce başını salladı; sonra annem ona bir şeyler fısıldadı, o da bana parmağını sallıyarak dışarı çıktı.

Yemekten sonra en neşeli bir ruh hali içinde zıplıya zıplıya salona geçiyordum, birdenbire Natalya Saviş-

²⁹ Rusların şiraya benzer bir içkisi.

na elinde masa örtüsü ile kapıdan fırladı. Beni tuttu. Bütün çabalamama rağmen, örtünün ıslak yerini yüzüme sürüyor, “örtüleri kirletme, örtüleri kirletme” diye söyleniyordu. Bu, beni o kadar incitti ki, hırsımdan ağlamağa başladım. Salonda gezinerek, boğulurcasına hıçkırarak, kendi kendime: “Nasıl olur! Natalya Savişna; Natalya dediğimiz kadın, bana, sen diyor ve uşak çocuğu döver gibi, yüzüme ıslak örtüyü çarpıyor. Hayır, bu çekilmez bir şey! diye söyleniyordum.

Ben çılgılı basınca Natalya Savişna derhal kaçtı. Hem geziniyor hem de küstah Natalya’dan gördüğüm hakaretin acısını nasıl çıkaracağımı düşünüyordum.

Birkaç dakika sonra Natalya Savişna döndü; sıkılarak yanıma yaklaştı ve beni avutmaya başladı.

— Yeter, yavrucuğum, ağlamayın.... Benim gibi akılsızın kusuruna bakmayın. Kabahat bende, haydi bana darılmayın, çocuğum. Bak size ne getirdim, dedi, atkısının altından titrek eliyle kırmızı bir kâğıt külâh içinde, iki tane karamelâ, bir tane incir çıkarıp bana verdi. Bu iyi kalbli ihtiyarın yüzüne bakmak için kendimde kuvvet bulamıyordum. Başımı çevirip hediyemi aldım, göz yaşlarım daha bol akmağa başladı; fakat bu sefer hırsımdan değil, sevgimden, utancımдан.

XIV AYRILIK

Bu anlattığım hâdiselerin ertesi günü, sabahın saat on ikisinde araba kapıda hazırды. Nikolay yolcu kıyafetinde, yâni paçalarını çizmeleri içine sokulmuş, ku-

şagını, eski setresi üstünden sıkıca bağlamış olduğu halde arabada ayakta duruyor, kaputları, yastıkları koltuklara yerleştiriyordu. Bunlar yüksekçe gözüktürse, yastıkların üzerine oturup yaylanıyor, bastırıyordu. Babamın odacısı nefes nefese faytondan başını çıkarıp Nikolaya:

— Allah aşkına Nikolay Dimitriç, beyefendinin çekmecesini arabanıza koyabilir miyim? Küçüktür... Nikolay arabanın dibine var kuvvetiyle bir bohçayı fırlatıyor, hırsla, aceleyle kasketini kaldırıp güneşten yanmış alnındaki iri iri ter damlalarını silerek:

— Daha önce söyleseydiniz ya Mihail İvanoviç. Zaten başım dönüyor. Üstelik bir de siz, çekmece filânla kafamı şişiriyorsunuz, dedi.

Kapının önünde gömlekli, kaftanlı, ceketli, başları açık hizmetkârlar; çizgili başörtülü, iş elbiseli, çocuklarını kucaklarına almış kadınlar, yalınayak çocuklar, arabalara bakıyor ve birbirleriyle konuşuyorlardı. Başında kışlık kalpak, hırkalı, iki büklüm ihtiyar arabacı-lardan biri, arabanın okunu tutmuş, yokluyor, düşünceli düşünceli arabaya bakıyordu; öteki, kırmızı, küçük basma cebi olan, beyaz gömlekli, genç, gösterişli delikanlı, başındaki sarı saçlarını kaşırken, kâh bir kulağına, kâh ötekine kayan kıvrık kenarlı siyah kepeçe şapkasiyle, yemliğe kaputunu koymuş, dizginleri de oraya atmış, örme kamçısını şaklatıyor, kâh çizmelerine, kâh araba yağlıyan arabacılara bakıyordu. Onlardan biri ıkınarak arabayı biraz kaldırıyor, öteki eğilerek tekerleğin dingilini, yatağını dikkatle yağlıyor, hattâ artan

katran ziyan olmasın diye, tekerleğin etrafını da şöyle bir çeviriyordu. Muhtelif renkte çevik, posta atları demir parmaklıklar önünde sineklerini kovuyorlardı. Bazısı, tüylü, ıslak ayaklarını önüne dikerek, gözlerini kapıyor, uyukluyordu, diğerleri sıkıntıdan birbirini kaşıyor, yahut kapının önündeki eğretili otunun koyu yeşil, sert yapraklarını, saplarını koparıyorlardı. Tazılardan bazısı güneşte yatarak zorla nefes alıyor, ötekiler arabanın etrafında gölgede dolaşıyor, dingillerdeki yağları yalıyorlardı. Havayı bir nevi toz bulutu kaplamıştı, ufuk, kurşuni eflâtun rengindeydi; fakat, gökte tek bir bulut bile yoktu. Kuvvetli batı rüzgârı, tarlalardan, yollardan sütun halinde toz kaldırıyor, yüksek ıhlamur ve kayın ağaçlarının tepelerini eğiyor, dökülen sarı yaprakları uzaklara götürüyordu. Ben pence-re önünde oturuyor, sabırsızlıkla hazırlıkların sonunu bekliyordum.

Son bir kere, birkaç dakika daha beraber bulunmak üzere, salondaki yuvarlak masanın etrafına toplandığımız vakit nekadarcı dakikalar geçireceğimiz aklıma bile gelmiyordu. Mânasız, boş şeylerle başım dolu idi. Arabayı hangi arabacı, faytonu hangi faytoncu sürecekti? Babamla kim, Karl İvanoviç'le kim oturacaktı? Ve niçin boynuma bir yün atkı sarıp sırtıma pamuklu hırka giydirmek istediklerini bir türlü anlamıyordum: “Ben o kadar nazlı bebek değilim ki, herhalde donmam. Aman, çabucak bunlar bitse de yola koyulsak” diye düşünüyordum.

Ağlamaktan gözleri şişmiş, elinde pusla ile içeri giren Natalya Savişna, anneme dönerek:

—Çocukların elbiselerine ait listeyi kime vermemi emredersiniz? diye sordu. Annem:

— Nikolaya verin, sonra da çocuklarla vedalaşmak için herhalde gelin, dedi.

İhtiyar kadın bir şeyler söylemek istedi, fakat, birdenbire durdu, yüzünü mendille kapadı, ellerini silkip odadan çıktı. Bu hareketi görünce kalbim biraz burkuldu; ama çocukluk sabırsızlığı bu duygudan daha kuvvetli idi ve ben, kayıtsızca annemle babamın konuşmalarını dinlemekte devam ediyordum. Onlar, eve alınacak şeylerden, prenses Sofi'ye, madam Jüli'ye neler söyleneceğinden, yolun iyi olup olmadığından, her ikisini de alâkalandırmadığı anlaşılan şeylerden konuşuyorlardı.

Foka girdi, eşikte duraklıyarak, her zaman yemeğin hazır olduğunu haber veren sesiyle bu sefer de atların hazır olduğu haberini verdi. Annem, bunu duyunca, bu haberi sanki beklemiyormuş gibi ürperdi ve sarardı.

Fokaya odanın bütün kapılarının kapanması emredildi. Bu, beni çok eğlendiriyordu. Sanki hepimiz birinden gizleniyorduk.

Herkes oturduktan sonra, Foka da bir iskemlenin kenarına ilişti; biraz sonra kapı gıcırdadı, hepimiz başlarımızı çevirdik, odaya acele acele Natalya Savişna girdi, gözlerini kaldırmadan Foka'nın oturduğu iskemlenin bir köşesine ilişti. Foka'nın hareketsiz, buruşuk yüzü, dazlak başı ve yanında oturan Natalya'nın, altından kır saçları görülen başlığı, cana yakın hali, iki

büklüm vücudu hâlâ gözümün önünde... İkisi bir iskemleye ilişmişler, bundan sıkıldıkları belli.

Ben, gene gamsız ve sabırsızdım. Kapılar kapalı olarak kaldığımız on saniye, bana tam bir saat kadar geldi. Nihayet, herkes ayağa kalktı, istavroz çıkardı ve birbiriyle vedalaşmaya başladı.

Babam, annemi kucakladı ve birkaç kere öptükten sonra anneme:

— Yeter, yavrum, ebediyen ayrılmıyoruz ya!

Annem gözyaşları arasından, titrek bir sesle:

— Gene de zor! dedi.

Bu sesi duyunca, onun titriyen dudaklarını, yaş dolu gözlerini görünce her şeyi unuttum. İçim o kadar sızladı, o kadar korktum ve üzüldüm ki, onunla vedalaşmaktansa kaçmağı tercih ederdim. Volodya'yı çok çok öpmesi ve istavroz çıkarması o kadar uzun sürdü ki artık, beni kucaklıyacak düşüncesiyle sokuluyor, ileri atılıyordum; fakat o tekrar tekrar hayır dualar edip Volodyayı kucaklıyordu. Nihayet ben kendisini kucaklayıp sarıldım, kederimden başka bir şey düşünmiyerek ağladım, ağladım.

Arabaya yerleşmek için antreden geçerken, usanç verici adamlarımız vedalaşmağı yaklaştılar. Onların, elinizi öpelim demeleri, insanı omuzlarından şappadak öpmeleri, başlarından yayılan yağ kokuları, bütün sinirli insanlarda olduğu gibi, bende de tiksitmeye benzer bir his uyandırdı. Göz yaşları içinde benimle vedalaşan Natalya Savişnayı da, bu hissin tesiriyle olacak, başlığından gayet soğukça öptüm.

İşin tuhafına bakın ki, bütün adamlarımızın yüzlerini, gözlerimle görüyormuşum gibi en ince hatlarına kadar hatırlayabildiğim halde, annemin hali ve yüzü hayalimden tamamiyle uzaklaşıyor. Belki de o dakikalarda kendimi toparlayıp, yüzüne bakamadığımdan olacak. Bana öyle geliyordu ki, eğer bunu yapmış olsaydım herhalde, onun ve benim kederlerimiz dayanılmaz bir dereceyi bulurdu.

Herkesten önce arabaya koşup, arkada bir yere yerleştim. Arabanın kalkık olan körüğünden hiç bir şey göremiyordum, fakat içimden bir ses annemin henüz orada olduğunu bana söylüyordu.

Kendi kendime: “Bir kere daha ona bakayım mı? Bakmıyayım mı? Haydi son bir kere daha bakayım!” dedim ve arabadan kapıya doğru uzandım. Aynı zamanda, aynı düşünce ile annem de arabanın öbür tarafından yaklaştı ve beni adımla çağırdı. Arkadan onun sesini duyunca o kadar hızla döndüm ki, başlarımız çarpıştı, o, üzüntüyle gülümsedi ve son defa beni iyice, iyice öptü.

Birkaç sajen³⁰ ilerledikten sonra, ona bir daha bakmağa karar verdim. Başındaki mavi örtüyü rüzgâr savuruyordu; başı önünde, elleri yüzünde, ağır ağır merdivenleri çıkıyor, Foka da ona yardım ediyordu.

³⁰ Uzunluk ölçülerinden Rusya’da kullanılan bir ölçü olup iki metreden biraz fazladır.

Babam yanımda oturuyor ve hiç ağzını açmıyor, bense göz yaşları içinde boğuluyordum, boğazımda bir şey düğümleniyordu, tıkanmaktan korkuyordum. Büyük yola çıkınca balkondan birinin beyaz bir mendil salladığını gördük. Ben de mendilimi sallamağa başladım ve bu hareket beni biraz avuttu. Ağlamaya devam ediyordum ve göz yaşlarımın benim içliliğimi ısbat ettiği fikri bana memnunluk ve ferahlık veriyordu.

Bir verst³¹ geçtikten sonra, daha rahatça yerleştim, yorulmaz bir dikkatle gözlerime en yakın olan ve benim tarafımda koşan yandaki atın art kısmına bakmağa başladım. Bu yandaki alaca atın kuyruğunu nasıl salladığına, birbirine ayaklarını nasıl çarptığına, arabanın örülmüş kamçısının sırtında nasıl şakladığına ve ayakların nasıl dört nala koşmağa başladığına bakıyordum; koşumun ve üstündeki halkanın nasıl zıpladığına, atın kuyruğa yakın kısmının nasıl köpükle örtüldüğüne baktım. Sonra da etrafı seyretmeğe başladım. Dalgalanan olgun çavdar tarlalarına, onlardan yükselen koyu buğuya, tarlaların ötesinde berisinde gözüken sapana, köylüye, taylı bir kısrağa, yol direklerine, hattâ bizi hangi arabacının götürdüğünü anlamak için arabacının yerine bile baktım. Daha yüzümde akıttığım göz yaşlarının ıslaklığı kurumadan, düşüncelerim, belki ebediyen ayrıldığı annemden tamamiyle uzaklaşmıştı. Fakat her hatıra beni, onu tekrar düşünmeye sevk ediyordu. Kayın ağaçlı yolda geçen-

³¹ Verst, 500 sajendir.

de bulduğum mantarı, Katenka ile Lübočka arasında bunu kimin koparacağı münakaşasını ve bizden ayrılırken onların nasıl ağladıklarını hatırladım, ne yazık! Natalya Savişna'ya da, kayın ağaçlı yola da, Foka'ya da hattâ haşın Mimi'ye de yazık oldu, her şeye! Her şeye! Ya zavallı annem? Gözümü gene yaşlar bürüdü, fakat çok sürmedi.

XV ÇOCUKLUK

Çocukluğumun mesut, bir daha geri dönmiyecek mesut günleri! Bu çağdaki hatıralarımı nasıl sevmiyeyim, nasıl tatlı anmıyayım? En derin zevklerimin kaynağı olan bu hatıralar, ruhuma tazelik veriyor, onu yükseltiyor.

Doya doya, koştuktan sonra, yüksek iskemleme çıkar, çay masası başına yerleşirdim. Bir fincan şekerli sütümü çoktan içtiğim halde, vaktin geçmesine ve göz kapaklarımın da uykudan ağırlaşmasına rağmen, yerimde, hiç kımıldamadan oturup konuşulanları dinlediğim olurdu. Nasıl dinlemiyeyim? Annem birisiyle konuşuyor. Bu sesin ahengi o kadar tatlı, o kadar cana yakındı ki. Bu ses, kalbime neler, neler söylerdi!.... Uykudan süzülen gözlerle biteviye kendisine bakarken, o birdenbire küçülür, küçülür ve yüzü bir düğme gibi kalırdı, fakat ben onu aynı vuzuhla görür, bana baktığını, gülümsediğini fark ederdim. Onu böyle küçücük görmek hoşuma giderdi. Gözlerimi daha fazla kısdım, o da gözbebeklerimdeki akisleri kadar küçülür-

dü ve ben kıpırdanınca bu sihir bozulurdu. Onu tekrar canlandırmak için gözlerimi kırpar, döner ve birçok gayretler sarfederdim, ama beyhude.... Kalkar, bir kol-tuğa, ayaklarımı toplıyarak rahatça yerleşirdim.

Annem:

— Gene uyuyup kalacaksın, Nikolenka. Yukarıya çıksan, daha iyi edersin, derdi.

— Uyumak istemiyorum, anneciğim, diye cevap verir, belirsiz, fakat tatlı hülyalara daldardım, dinlendirici çocukluk uykusu göz kapaklarımı indirirdi, ben bir dakika sonra kendimden geçer, uyandırılınca kadar öylece kalırdım. Uykudayken narin bir elin beni yokladığını hissederdim. Daha ilk dokunuşunda onu tanır, uyku arasında farkında olmıyarak yakaladığım bu eli dudaklarıma götürüp sıkı sıkı öperdim.

Kimsenin kalmadığı salonu tek bir mum aydınlı-tırdı. Annem beni kendisi uyandıracağını söylemişti; yattığım koltuğa ilişen herhalde odur, o pek narin eliyle saçlarımı okşar ve kulağımda iyi tanıdığım, sevimli sesi duyulurdu:

— Kalk yavrum, yatma zamanı geldi.

Yabancıların kayıtsız bakışlarından sıkılmaz, bana olan şefkat ve sevgisini açığa vurmaktan çekinmezdi. Ben kımıldamazdım, fakat ellerini daha candan öperdim.

— Kalk artık, meleğim, der, öbür eliyle boynumdan tutar, parmaklarını çabuk çabuk oynatarak beni gıdık-lardı. Loş odada çıt yoktur. Gıdıklanma ve uyanmanın tesiriyle gerginleşen sinirlerim, yanibaşımda oturup

beni okşıyan annemin sesi ve kokusu, bunların hepsi beni yerimden sıçrayıp onun boynuna sarılmağa, başımı göğsüne yaslıyarak heyecandan tikanırcasına:

— Benim güzel, cici anneciğim; seni ne kadar seviyorum, demeğe sevkederdi.

Annem, hüznü ve mestedici gülümsemesi ile güler, başımı iki eliyle tutup alnımdan öper, beni dizlerine oturtur ve:

— Demek beni bu kadar seviyorsun, öyle mi? Bir dakika sustuktan sonra:

— Bak, beni hep böyle sev, hiç bir vakit unutma. Anneni kaybedersen, onu unutmayacaksın, değil mi, unutmayacaksın değil mi, Nikolenka der ve beni daha büyük bir şefkatle öperdi.

Gözlerimden muhabbet ve heyecan yaşları sel gibi boşanırken, dizlerini öper:

— Yeter, söyleme artık, canım, kuzum anneciğim! diye haykırırdım.

Bundan sonra yukarı çıkıp da sırtımdaki pamuklu hırkayla mübarek resimlerin önünde diz çökerek:

— Annemi, babamı esirge yarabbi, dediğim zaman; ruhum ne güzel duygularla dolardı. Sevgili annemin arkasından çocuk şivesiyle kekeliyerek öğrendiğim duaları, tekrarladığım o anda, Allaha ve anneme karşı duyduğum aşk, tuhaf bir şekilde birbirine karıştırdı.

Duadan sonra, içim ferahlık, aydınlık ve sevinç dolu olarak yorgana sıkıca sarıldığım vakit, neye ait olduğunu bilmediğim, fakat temiz bir aşkın, bulutsuz

bir saadetin ümitleriyle dolu hülyalar kafamda birbirini kovalardı. Dünyada tek bahtsız insan diye tanıdığım Karl İvanoviç'i, onun acıklı talihini düşünürdüm. Onun için o kadar acı, o kadar sevgi duyardım ki, gözlerimden yaşlar boşanır ve: "Allahım, onu bahtiyar et!.... Bana da ona yardım etmek, kederini hafifletmek imkânını ver, yarabbi, onun için her şeyimi fedaya hazırım", diye yalvarırdım. Sonra en sevdiğim oyuncaklarımdan porselen tavşancığımı, veya köpecığımı, kuş tüyü yastığının köşesine yerleştirir, orada ne kadar rahat ve sıcak yattıklarını zevkle seyrederdim. Herkesin memnun olmasını, bütün insanların saadetini ve yarın gezmeğe gitmemiz için havanın iyi olmasını Tanrıdan diler, öbür yanıma dönerdim, düşüncelerim hayallerim birbirine karışırdı, yüzüm göz yaşlarıyla henüz ıslakken, ağır ağır rahat bir uykuya dalarım.

Çocukluğun verdiği tazeliğin, gamsızlığın, sevgi ihtiyacıyla inan kuvvetinin bir daha geri dönmesine imkân var mı? Bu zamanda masum bir neşe, sonsuz bir sevme ihtiyacı, bu iki yüksek fazilet, hayatın rehberidir, böyle olunca hangi çağ bu çocukluk çağından daha üstün olabilir?

Nerde o ateşli dualar? Nerede o en değerli nimet olan temiz, rikkatli göz yaşları? Uçup gelen teselli perisi, gülümsemeleriyle bu yaşları siler, saf ve temiz çocuk ruhuna en tatlı hayalleri dökerdi.

Acaba hayat, bu göz yaşlarını, bu sevinç dolu heyecanları bir daha duymıyacak kadar kalbimde kederli izler mi bıraktı? Acaba onlardan kalan yalnız hatıralar mı?

XVI

Şiir

Moskovaya vardıktan hemen bir ay sonra, büyük annemin evinin üst katında, büyük masanın başına oturmuş, yazı yazıyordum; karşımda resim hocası, kara kalemle yapılmış sarıklı bir Türk resmini düzeltiyordu. Volodya öğretmenin arkasında duruyor, kafasını uzatarak omuzundan bakıyordu. Bu baş, Volodya'nın kara kalemle yaptığı ilk eseri idi ve büyük annemin isim gününde, yâni bugün kendisine hediye edilecekti.

Volodya ayak ucuna basıp Türk'ün boynunu gösterecek:

— Burasını biraz daha gölgelendirmiyecek misiniz? dedi. Öğretmen kalemleri kutuya yerleştirdi ve:

— Hayır, istemez. Şimdi fevkalâde oldu. Artık siz dokunmayın, dedi ve ayağa kalkıp Türk resmine yandan bakmakta devam ederek bana:

— Ya siz Nikolenka, büyük annenize ne hediye edeceğinizi bize söylemez misiniz? Doğrusu siz de bir resim yapsaydınız fena olmazdı, dedi, sonra şapkasını, zarfını alarak: “Allahaismarladık efendiler” deyip çıktı.

O dakika, ben de uğraştığım şeyi yapmaktansa bir baş resmi yapmış olsaydım, daha iyi olurdu, diye düşünüyordum. Büyük annemin isim gününün yaklaştığını, bizim, o güne birer hediye hazırlamamız gerektiğini, haber verdikleri zaman, bu münasebetle bir şiir yazmak aklıma esti. Gerisini tamamlayacağımı

ümidederek, hemen kafiyeli iki mısra tasarladım. Bir çocuk için acayip olan bu fikrin, aklıma nerden estiğini asla hatırlıyamıyorum, bu fikir o zaman pek hoşuma gitmişti. Büyük anneme muhakkak bir hediye takdim edeceğimi, ama bunun ne olduğunun kimseye söylemiyeceğimi soranlara anlatıyordum.

Tasavvurlarımın aksine, birden yazdığım iki mısradan başka, bütün gayretlerime rağmen, hiç bir şey yazmadım. Kitaplarımızdaki şiirleri okumağa başladım; fakat Dimitriev olsun, Derjavin olsun, bana yardım edemediler, bilâkis beni kabiliyetsizliğime inandırdılar. Karl İvanoviç'in, bazı şiirleri defterine kopya ettiğini bildiğim için, onun kâğıtlarını usulca karıştırmağa başladım ve Almanca şiirler arasında galiba kendi kaleminden çıkmış olan Rusça bir şiir buldum³².

Petrovskoye, 3 Haziran 1828.

Bayan L....

Hatırla yakınlarda,
Hatırla uzaklarda
Hatırla benimkini
Daha bugünlerden
Ebediyete kadar, mezarıma kadar
Nasıl bir sadakatle sevebiliyorum.

Karl MAYER

İnce mektup kâğıdına, yuvarlak güzel yazı ile yazılı olan bu şiir, dokunaklı ifadesiyle hoşuma gitmişti; onu hemen ezberledim ve örnek edinmeye karar verdim. İş

³² Karl İvanoviç'in Rusçası bozuktı.

çok kolaylaşmıştı. İsim günü için on iki mısralık tebrik şiirim hazırды, bu şiiri ders odasında, masa başında tirşe kâğıda temize çekiyordum.

Artık, iki yaprak kâğıdı da kirletmiştim.. Bu, mısralarda bir değişiklik yapmak fikriyle değildi, onlar bana fevkalâde görünüyordu ama üçüncü mısradan başlayarak satır sonları, yavaş yavaş artan bir intizamsızlıkla yukarıya doğru kıvrılmağa başlıyor, öyle ki, satırların eğrilikleri açıkça gözüküyor ve bunların hiç bir şeye benzemediği de uzaktan belli oluyordu.

Üçüncü yaprak da ötekiler gibi çarpıktı, ama ben tekrar yazmamağa ahdetmiştim. Şiirimde büyük anemi kutluyor, uzun yıllar yaşamasını diliyor, şöyle bitiriyordum:

Uğraşacağız teselliye,
Seveceğiz öz anne, diye

Galiba fena da olmamıştı, ama sonuncu mısra kulağımı âdeta tırmalıyordu; mısraın sonundaki **öz anne diye** kelimeleri yerine, **ne diye, hediye...** getiriyor ve sonra da, adam sen de; herhalde Karl İvanoviç'inkinden daha güzeldir, diyordum.

Sonuncu mısraı da yazdım. Sonra yatak odasında bütün eserimi yüksek sesle, duyarak, hareketlerle okudum. Bazı mısralar vezinsiz olduğu halde aldırış etmiyordum; fakat son mısra beni daha şiddetle ve hiç hoşa gitmiyecek şekilde sarstı. Karyolaya oturdum ve düşünmeğe başladım:

“Niçin: **öz anne diye** yazdım? O burada değil. Onu şiirimde de hiç anmıyacaktım; elbette büyük annemi çok seviyor, çok sayıyorum. Ama ne de olsa.... Niçin böyle yazdım, niçin yalan söyledim? Diyelim ki, bu şiiridir. Ama gene de, bunu yapmamalıydım.”

Bu sırada terzimiz girdi. Yeni yarım fraklarımızı getirmişti. Sıkıntı içinde ve şiddetli bir sabırsızlıkla şiirimi yastığı altına sokarak:

— Ne yapalım, böyle kalsın dedim ve Moskova kıyafetimin provasına koştum.

Moskova kıyafeti meğer ne fevkalâdeymiş: pirinç düğmeli kahve rengi fraklarımız köydeki, boy atacağız diye bolca yapılan elbiseler gibi değil, iyice üstümüze oturmuştu. Dar siyah pantoloncuklarımız da adalelerimizi belirterek çizmenin üstünde çok güzel duruyordu.

Sevinçten deli gibi bacaklarımı her taraftan yokluyor ve kendi kendime:

“En nihayet sahici sübyeli pantolonum var!” diyordum. Yeni elbise içinde kendimi pek fazla sıkılmış ve rahatsız bulduğum halde, herkesten bunu saklıyor ve bilâkis, çok rahat olduğumu, söylüyor, yalnız: “Bu elbisenin tek kusuru, biraz bol olması” diyordum. Bundan sonra bolca briyantınli saçımı tarıyarak uzun zaman aynanın karşısında kaldım; ne kadar gayret ettimse de tepemdeki saçları bir türlü yatıramadım. Yatıp yatmadıklarını anlamak maksadiyle bastırdığım fırçayı kaldırıncı, saçlarım yüzüme son derece gülünç bir şekil verecek kalkıyor, dikiliyordu.

Karl İvanoviç öteki odada giyiniyor olmalıydı ki, ders odamızdan onun için lâcivert frak ve bir takım beyaz şeyler götürüyorlardı. Aşağıya giden kapının önünde büyük annemin oda hizmetçilerinden birinin sesi duyuldu, ne istediğini anlamak için dışarı çıktım. Elinde sert kolalı bir plâstron tutuyor, yıkayıp Karl İvanoviçe yetiştirmek için bütün gece uyumadığını, şimdi de ona götürdüğünü söylüyordu. Karl İvanoviçe verilmek üzere elinden aldım ve büyük annemin kalkıp kalmadığını sordum.

— Kalkmaz olurlar mı hiç efendim, dedi, kalktılar; kahvelerini bile içtiler, hattâ papaz da geldi. Yeni elbiseyi süzdükten sonra gülümsyerek:

— Ne kadar yakışıklı delikanlı olmuşsunuz! diye de ilâve etti.

Bu söz kızarmama sebep oldu, fakat ne yaman bir delikanlı olduğumu henüz bilmediğini, ona göstermek arzusuyla parmaklarımı şıkırdatarak, bir ayak üstünde döndüm ve hopladım.

Karl İvanoviçin getirdiğim plâstrona ihtiyacı kalmamıştı; başkasını takmış, masanın üzerindeki küçük aynanın karşısında eğilerek, boynundaki göz alıcı boyunbağını iki eliyle tutuyor ve düzgün tıraşlı çenesi yakaya serbestçe girip çıktığını tecrübe ediyordu. Elbiselerimizi her taraftan çekip düzelttikten, Nikolay'dan da, kendisi için aynı şeyi yapmasını rica ettikten sonra, bizi büyük annemize götürdü. Merdivenden inerken üçümüzden yayılan keskin pomada kokusunu hatırladıkça hep güleceğim gelir.

Karl İvanoviçin elinde kendi yaptığı kutu; Volodya'da resim, bende de şiir; herkesin dilinde, hediyeleri sunarken söyliyeyeceği sözler hazırda. Karl İvanoviç salonun kapısını açtığı anda papaz, cübbesini giyiyor ve âyinin ilk dua sesleri duyuluyordu.

Büyük annem de salondaydı; duvarın yanındaki iskemlenin arkasına tutunmuş, eğilerek candan dua ediyordu; babam da yanındaydı. Aceleyle hazırlanan hediyeleri arkamızda saklıyarak, kendimizi göstermeğe gayret ederken, kapının önünde durduğumuzun farkına varan babam, bize döndü ve gülümsedi. Bizim beklediğimiz âni tesirin kıymeti kalmamıştı.

Haçı öpmeye yaklaştığımız zaman, ansızın, başdöndürücü ve yenilmesi güç ağır bir utanma duygusunun tesiri altında olduğumu hissettim. Hediye sunmak için toparlanamayacağımı anlamıştım, kutuyu sağ elinden sol eline alıp, kendisini en nazik sözlerle tebrik ederek büyük anneme uzatan ve Volodya'ya yer vermek için birkaç adım geriye çekilen Karl İvanoviç'in arkasına saklandım. Büyük annem kenarları yaldızlı şeritlerle süslü kutuya hayran hayran bakıyor, ve en okşayıcı gülümseyişi ile teşekkürünü bildiriyordu.

Fakat bu kutuyu nereye koyacağını bilemediği farkedilen büyük annem herhalde bunun için olacak ki pek ustaca yapılmış olduğunu söyliyerek bakması için kutuyu babama uzattı.

Kutuya bakıp merakını gideren babam onu papaza uzattı, bu kutu papazın da pek hoşuna gitmiş olmalı

ki başını sallıyor ve kâh kutuya, kâh bu kadar güzel şeyi yapabilen sanatkâra hayretle bakıyordu. Volodya yaptığı Türk resmini takdim etti; o da herkesin en yüksek takdirini kazandı. Sıra bana gelmişti; büyük annem teşvik edici gülümseyişi ile bana döndü.

Sıkılma duygusunu tatmış olanlar, bu hissin dakikalarla beraber arttığını ve karar kuvvetinin de bilâkis o nisbette azaldığını, yâni bu hal devam ettikçe, onu yenmenin de o kadar güçleştiğini, azmin eridiğini bilirler.

Karl İvanoviç ve Volodya hediyelerini takdim ederken, cesaret ve azmin benden uzaklaştığını, sıkılganlığımın son haddine vardığını anladım: Kanımın, durmadan kalbimden başıma doğru hücum ettiğini, yüzümün renkten renge girdiğini, alnımda ve burnumda iri ter taneleri belirdiğini hissettim. Kulaklarım yanıyor, bütün vücudum bir ürperme ve ter içinde bulunuyordu; boyuna ayak değiştiriyor ve yerimden kırpırdanamıyordum. Babam:

— Göster bakalım, Nikolenka dedi, sendeki kutu mu, yoksa resim mi? Yapılacak birşey kalmamıştı: Titrek ellerle buruşuk mahut şiirimi uzattım; fakat irade-me boyun eğmekten vazgeçen sesim, çıkmıyordu; sessizce büyük annemin karşısında dikildim. Beklenen resim yerine “öz anne” kelimesi bulunduğu için açıkça annemi sevmediğimi, unuttuğumu isbat eden ve hiç bir şeye benzemiyen şiirimin, herkesin yanında okunulacağını düşündükçe utancımın yerin dibine geçiyordum.

Büyük annem şiirimi sesle okumağa başladıktan sonra bazı kelimeleri seçemeyince; bana alay gibi gelen gülümsemesiyle babama bakarak, şiirin ortasında durdu, istediği edayı veremediği ve gözleri zayıf olduğu için sonuna kadar okuyamayacağını söyleyip baştan okumasını rica ederek kâğıdı babama uzatırken, çektiğim ıstırabı nasıl anlatmalı? Bunu, eğri büğrü yazılmış fena bir şiir okumaktan bıktığını göstermek ve benim hissiz olduğumu açıkça anlatan son mısramı bizzat babamın okuması için yaptığını zannediyordum. Babamın, şiiri alıp burnuma vurarak:

“Fena çocuk anneni unutma, işte sana!..” demesini bekliyordum, fakat böyle bir şey olmadı; bilâkis şiir bittikten sonra büyük annem: **Charmant!**³³ dedi ve alımdan öptü.

Kutu, resim, şiir ve iki patis mendil, annemin resmi bulunan tabakayla yanyana; büyük annemin daima oturduğu Volter koltuğunun çekme masasına konulmuştu. Annemin arabasının arkasına binen, iki iri uşaktan birisi:

— Prens Varvara İlyiniçna geldiler, diye haber verdi. Büyük annem dalgın dalgın kaplumbağa kabuğundan yapılmış tabakaya takılan portreye bakıyor, hiç cevap vermiyordu. Uşak:

— İçeri alayım mı, prenses hazretleri, diye tekrarladı.

³³ Pek hoş.

XVII

PRENSES KARNEKOVA

Anneannem koltuğa daha rahat yerleşerek:

— İçeri al, dedi. Prenses, ufak tefek, cılız ve huysuz tabiatlı, sahte bir şefkat ifadesi taşıyan küçük ağziyle aşikâr bir tezat teşkil eden yeşile çalar gri gözlü, kırk beş yaşlarında bir kadındı.

Devekuşu tüyünün süslediği kadife şapkası altından, açık kızıl saçları görünüyor, kaşları, kirpikleri ise, soluk yüzünün yanında daha açık, daha kızıl gibi kalıyordu. Buna rağmen, serbest tavrı, küçücük elleri, kuru yüzündeki hatların hususiyeti ile umumî görünüşü, asillik ve canlılık ifade ediyordu.

Prenses, pek çok konuşuyor; gevezeliğinden kimse ağız açmadığı halde, kendilerine itiraz ediliyormuş gibi davranan insanların halini alıyordu. Kâh sesini yükseltiyor kâh yavaş yavaş alçaltarak, etrafta oturan, fakat sohbete iştirak etmiyen şahısları birden süzüyor ve sanki bu bakıştan kuvvet alıyormuş gibi, yeni bir canlılıkla konuşmağa başlıyordu. Elini öpmesine ve durmadan "**Ma bonne tante**"³⁴ demesine rağmen, büyük annemin ondan hoşlanmadığının farkına vardım: Büyük annem, şiddetli arzusuna rağmen, kendisini tebrike gelemiyen Prens Mihaylo'nun niçin gelmediği hakkında Kontesin verdiği tafsîlatı dinlerken, kaşlarını tuhaf bir tarzda kaldırıyor. Büyük annem onun Fransızca sözlerine karşılık verirken bilhassa kelimeleri uzatarak:

³⁴ Fransızca: Teyzeciğim.

— Güzelim, bana karşı gösterdiğiniz alâkadan dolayı size teşekkür ederim. Prens Mihaylo'nun gelememesine ne diyelim.... O daima meşguldur, hem de bir ihtiyaçla oturmaktan ne zevk alacak? dedi ve sözlerine itiraza mahal bırakmadan devam etti: — Şekerim, çocuklarınız ne âlemde?

— Allaha şükür **ma tante**, büyüyor, okuyor, yaramazlık ediyorlar.... Hele büyüğü Etyen, o kadar haylazlaştı ki, hakkından gelemiyoruz; ama çok zeki! **Un garçon qui promet**³⁵. Torunlarını methetmek arzusuna kapılan büyük annem, itina ile benim şiirimi kutunun altından çıkarıp açmaya çalıştığı ve Prensesin çocuklarıyla hiç alâkadar olmadığı için Prenses sadece babama dönerek:

— Bugünlerde yaptığını tasavvur edemezsiniz, **mon cousin**, dedi ve babama doğru eğilerek, büyük bir heyecanla bir şeyler anlatmağa başladı. Duymadığım bu hikâyeyi bitirdikten sonra derhal güldü ve cevap bekler gibi babamın yüzüne bakarak sordu:

— Gördünüz mü çocuğu? Sopyayı haketmişti. Fakat bu buluş, o kadar zekice ve eğlenceliydi ki, onu affettim, **mon cousin**.

Bakışlarını büyük anneme çevirerek bir şey söylemeden gülümsemeye devam ediyordu. Büyük annem kaşlarını mânalı mânalı kaldırıp, bilhassa **dövüyor musunuz** kelimesi üzerinde durarak:

35 Fransızca: Ümit veren bir çocuk.

— Kuzum, siz çocuklarınızı **dövüyor musunuz?** diye sordu. Kontes babama baktı, tatlı bir sesle:

— **Ah, ma bonne tante**, bu husustaki fikrinizi biliyorum. Bu noktada sizinle bir fikirde olmayışımı mazur görünüz: Bu hususta, düşünmek, danışmak ve birçok eserleri okumakla beraber, yine tecrübelerim beni, çocuklara korku yoluyla tesir etmek lüzum ve kanaatinde sabit kıldı. Çocuğu yetiştirmek için korku elzemdir, öyle değil mi kuzinim? "**Je vous demande un peu**"³⁶, çocukların en korktuğu şey, dayak değil midir? Bunu söylerken cevap bekler gibi bize bakıyordu, bu dakika kendimde bir nevi rahatsızlık duyduğumu itiraf edebilirim.

— Ne dersenez deyin! On iki yaşındaki oğlan, hat-tâ on dört yaşındaki bile daha çocuktur; bak, kız olursa iş değişir.

"Onun oğlu olmamak, ne büyük saadet" diye düşünüyordum. Büyük annem bunları işittikten sonra, Prenses böyle bir eseri okumağa lâayık değilmiş gibi, şiirimi katlayıp kutunun altına yerleştirirken:

— Fevkalâde, çok güzel, şekerim, bu hâdiselerden sonra, çocuklardan nasıl bir nezaket beklileyebileceğinizi lütfen bana söyler misiniz? dedi ve bunu itiraz kabul etmez bir delil sayan büyük annem, konuşmayı kesmek için:

— Zaten, bu hususta herkesin kendine göre ayrı bir fikri olabilir, diye ilâve etti.

³⁶ Fransızca: Sorarım size.

Prenses cevap vermiyor, yalnız herkesin hürmet ettiği bir şahsın, böyle batıl bir itikadını affediyormuş gibi müsamaha ile gülümsüyordu. Bize bakarak nazik bir gülümsemeyle:

— Sizin delikanlılarla beni tanıştırsanıza, dedi. Gözlerimizi Prensesin yüzüne dikerek ayağa kalktık, fakat tanışmış olduğumuzu anlatmak için ne yapmak lâzım geleceğini bilemiyorduk. Babam:

— Prensesin elini öpsenize, dedi. Prenses, Volodya'nın saçlarını öperek:

— İhtiyar teyzenizi sevmenizi isterim, dedi ve en ziyade büyük anneme dönerek:

— Gerçi ben sizin uzak bir akrabanızım ama akrabalığın uzaklığını, yakınlığını değil, dostluk bağlarını gözönünde tutarım; fakat büyük annemdeki memnuniyetsizliğin devam ettiği: Yok canım, aramızdaki akrabalık bugün sayılmaz ki!" değişinden belliydi.

Babam Volodya'yı göstererek:

— Bu, sosyete adamı olacak dedi. Ben Prensesin kuru, küçük elini öperken, bu elde uzun bir değnek, değneğin altında bir sıra, sıra üzerinde v.s. tasavvur ediyordum ki babam:

— Bu da şair olacak diye ilâve etti. Kontes benim elimden tutarak:

— Hangisi? deyince, babam neşeyle gülümsiyerek:

— İşte bu küçük perçemli, dedi. Perçemlerimden ne istiyor? Söyliyecek başka bir şey bulamadı mı? düşüncesiyle köşeye çekildim.

Güzelliğe dair tuhaf düşüncelerim vardı. Karl İvanoviçi bile, dünyanın en güzel adamı sanırdım; fakat kendimin hiç de güzel olmadığını biliyor, bunda hiç yanılmıyordum; bunun için kulağıma gelen en ufak bir çıtlatmayı şahsıma hakaret sayardım.

Çok iyi hatırlıyorum, bir gün yemekte —o zaman altı yaşındaydım— yine benim görünüşümden bahsedilirken, annem hep yüzümde güzellikler bulmağa çalışıyor; çok zeki bakışlarım, hoş gülümsemelerim olduğunu söylüyordu, fakat en nihayet babamın delillerine ve aşikâr olan görünüşüme bakarak, çirkin olduğumu kabul etmek zorunda kaldı. Yemekten sonra anneme teşekkür ederken, o yanaklarımı okşadı ve:

— Nikolenka, şunu bilmem lâzım ki, yüzüne bakıp seni sevenler olmaz; onun için sen, akıllı, hem iyi ah-lâklı olmağa gayret etmelisin!

Bu sözler, beni güzel olmadığıma, ileride de mu-hakkak iyi ve akıllı bir çocuk olacağıma inandırmıştı.

Bununla beraber sık sık ümitsizliğe düştüğüm zamanlar olurdu: Dünyada benim gibi böyle yassı burunlu, kalın dudaklı, küçücük kurşuni gözlü bir insanın mesut olacağını tasavvur edemiyor, Allahtan beni güzelleştirecek bir mucize diliyor ve güzel bir yüzüm olması için her şeyimi; bugünkü, yarınki her şeyimi fedaya hazır olduğumu söylüyordum.

XVIII

PRENS İVAN İVANOVIÇ

Prens şiiirini dinleyip şairini göklere çıkarırken, büyük annem yumuşadı, onunla Fransızca konuşmağa başladı ve **siz, şekerim** gibi hitablardan vazgeçerek, onu çocuklariyle beraber akşama evimize davet etti: Prens teklifi kabul ederek biraz daha oturduktan sonra gitti.

O gün tebriklerini sunmağa gelenler o kadar çoktu ki, avludan ve kapının önünde sabahtan beri araba ek-sik olmuyordu. Misafirlerden biri daha odaya girdi ve büyük annemin elini öperek:

— **Bonjour, chère cousine**³⁷, dedi.

Bu, uzun boylu, yakasının altından büyük beyaz haç madalyası görünen, apoletleri geniş, üniformalı, yüzünde, açık bir ifade taşıyan yetmiş yaşlarında biriy-di. Hareketlerindeki serbestlik ve sadelik beni hayran bıraktı. Başının ancak arka tarafındaki seyrek saçları-nın yarım daire şeklinde kalmasına ve üst dudağının vaziyeti dişlerinin noksanlığını açıkça göstermesine rağmen yüzü hâlâ fevkalâde güzeldi.

Prens İvan İvanoviç, geçen asrın sonlarında, asıl ka-rakteri, yakışıklı hali, fevkalâde cesareti ve hatırı sayı-lan ünlü akrabalarının ve daha çok talihin yardımıyle henüz pek genç yaşta yüksek bir mevki elde etmişti. Hizmette devam etmiş, çok geçmeden ihtirasları o de-rece tatmin edilmişti ki, artık bu sahada bekliyecek bir

³⁷ Fransızca: Günaydın, aziz kuzinim.

şeyi kalmamıştı. Genç yaşlarından beri, talihin ileride hakikaten kendisine ayırdığı parlak mevkii almağa hazırlanıyormuş gibi bir tavır takınmıştı; bundan dolayı, onun parlak ve bir nevi gösterişli hayatında, herkeste olduğu gibi, muvaffakiyetsizlik, hayal sukutları ve üzüntüler görüldüyse de bir defa bile ne sakin karakterine, ne yüksek düşmüş tarzına, ne de ahlâk ve dinin esas kaidelerine, asla ihanet etmemiş, muhitinin saygısını da parlak mevkiinden ziyade, sebat ve azmi sayesinde kazanmıştı. Çok zeki değildi. Fakat işgal ettiği parlak mevki, hayatın sayısız ihtiraslarına ehemmiyet vermesine yardım ettiğinden yüksek düşüncelerini daima muhafaza etmişti. İyi kalbli ve hassas olduğu halde, başkalarına karşı davranışı soğuk ve biraz gururluca idi. Bu hal, birçok kimselere faydası dokunabilecek bir mevkide bulunduğu için nüfuzundan faydalanmak maksadiyle etrafında yaltaklanan insanların devamlı müracaatlarından kendini korumak arzusundan ileri geliyordu. Bununla beraber, bu soğuk hali, **çok yüksek sosyete** mensuplarının müsamahalı nezaketiyle hafifliyordu. Çok iyi tahsil görmüş, çok okumuştı; fakat tahsilini gençliğinde, yâni geçen asırda kazandığından, ileri götürememişti. Bununla beraber, XVIII. yüzyılda, felsefe ve edebiyata dair, Fransada çıkan seçkin eserlerin hepsini okumuş, Fransız edebiyatının derinliğine o kadar nüfuz etmişti ki, söz arasında Racine, Corneille, Boileau, Molière, Montaigne ve Fénelon'dan parçalar zikreder ve bunları sık sık kullanmayı severdi. Mitoloji'ye ait esaslı bilgileri vardı. Destan şiirinin parçalarını,

Fransızca tercümelerinden faydalanarak tetkik etmişti. Segur'un eserlerinden edindiği, oldukça kuvvetli tarih bilgileri olmakla beraber, ne matematikte aritmetikten yukarı bilgisi, ne de fizik ve bugünkü edebiyata ait bir malûmatı vardı. Söz arasında Goethe, Schiller ve Byron'dan bahsedilirken, nezaketle susar, veya şöyle böyle birkaç cümle söyleyebilirdi, fakat eserlerini hiç bir vakit okumazdı.

Zamanımızda pek az örnekleri kalan, bu adamın aldığı klâsik Fransız tahsiline rağmen konuşması sade idi; bu sadelik, kimi zaman onun bilgisizliğini örttüğü gibi hoş halleriyle beraber nezaketini de gösterirdi. Her nevi orijinalliğin düşmanı idi; bunun, iyi terbiye görmemiş kimselerin âleti olduğunu ileri sürerdi. Cemiyet, nerde olursa olsun, Prens için bir ihtiyaçtı: Gerek Moskova'da ve gerek yabancı memleketlerde daima misafirsevenlik göstererek yaşar ve belli günlerde bütün şehri evinde kabul ederdi. Moskovadaki içtimâî mevkii ve itibarı, davetiyesinin, başka salonlar için giriş vesikası sayılmasına, birçok genç ve güzel kadınların, güya baba şefkatiyle öptüğü pembe yanaklarını ona, seve seve uzatmalarına, kodaman ve dürüst görünen bazı insanların eğlencelerine kabul edildikleri için tarif edilmez bir sevinç duymalarına sebeb olurdu.

Prens, büyük annem gibi, arkadaşlık edebilecek aynı terbiye ve seviye ile aynı yaş ve görüşte pek az insan kalmıştı. Bunun için, büyük annemle olan eski arkadaşlık bağlarına bilhassa kıymet veriyor, kendisine karşı daima büyük bir hürmet besliyordu.

Prese bakmağa doyamıyordum: Herkesten gördüğü teveccüh, kocaman apoletleri, onu görünce büyük annemin gösterdiği fevkalâde sevinç ve Prens de büyük annemden çekinmiyen biricik insan olduğunu ima eden serbest konuşması, hattâ “**Ma cousine**” diyebilmek cesareti, büyük anneme karşı duyduğu saygının belki daha fazlasını bana telkin etmişti. Şiirimi gösterdikleri vakit, beni yanına çağırdı ve:

— Ne malûm, **ma cousine**, dedi. Belki bu ikinci Derjavın³⁸ olacak?

Bunu söylerken yanağımı öyle şiddetle sıktı ki, ben bu hareketi okşama diye kabul ettiğim için bağırmadım.

Misafirler dağılmış, babamla Volodya da çıkmışlardı: Odada Prens, büyük annem ve benden başka kimse kalmamıştı. Kısa bir sükûttan sonra Prens İvan İvanoviç birdenbire:

— Bizim sevgili Natalya Nikolayevna niçin gelmedi? diye sordu. Büyük annem elini Prensün üniformalı koluna koyarak hafif bir sesle:

— **Ah, mon cher**, eğer istediğini serbestçe yapabilseydi, herhalde gelirdi; mektubunda: Piyer’in kendisine gelmesini teklif ettiğini, fakat güya bu seneki geliri az olduğu için teklifi reddettiğini yazmış: Evce Moskovaya taşınmanın şimdilik lüzumsuz olduğunu, Lüboşka’nın daha pek küçük bulunduğunu ve erkek çocukların; bizde kendi evinden daha çok emniyette

³⁸ On sekizinci asrın ünlü Rus şairi.

olacaklarını da ilâve etmişti. Sesinde, vaziyetin güzel olmadığını belli eden bir eda olmakla beraber:

— Bunların hepsi de güzel, dedi ve devam ederek:

— Çocukların tahsil görmeleri ve muhite alışmaları için, buraya çoktan gönderilmeleri lâzımdı, köyde onlara nasıl bir terbiye verilirdi? Büyüğü on üçüne, diğeri de on birine bastı. Farkında mısınız, **mon cousin**, çocuklar burada tamamiyle vahşi gibidirler.... Öyle ki, odaya girmesini bile beceremiyorlar, dedi. Prens:

— Bu fikri anlıyamıyorum, dedi. Vaziyetin bozulduğundan şikâyetler niçin? Kocasının serveti yerinde. Vaktiyle tiyatrosunda beraber oynadığımız, karış karış bildiğim Natasyanın Habarofka çiftliği de fevkalâde bir yerdir. Her zaman iyi bir gelir getirse gerek, demesi üzerine büyük annem kederli bir sesle sözünü kesti.

— Hakikî bir dost gibi size söylüyorum, bana öyle geliyor ki, burada yalnız yaşayabilmesi, kulüplerde ve davetlerde istediği gibi dolaşması, Allah bilir daha neler yapması için bütün bunlar birer bahanedir. Halbuki kızım hiçbir şeyden şüphelenmiyor, kızımın ne melek olduğunu bilirsiniz, damadımın her sözüne inanır, çocukların Moskovaya götürülmesinin, kendisinin de mürebbiye ile köyde kalmasının çok lüzumlu olduğunu telkin eden ve inandıran da odur. Büyük annem yerinden kımıldıyarak, bütün nefretiyle: Şayet Prenses Varvara İlyünişna'nın çocuklarını dövdüğü gibi kendi çocuklarını da dövmek gerektiğini söylemiş olsaydı herhalde buna da razı olurdu. Bir dakika susuyor, sonra dolan gözlerini silmek için iki mendilden birini eline

alarak: Evet dostum; o kızımı ne takdir edebilir, ne de anlayabilir. Bütün iyi kalbliliğine, kocasına olan aşkına, kederini gizlemeğe çalışmasına rağmen onunla mesut olamayacağını çok iyi biliyorum. Sözlerimi unutmayın, şayet kocası.... Büyük annem yüzünü mendille kapadı. Prens sitemle:

— Eh! **Ma bonne amie**³⁹, hiç de akıllanmamışsınız. Hâlâ uydurduğunuz dert için ağlıyor, ıstırap çekiyorsunuz. Hayret ediyorum. Onu çoktan biliyor, iyi kalbli, mükemmel bir koca ve hassaten asıl bir insan **un parfait honnête homme**⁴⁰ diye tanıyorum.

İşitmemem gereken konuşmayı istemiyerek duydum ve büyük bir heyecan içinde ayaklarımın ucuna basa basa odadan çıktım.

XIX İVİN'LER

Karşı kaldırımda lâcivert paltolu, yakası kunduz kürklü züppe bir mürebbinin arkasından bizim eve doğru gelen üç çocuğu pencereden görünce:

— Volodya! Volodya! İvin'ler, diye bağırdım.

Akrabamız olan bu İvin'lerle hemen hemen bir yaştaydık. Moskova'ya gelişimizden kısa bir zaman sonra onlarla tanıştık ve arkadaş olduk.

³⁹ Fransızca: Ah dostum.

⁴⁰ Fransızca: Mükemmel bir adam.

İvin'lerin ikincisi olan Seryoja, kıvrıkcık saçlı, esmer, kalkık burunlu, biraz dışarı olan beyaz üst dişlerini hemen her zaman gösteren çok taze kırmızı dudakları, koyu mavi güzel gözleri ve canlı bir yüzü olan bir çocuktur. Hiçbir vakit gülümsemez, ya çok ciddî durur, yahut gayet berrak, çınlıyan cazip bir kahkaha ile gülerdi.

Onun kendine has güzelliği beni ilk görüşte hayran etti. Ona karşı belirsiz bir meyil duyuyordum. Mesut olmam için onu görmem yeterdi. Bir zamanlar ruhumun bütün kuvvetleri bu arzu üzerinde toplanmıştı. Onu üç dört gün görmeyince sıkılmağa başlar, üzüntüden ağlıyacak gibi olurdum. Gece rüyalarım, gündüz hayallerim onunla doluydu. Uykuya yatarken onu rüyamda görmek arzusuyla gözlerimi kapar, karşımda görür ve bu hayali en tatlı hazlarım gibi beslerdim. Pek fazla değer verdiğim bu hissi dünyada hiç kimseye açmağa cesaret edemezdim. Belki de biteviye ona diktiğim endişeli bakışlarımı üzerinde hissetmekten usanıyor, belki de bana karşı hiç sempati duymuyor olacak ki, benden çok Volodya ile oynayıp konuşmayı severdi. Fakat gene de ben memnundum. Bir şey arzu etmiyor, istemiyordum. Onun için her şeyimi feda etmeğe hazırdım. Ona karşı beslediğim şiddetli meyilden aşığış kalmıyan başka bir duygu da, onu incitmek, kırmak onun hoşuna gitmemek korkusuydu. Belki yüzünde azametli bir ifade olduğu için, belki de çirkinliğimden nefret ederek başkalarındaki güzellik üstünlüğüne fazla kıymet verdiğim için, daha doğrusu, korkmayı

muhabbetin şüphesiz bir delili saydığımın ona karşı beslediğim sevgi derecesinde korku duyardım. Seryoja benimle ilk konuşmağa başladığı zaman, bu beklenilmiyen saadetten o kadar şaşırdım ki kızardım, bozardım ve bir cevap veremedim. Düşünceye dalınca gözlerini bir noktaya dikerek durmadan kırıştırmak, aynı zamanda burnunu çekip kaşlarını kaldırmak, gibi fena bir huyu vardı. Herkes bu huyun onu çirkinleştirdiği fikrindeydi. Fakat ben onu o kadar sevimli buluyordum ki, farkında olmadan aynı şeyi yapmaya ben de alıştım. O kadar ki, onunla tanıştıktan birkaç gün sonra büyük annem, gözlerimi niçin puhu kuşu gibi açıp kapadığımı, gözlerimde bir hastalık olup olmadığını sordu. Aramızda muhabbete dair hiç bir vakit tek kelime geçmemişti; fakat üzerimdeki tesirini hissediyor, bu tesiri çocukça münasebetlerimizde, şuursuzca olmakla beraber, şiddetle kullanıyordu. Ben de içimden geçen her şeyi ona söylemeyi ne kadar arzu ettimse de ondan korktuğum için açılmağa karar veremiyor, son derece kayıtsız görünmeye çalışıyor, hiç şikâyet etmeden ona boyun eğiyordum. Bazan onun tahakkümü bana ağır, çekilmez görünüyordu; fakat bundan sıyrılmak elimde değildi.

Bu, karşılık görmiyen ve ona itiraf etmeden sönen menfaatten uzak hudutsuz ve tertemiz sevgimi üzüterek hatırlarım.

Tuhaf değil mi? Çocukken büyüklere benzemeğe çalıştığım halde, çocukluktan çıkınca, çok kere ona dönmeği arzuluyordum. Seryoja ile aramızdaki münâ-

sebetlerde küçüklere benzemek arzusu, açılmağa hazır olan hissimi baltalıyor ve beni iki yüzlülüğe sürüklüyordu. Onu bazan çok arzu ettiğim halde; öpmeğe ve elinden tutup, seni görünce ne kadar seviniyorum, demeğe cesaret edemediğim gibi, hattâ Seryoja demeğe de cesaret edemez, her defasında Sergey derdim. Âdetimiz böyleydi. Bu duyguları belirtmek çocukluğu ispat eder ve bundan kendini alıkoyamayan kendisinin daha küçük olduğunu anlatmış olurdu. Büyükleri ihtiyata ve soğukluğa sevkeden o acı tecrübelerden henüz geçmeden, tek büyüklere benzemek acayip arzusuyla çocukluğa bağılılığın saf hazlarından kendimizi mahrum ediyorduk.

İvin'leri tâ sofada karşıladım, selâmladıktan sonra çılgın gibi büyük anneme koştum. İvin'lerin geldiğini, sanki bu geliş onu mutlaka sevindirecekmiş gibi haber verdim. Sonra Seryoja'dan gözlerimi ayırmaksızın salona kadar arkasından yürüdüm, hiçbir hareketini gözden kaçırmıyordum. Büyük annem keskin bakışlarını ona dikip çok büyüdüğünü söylerken, ben bir ressamın kendi eseri için saygı değer bir hâkimin kararını bekleyişindeki korku ve ümit duygusunu yaşıyordum.

İvin'lerin genç mürebbisi Herr Frost büyük annemin müsaadesiyle bizimle beraber bahçeye indi, yeşil sıraya oturup bir sanatkâr inceliği ile ayak ayak üstüne attıktan sonra bacakları arasına pirinç saplı bastonu yerleştirerek, hareketinden memnun bir insan haliyle sigarasını tellendirdi.

Herr Frost Almandı. Fakat bizim iyi kalbli Karl İvanoviç’imizden bambaşka biçimde bir Almandı: Evvelâ Rusçayı düzgün, Fransızcağı kötü bir telâffuzla konuşur, muhitinde, hele kadınlar arasında, çok âlim olarak tanınırdı. Sonra, kızıl bıyık bırakıyor, uçlarını pantolon askısının altına sıkıştırdığı siyah, atlas boyunbağına yakutlu büyük bir iğne takıyor ve açık mavi alacalı, sübyeli pantolon giyiyordu. Bundan başka gençti, güzel ve mağrur bir hali, fevkalâde gösterişli, adaleli bacakları vardı. Bu son söylediğimiz vasıflarına çok önem verdiği belli idi, kendisinin kadınlar üzerinde karşı durulmaz bir tesiri olduğunu sanıyordu. Ve herhalde bu maksatla olacak ki, bacaklarını görülecek bir şekilde teşhir ediyordu, ayakta olsun, oturduğu zaman olsun, baldır adalelerini oynatırdı. Bu, züppe ve çapkın olmak sevdasında Ruslaşmış bir Alman tipi idi.

Küçük bahçede çok eğleniyorduk, haydut oyunu umduğumuzdan daha iyi gidiyordu. Fakat bir nokta az daha her şeyi altüst edecekti. Haydutlardan biri olan Seryoja, geçen yolculardan birini kovalarken, sendeledi, o hızla bir ağaca öyle çarptı ki, dizinin parça parça olduğunu zannettim. Jandarma olduğum için, vazifem onu tutmak olduğu halde kendisine yaklaştım, alâka ile acıyıp acımadığını sormağa başladım. Seryoja bana kızdı. Yumruklarını sıkmış, tepiniyordu; çok fena çarptığını gösteren bir sesle:

— Oldu mu ya? Bundan sonra oyunun tadı kalmadı ki! Niçin beni tutmuyorsun? Haydi tutsana, diye üs-

tüste tekrarladı ve patikadan koşan yolcu rolündeki Volodya ile büyük İvin'e yan yan bakarken birden bire bir çılgık kopararak kakhaha ile onları tutmağa koştı.

Bu cesurca hareketin üzerimdeki büyüleyici tesirini anlatamam; acısının şiddetine bakmıyarak, ağlamak şöyle dursun, acıdığını bile gizledi, bir dakika olsun oyunu unutmadı.

Biraz sonra İlinka Grap kabilemize katılınca, yemekten önce yukarı çıktığım zaman, Seryoja ele geçirdiği tesadüflerle, fevkalâde yiğitliğini ve daha sağlam karakter taşıdığını göstererek beni büsbütün büyüleyip hayran bıraktı.

İlinka Grap, yanında çalışırken bir işten dolayı dedeme minnettar kalan fakir bir ecnebinin oğlu idi. Minnettarlığı yüzünden oğlunu sık sık bize göndermeyi esaslı bir borç sayardı. Eğer, bizimle görüşmenin oğluna bir şeref, bir memnuniyet verdiğini sanıyorsa, bunda tamamiyle aldanıyordu. Çünkü, bizim İlinka ile arkadaşlığımız yoktu, onunla ancak alay etmek istediğimiz zaman meşgul oluyorduk. İlinka Grap, zayıf, uzunca boylu, solgun, kuş yüzlü, on üç yaşlarında gayet sessiz ve uysal bir çocuktur. Çok fakir giyinmekle beraber başına o kadar bol briyantın sürerdi ki, güneşli bir günde başındaki pomadanın eriyip ensesine aktığını iddia ederdik. Şimdi, onu anarken ne kadar hizmete hazır, sakın, iyi kalbli bir çocuk olduğunu hatırlıyorum. Halbuki o zamanlar onu, ne acımağa, ne de düşünmeğe değmiyen bir mahlûk gibi hor görüyorduk.

Haydutluk oyunu bitince, boğuşup didişmek ve jimnastik hünerlerimizle birbirimize çalım atmak için yukarı çıktık. İlinka, çekingen ve şaşmış bir gülümseyle bize bakar, aynı şeyi onun da yapmasını teklif ettiğimiz zaman, kuvveti olmadığını söyliyerek kabul etmezdi. O anda Seryoja, gayet hoştu. Ceketini çıkarmış, yüzü gözü ateş gibi olmuş, durmadan gülüyor, yeni yeni yaramazlıklar icadediyordu. Yan yana üç iskemleden atlıyor, odayı, baştan başa takla atarak geçiyordu, odanın ortasında üst üste koyduğu Tatişçef lûgatleri üstünde başaşağı duruyor, ayaklariyle öyle gülünç şeyler yapıyordu ki, gülmekten katılıyorduk. Bu sonuncu numaradan sonra biraz düşündü. Gözlerini kırptı, birden bire gayet ciddî bir tavırla İlinka'ya yaklaşıp: —Bunu yapmayı tecrübe et bakalım, hiç de güç değil, dedi. Herkesin dikkati kendi üzerinde toplandığını anlayan Grap kızardı ve güç işitilen bir sesle bunu asla yapamayacağına bizi kandırmaya çalıştı.

Bu ne biçim iş, niçin bir şey yapmak istemiyor? Kız gibi bir şey!.. Muhakkak başaşağı durması lâzım. Seryoja onun elinden tuttu. Korktuğu belli olan ve sararan İlinka'nın etrafını sararak:

— Muhakkak, muhakkak, başaşağı, diye bağıyor ve kolundan tutup lûgatlere doğru çekiorduk. Zavallı kurban:

— Bırakın beni, ben kendim yaparım! Ceketimi yırtacaksınız! diye bağıyordu. Fakat bu ümitsiz feryatlar bizi daha fazla coşturuyordu. Gülmekten katılıyorduk, yeşil ceketin dikişleri çıtır çıtır sökülüyordu.

Volodya ile büyük İvin onu, lûgatler üzerine başaşağı diktiler, Seryoja ile ben zavallı çocuğun dört tarafa salladığı zayıf ayaklarından tuttuk. Pantolonunu dizlerine kadar sıvadık ve kahkahalarla yukarıya kaldırdık; küçük İvin, vücudunu muvazenede tutmağa çalışıyordu.

Öyle bir şey oldu ki, gayet gürültülü kahkahalarımızdan sonra hepimiz birdenbire sustuk, odayı öyle bir sessizlik kapladı ki, ancak zavallı Grap'ın ağır nefesi duyuluyordu. O dakikada her şeyin eğlenceli ve gülünç olduğuna pek de inanmıyordum. Seryoja arkasına vurarak:

— Hah, işte yiğitlik buna derler, dedi.

İlinka susuyor ve ayaklarını her tarafa sallıyarak kurtulmağa çabalıyordu. Bu ümitsiz hareketleri yaparken topuğu Seryoja'nın gözüne çarptı. O kadar fena çarptı ki, Seryoja derhal ayaklarını bıraktı, yaşaran gözünü tutarak bütün kuvvetiyle İlinka'yı itti. Artık tutmadığımız İlinka, cansız bir şey gibi yere serildi ve göz yaşları arasından ancak:

— Niçin bana işkence ediyorsunuz? diyebildi. İlinka'nın ağlamaktan kızarmış yüzü, karmakarışık saçları altından çizmesinin boyasız koncu görünen sıvalı pantolonuyla bu acınacak hali bizi şaşırttı; biz susuyor ve gülmemek için kendimizi zorluyorduk.

İlk kendine gelen Seryoja oldu. Yavaşça onu ayağı ile iterek:

— Karıya bakın. Mızımız sen de.... Onunla şaka etmeğe de gelmez. Yetişir artık, kalkın. İlinka sert sert:

— Ben zaten senin ne hayırsız çocuk olduğunu bilirim, dedi ve başını çevirerek yüksek sesle hıçkırmağa başladı. Birden lûgatleri eline alan Seryoja, iki eliyle başını tutmaktan başka kendini korumayı düşünmiyen zavallıya savurarak:

— Ya! Hem topuğunu vuruyor, hem de sövüyor-sun, öyle mi? diye bağırdı.

— Al sana! Al sana! Madem ki, şakadan anlamıyor, dedi ve gayri tabîî gülerek, haydi onu bırakalım, aşağı gidelim diye ilâve etti.

İlinka yere yatmış, yüzünü lûgatler arasında saklı-yarak öyle ağlıyordu ki, hıçkırıklardan, vücudunu sar-san çırpınıslardan hemen ölecek zannedilirdi, kendisi-ne acıyarak baktım:

— Baksana, Seryoja, bunu niye yaptın? dedim.

— Amma da iş!.. Ben bugün ayağımı çarptığım va-kit ağlamadım ama.

“Bu doğru”. İlinka mızımızın biri, fakat, Seryoja tam bir erkek, diye düşündüm.

Zavallının ağlaması, çektiği ağrılardan ziyade her-halde hoşuna giden bu beş çocuğun hiç sebepsiz on-dan nefret etmek ve onunla eğlenmek için birleşme-lerinden ileri geldiğini düşünememiştim. Nasıl ona yaklaşmadım, nasıl onu müdafaa ve teselli etmedim? Annesinin yuvasından düşen karga yavrusunun veya dışarı atmak için götürülen köpek yavrusunun yahut da ahçı yamağının götürdüğü, çorba için kesilecek ta-vuğun halini gördüğüm zaman beni ağlatan o şefkat ne olmuştu?

Acaba Seryoja'ya karşı olan sevgim ona kendisi gibi bir babayığit görünmek arzum, bu son derece güzel hissi bastırmış mıydı? Herhalde bu sevgi de, bu böbürlenme arzusu da hiç de gıpta edilecek şeyler değildi! Çocukluk hatıralarımın sayfalarını lekeliyen yalnız bu satırlardır.

XX

MİSAFİRLER TOPLANIYOR

Büfe odasında göze çarpan müthiş faaliyete, salon ve misafir odasında çoktan alıştığım eşyalara bir nevi bayram süsü veren kuvvetli ışıklara ve hele Prens İvan İvanoviç'in orkestrasını göndermesine bakılırsa, akşam çok kalabalık misafir geleceği anlaşıyordu.

Evin önünden geçen her arabanın gürültüsüyle pencereye koşuyor; ellerimi, şakaklarımla cam arasında tutuyor, yenilmez bir tecessüsle dışarı bakıyordum: Pencereden ilk bakışta, eşyaları gizliyen karanlığın içinde yavaş yavaş karşımızdaki çoktan beri bize yabancı olmıyan fenerli dükkân; yanda, aşağıdaki iki penceresinde ışıklar görünen kocaman ev, sokağın ortasında ya içinde iki müşteri bulunan bir araba, yahut yorgun yorgun evine dönen boş bir fayton görünüyordu; işte kapıya bir kupa yanaştı ve bunların, erken geleceklerini va'deden İvin'ler olduğundan zerre kadar şüphe etmiyerek karşılamak için aşağı koştum. Arabanın kapısını açan uşağın formalı kolundan sonra İvin'lerin yerine kadın cinsinden, büyüğü samur yakalı lâcivert mantolu, öteki küçüğü ancak kürklü fotinle-

riyle minimini ayakları görülebilecek şekilde yeşil bir şala sarılıp sarmalanmış, iki insan belirdi. İçeri girdikleri zaman kendilerini selâmlamayı vazife saydığım ve selâmladığım halde, onlar benim antrede bulunmama aldırış bile etmediler ve küçüğü yavaş yavaş büyüğe yaklaşıp karşıma dikildi. Büyük, küçüğün başını tamamiyle saran atkısını çözdü, paltosunu açtı, formalı uşak bunları saklamak üzere alıp kürklü potinlerini de çıkardı, bu sargılar içinden kısa, açık ince muslin entarili, beyaz pantolonlu, küçük siyah iskarpinli on iki yaşında güzel bir kız çıktı. Beyaz boynuna siyah kadife kurdela bağlanmıştı; alnında güzel yüzüne, arkada çıplak omuzlarına yakışan, kumral bukleleri vardı ki, bunların sabahtan **Moskovskie Vedomosti**⁴¹ parçalarına sarılarak veya kızgın demir maşa ile bükülerek yapılmış olduğunu söyleselerdi, kimseye hattâ Karl İvanoviç'e bile inanmazdım. Bu kız sanki kıvrıkcık saçlariyle doğmuş gibi görünüyordu.

Yüzünün, göze çarpan taraflarından, minimini biri ağziyle tuhaf, fakat hoş bir tezat teşkil eden, biraz çıkık yarı kapalı gözlerinin fevkalâde iriliği idi. Dudakları büküktü ama, bakışları o kadar ciddî idi ki, yüzüne gülümseyiş beklenmiyen bir ifade veriyordu; fakat böyle bir yüzün gülümseyişi görenleri daha çok büyüledi.

Kendimi göstermemeğe dikkat ederek, salonun kapısından içeri kaydım ve misafirlerin geldiklerinden hiç haberim yokmuş gibi, gayet düşünceli bir tavır ta-

⁴¹ Moskovada çıkan bir gazetenin ismi.

kınıp aşığı yukarı gezinmeyi lüzumlu gördüm. Onlar salonun ortasına kadar geldikleri vakit ben kendime gelmiş gibi selâm verdim ve büyük annemin misafir odasında olduğunu bildirdim. Yüzünden hoşlandığım, üstelik onda kızı Sonıçkanın yüzündekileri andıran çizgileri bulduğum için daha çok hoşuma giden bayan Volohina, bana iltifatla başını eğdi.

Büyük annem Sonıçka'yı görmekle çok memnun görünüyordu: Yanına çağırdı, alnına düşen bukle-yi eliyle düzeltti ve dikkatle: "**Quelle charmente enfant!**"⁴², dedi. Sonıçka kızardı, gülümsedi ve o kadar sevimli oldu ki, ben de ona bakarak kızardım. Büyük annem çenesinden tutup yüzünü yukarı kaldırdı ve:

— Bizde sıkılmıyacağını umarım, yavrucuğum. Çok eğlenmeni ve yoruluncıya kadar dans etmeni temenni ederim... Bayan Volohina'ya dönerek bana eliyle dokundu:

— İşte bir dam ve iki kavalye hazır bile, dedi.

Bu yakınlık o kadar çok hoşuma gitti ki bir kere daha kızardım..

Utangaçlığımın arttığını hissettim, yanaşan arabanın gürültüsünü işitince dışarı çıkmayı doğru buldum. Antrede, bir oğlu ve bir sürü kızı ile prenses Karneкова vardı. Kızların annelerine benziyen, aynı tipteki yüzleri çirkindi. Onun için hiç biri de dikkati çekemiyordu.

Paltolarını çıkarırken hepsi birden incecik sesleriyle konuşuyor, sonra itişiyor, bir şeye, herhalde fazla ka-

⁴² Fransızca: Ne güzel çocuk!

labalık olduklarına, gülüşüyorlardı. Etyen, uzun, etli, yorgun yüzlü, altı morarmış gözleriyle ve yaşına göre çok kocaman el ve ayaklarıyla onbeş yaşlarında bir çocuktu, hantaldı, çatlak, sevimsiz bir sesi vardı, kendinden memnun gibi görünüyordu, anlayışına göre dayak yiyen, dövülen çocuğun tâ kendisiydi.

Oldukça uzun zaman karşı karşıya durduk, tek kelime söylemeden dikkatle birbirimizi süzdük. Sonra birbirimize daha yaklaştık, galiba öpüşmek arzusundaydık. Fakat, birbirimizin gözlerine baktıktan sonra, bilmem neden, vazgeçtik. Yanımızdan geçen kızkardeşlerinin entari hışırtıları kesildikten sonra bir şey konuşmuş olmak için, arabada sıkışıp sıkışmadıklarını sordum. Gelişi güzel:

— Bilmiyorum, ben hiç bir vakit arabaya binmem ki, çünkü biner binmez hemen bulantı başlar, annem bunu bilir. Akşamları bir yere gideceğimiz zaman ben arabacının yanında otururum. Daha eğlenceli oluyor ve etrafı da seyrederim. Filip, dizginleri elime veriyor, arada kamçıyı da alabiliyorum. Biliyor musunuz dedi, bazan geleni geçeni şöyle (mânalı bir işaret yaparak) süzmek çok hoş oluyor! diye ilâve etti. Uşak antreye girerek:

— Asaletlim, Filip kamçıyı nereye bıraktığınızı soruyor, dedi.

— Nereye bıraktığımı mı? Ona verdim.

— Vermediğinizi söylüyor.

— Öyleyse fenere asmışımıdır.

— Filip fenerde de olmadığını söylüyor.

Gittikçe öfkelenerek:

— Alıp kaybettiğinizi söyleseniz daha iyi edersiniz. Sizin yaramazlığınızın cezasını Filip parasiyle ödeyecek desenize, dedi.

Görünürde ciddî ve hürmetkâr olan bu uşak, hararetle Filip tarafını tutuyor, ne olursa olsun bu işi halletmeğe karar vermişe benziyordu. Elimde olmuyarak nezaket hissiyle, hiçbir şeyin farkında değilmiş gibi bir kenara çekildim. Fakat hazır bulunan uşaklar başka türlü davrandılar: İhtiyar uşağa, hareketini doğru bulan bakışlarla yaklaştılar. Daha uzun sürecek izahlardan çekinen Prens:

— Kaybettimse ettim. Kamçıyı kaçsa aldıysa öderim, dedi: yanıma yaklaşıp beni salona çekerek: amma da gülünecek şey! diye ilâve etti.

— Hayır, müsaade edin beyefendi, neyle ödiyeceksiniz? Nasıl ödiyeceğinizi biliyorum: Mariya Vasiliyevna'ya sekiz aydır yirmi kuruşu hâlâ ödüyorsunuz. Bana da iki sene oluyor galiba, Petruşka'ya da.... Öfke-den sararan genç Prens:

— Susacak mısın! diye bağırdı ve bunların hepsini anneme anlatırsam görürsün, dedi. Uşak:

— Hepsini anlatırsam, hepsini anlatırsam! diye Prensi taklid etti ve biz salona girerken, mânalı mânalı:

— Asaletlim, bunlar yakışmıyacak şeyler, diye ilâve etti, paltoları alıp vestiyere doğru gitti.

— Ha şöyle, ha şöyle, ha şöyle! diye antreden takdir edici bir ses duyuldu.

Büyük annemin bir hususiyeti vardı; zamirin ikinci şahıs tekilini, cemi şeklinde kullanarak belli hallerde ve belli bir eda ile insanlara ait düşüncelerini ifade ederdi. Herkesten ayrı olarak **sen** ve **siz** zamirlerini tersine kullanmasına rağmen sesinin ahengi bambaşka bir mâna alırdı, Genç Prens ona yaklaşıncı; **O, siz** diyerek birkaç kelime konuştu ve kendisine o kadar tiksinererek baktı ki, onun yerinde olsaydım yerin dibine geçerdim; fakat Etyen’in böyle bir çocuk olmadığı belliydi. Büyük annemin muamelesine değil, şahsına bile hiç aldırış etmeden misafirlere, zarif bir şekilde değilse de serbestçe selâm verdi: Bütün dikkatim Sonıçka’da toplanmıştı. Salonda Volodya ve Etyenle konuşurken, Sonıçka’yı görebildiğim, onun da bizi görüp işitebildiği bir yerde olduğum zaman seve seve konuştuğumu hatırlıyorum. Düşüncelerime göre gayet gülünç ve erkekçe söz söylerken bunu daha yüksek bir sesle söylüyor, misafir odasındaki kapıya bakıyordum. Misafir odasından bizi göremeyeceği ve işitemeyeceği bir yere geçtiğimiz zaman ben susar ve artık konuşmaktan bir zevk duymazdım.

Misafir odası ve salon, gelenlerle yavaş yavaş doluyordu. Bunların arasında daima çocuk balolarında olduğu gibi dans etmek ve eğlenmek fırsatını kaybetmek istemiyen, fakat sanki, ev sahibinin hoşuna gitmek için gelmiş gibi görünen birkaç büyük çocuk da vardı.

İvinler geldiği vakit, daima Seryoja ile karşılaştığım zaman duyduğum memnuniyet yerine Sonışka'yı göreceğinden, O'na görüneceğinden bir nevi tuhaf üzüntü duydum.

XXI

MAZURKA'DAN ÖNCE

Seryoja cebinden bir çift güderi eldiven çıkarıp misafir odasından çıkarken:

— Demek ki, dans var, eldivenleri takmalı, dedi.

“Ne yapmalı? Bizde eldiven yok, yukarı çıkıp aramalı” diye düşündüm.

Bütün konsolları altüst ettim, birisinde yolculukta giyilecek yeşil yün eldivenlerimizi, diğerinde bir tek güderi eldiven buldum! bu tek eldiven bir defa çok eski, çok kirli idi, sonra elime çok büyük geliyordu, en kötüsü, herhalde vaktiyle Karl İvanoviç, parmağı ağrıdığı zaman, orta parmağını kesip aldığı için hiç işime yaramazdı. Bununla beraber bu eldiven artığını elime geçirdim, orta parmağın daima mürekkepli olan yerine dikkatle bakıyordum.

İşte şimdi Natalya Savişna burada olsaydı, herhalde bir eldiven bulurduk. Bu vaziyette aşağıya inilmez, ama niçin dans etmediğimi sorarlarsa, ne cevap vereceğim? Burada kalmak da olmaz. Çünkü muhakkak arayacaklar, eyvah, şimdi ne yapmalı? diye söyleniyordum. Koşarak içeri giren Volodya:

— Burada ne yapıyorsun? Git bir dam bul.... Şimdi başlanacak. İki parmağını kirli eldivene geçirdiğim elimi göstererek; ümitsizliğe yakın olan vaziyetimi anlatan bir sesle:

— Volodya, dedim, bunları hiç düşünmedin mi ya! O sabırsızlıkla:

— Neyi? Sonra elimi görünce ilâve etti:

— Ha... Eldivenleri mi? Hakikaten yok. Büyük aneme sormalı... Bakalım ne diyecek? Hiç düşünmeden aşağı koştu. Bana fevkalâde mühim görünen bu işten, onun gayet soğukkanlılıkla bahsetmesi beni sakinleştirdi, sol elime geçirdiğim çirkin eldiveni büsbütün unuttum, misafir odasına koştum.

Büyük annemin koltuğuna usulcacık yaklaştım ve pelerinine dokunarak:

— Büyük anne, ne yapalım? Eldivenlerimiz yok diye fısıldadım.

— Ne yavrucuğum? Ona biraz daha yaklaştım, iki elimi koltuğa koyup:

— Eldivenimiz yok, diye tekrarladım. Birdenbire sol elimi yakaladı:

— Peki, ya bu ne? dedi, sonra bayan Volohina'ya, dönerek:

— **Voyez ma chère: voyez comme ce jeune homme s'est fait élégant pour danser avec votre fille**⁴³ diye devam etti.

⁴³ Bakın şekerim, bakın şu delikanlı kızınızla dans etmek için nasıl süslenmiş.

Büyük annem elimi bütün misafirlerin merakını tatmin edinciye ve gülüşmeler umumîleşinciye kadar elinde sıkıca tutuyor, ciddî fakat cevap bekler gibi etraftakilere bakıyordu.

Utancımдан yüzümü kırıştırıp, elimi boşuna kurtarmağa çabalarken Seryoja beni görmüş olsaydı fevkalâde üzüldüm. Fakat gözleri yaşarınca kadar, kızarmış yüzünün etrafında, bukleleri sallana sallana kahkaha atan Soniçka'nın yanında, hiç de utanmıyordum. Çünkü, gülüşü yüksek sesli ve tabîi olduğu için alay etmediğini anladım; üstelik birbirimize bakarak beraber gülmemiz beni ona yaklaştırmış gibi oldu. Fena netice vermesi mümkün olan bu eldiven hâdisesi, bana daima korkunç gibi gelen bu muhitte, misafir muhitinde beni serbestliğe kavuşturdu, artık salonda hiç bir sıkılğanlık duymuyordum.

Sıkılğan insanların kaygısı haklarında verilecek hükmü bilmemekten ileri gelir. Bu hüküm ne olursa olsun tamamiyle anlaşılınca kaygı da diner.

Soniçka Volohina Fransız kadrilini genç hantal Prensle oynarken ne kadar sevimliydi! **Chaine'**de bana elini uzatırken ne kadar cana yakın gülümsüyordu! Başındaki kumral bukleler, tempoya uyarak ne kadar hoş zıplıyor, minimini ayaklariyle ne safça **"jeté-assemlé"**⁴⁴ yapıyordu. Beşinci figürde damım yanımdan karşı tarafa koştuğu zaman, ben de tempo bekliyor, solo yapmak için hazırlanıyordum ki, Soniçka dudaklarını ciddî ciddî bükerek yana bakmağa başladı. Fakat be-

⁴⁴ Dans figürleri.

nim için boşuna korkmuştu. Cesurca **chassé en avant, chassé en arrière, glissade**⁴⁵ yaptım; ona yaklaşırken de kıvrak bir hareketle iki parmağı çıkmış eldiveni gösterdim. Bol bol güldü ve parke üzerinde daha hoş, cıtır pıtır yürümeğe başladı. Ront yaparken herkes elele tutuştuğu vakit, elini elimden çekmeden başını eğip burununu eldivenli eliyle kaşındığını da hatırlıyorum. Şimdi “Deva Dunaya”⁴⁶ kadrilinin nağmelerini duyuyor ve o günlerde geçen bu hâdiseleri şimdi görmüş gibi oluyorum.

Sonıçka ile yapacağım ikinci kadril de geldi çattı. Onunla yanyana oturunca fevkalâde bir rahatsızlık hissetmeğe başladım. Kendisiyle konuşacak hiçbir şey bulamadım. Susuşum fazla uzayınca beni bir aptal sanmasından korkmağa başladım ve her şeye rağmen onu hakkımda beslediği bu yanlış kanaatten uzaklaştırmağa karar verdim: **Vous êtes une habitante de Moscou?**⁴⁷ dedim. Ve müspet cevap aldıktan sonra: “**fréquenté** kelimesinin doğuracağı tesiri hesaplıyarak: **Et moi, je n’ai encore jamais fréquenté la capitale,**⁴⁸ dedim. Bu başlangıç fevkalâde parlak olduğu ve benim Fransız dilini hakkıyla bildiğimi iyice, ispat ettiği halde, bu türlü konuşmak elimden gelmiyeceğini anladım. Dans sıramıza epey vakit olmasına rağmen tekrar

⁴⁵ Dans figürleri.

⁴⁶ Tuna kızı.

⁴⁷ Fransızca: Moskava’da mı oturuyorsunuz?

⁴⁸ Fransızca: Bense, şimdiye kadar hâlâ başkente hiç gitmiş değilim.

susmaya başladık. Yaptığım tesiri anlamak için endişeyle ona bakıyor, ondan yardım bekliyordum. Birdenbire: “Bu gülünç eldiveni nerde buldunuz?” diye sordu, bu soru bana büyük bir memnurluk ve hafiflik verdi. Eldivenin Karl İvanoviç’in olduğunu anlattım. Hattâ, Karl İvanoviç’ten de alaylı bir şekilde bahsettim. Kırmızı takkesini çıkarınca ne kadar gülünç olduğunu, bir defa da attan yeşil perdesüsü ile su birikintisi içine nasıl düştüğünü v.s. anlattım. Kadril farkına varmaksızın geçti. Bunların hepsi hoş, ama ne diye Karl İvanoviç’ten böyle alaylı alaylı bahsettim? Kendisine karşı duyduğum sevgi ve saygı ile onu anlatsaydım, acaba Soniçkanın teveccühünü mü kaybederdim?

Kadril bitince, Soniçka sanki onun teşekkürünü sahiden hak etmişim gibi, sevimli bir ifade ile bana: “**Merci**” dedi. Heyecan içindeydim, sevinçten deliye dönmüş, kendimi tanıyamıyordum: Bu cesaretin, kendine güvenin, hattâ cüretin nerden geldiğini bilemiyordum. Salonda avare avare dolaşırken “Dünyada beni utandıracak hiç bir şey yoktur, her şeye hazırım” diye düşünüyordum.

Seryoja, dansta kendisiyle **vis-à-vis**⁴⁹ olmamızı teklif etti. Damım olmadığı halde, bulacağımı umarak:

— Peki dedim. Salonu ciddî ciddî süzdükten sonra misafir odasının kapısındaki büyük bir kızdan başka bütün damların tutulmuş olduğunu gördüm.

Uzun boylu genç bir adam galiba dans teklif etmek için ona yaklaşıyordu; bu adam kızdan iki adım uzak-

⁴⁹ Fransızca: Karşı karşıya.

taydı, bense, salonun öbür ucundaydım. Göz açıp kapayıncıya kadar onu benden ayıran mesafeyi, parkede zarıfçe kayarak uçuverdim, kızın önünde eğilip ciddî bir sesle kendisini kontrdansa davet ettim. Büyük kız müsamaha ile gülerek elini bana uzattı ve genç adam damsız kaldı.

Kendimi o kadar kudretli hissediyordum ki, genç adamın üzüntüsüne aldırış bile etmedim. Fakat sonra bu genç adamın önüme çıkıp burnumun dibinden damımı elimden alan bu dik saçlı oğlan da kim diye sorduğunu duymuştum.

XXII

MAZURKA

Damını kaptığım genç, mazurkayı, birinci çift olarak dansediyordu. Damının elinden tutarak yerinden sıçradı ve Mimi'nin bize öğrettiği **pas de Basques** yapacağına, sadece koşmağa başladı ve köşeye yaklaştıktan sonra durakladı, ayaklarını açtı, topuklarına vurdu, döndü ve sıçırarak ileriye koşmakta devam etti.

Mazurka için damım olmadığından, büyük annemin yüksek koltuğunun arkasında oturup seyrediyordum.

"Bu yaptıkları nasıl şey?" diye kendi kendime düşünmeye daldım. Mimi'nin bize öğrettiği gibi değil; O, Mazurka'da herkesin ayak ucuna basıp yavaş yavaş ayaklariyle helezonlar çizerek dansettiğini büyük bir güvenle söylerdi; halbuki mesele öyle değilmiş. Başka türlü dansediyorlar, İşte İvin'ler, Etyen ve herkes **pas**

de Basques yapmadan dans ediyorlar. Volodya bile bu yeni usulü kapmış. Fena değil! Hele Soniçka ne kadar güzel!.. İşte geçiyor...” Bol bol eğleniyordum.

Mazurka sona eriyordu: Birkaç yaşlı erkek ve kadın vedalaşmak için büyük anneme yaklaşıyor ve gidiyorlardı; uşaklar dans edenlerden sakınarak sofrta takımlarını arka odalara taşıyorlardı. Büyük annem fark edilecek derecede yorgundu, isteksiz isteksiz kelimeleri uzatarak konuşuyordu; mızıkacılar otuzuncu defa tembel tembel aynı parçayı çalmağa başlıyorlardı. Dans ettiğim büyük kız figür yaparken beni gördü. Haince gülümsiyerek, herhalde büyük anneme yaranmak için Soniçka’yı ve sayısız prenslerden birini benim yanıma getirdi. **“Rose ou hortie”** diye bana sordu. Büyük annem koltuğunda dönerek:

— Ha, sen burada mısın? Haydi git, haydi yavru-cuğum, dedi.

O dakika büyükannemin oturduğu koltuğun arkasından çıkmaktansa, altın başımı sokarak saklanmayı tercih ederdim. Fakat gitmemek elimde miydi? Kalktım, “rose” dedim, sıkılarak Soniçka’ya baktım. Daha kendime gelmeden birisinin beyaz eldivenli elini elimde buldum. Ayaklarımla ne yapacağımı hiç bilmediğimi tahmin etmiyen prenses fevkalâde bir tebessümle ileri atlıyordu.

Pas de Basques’ın yerinde olmadığını, tamamiyle beni rezil edecek kadar bir münasebetsizlik olduğunu biliyordum. Fakat Mazurkanın bildiğim nağmelerini alan kulaklarım, işitme duyğumu uyandırıyor, bu

duygu da ayaklarıma, kendine göre bir hareket veriyordu. Ve bu zavalcılıklar da parmak uçlarına basarak, farkında olmadan ve bütün seyircilerin hayretini uyandıran aksi, yuvarlak, gayet aheste adımlar atmağa başladılar. Düz yürüyüş devam ettiği müddetçe, şöyle böyle gidiyorduk. Eğer lüzumlu tedbirleri almazsam, muhakkak ki çok uzaklaşacağımı, dönüş noktasında fark ettim. Böyle can sıkıcı bir vaziyete düşmemek için ilk sırada oynayan bir gencin çok güzel figürünü tekrarlamak maksadiyle durakladım. Tam ayaklarımı açarak hoplamağa hazırlandığım sırada Prenses, acele acele etrafımda dönerek burada mânasız bir tecessüs ve hayretle ayaklarıma baktı. Bu bakış beni yerin dibine geçirdi. O kadar şaşırdım ki, dans edecek yerde hiç bir şeye benzemiyen, tempoya uymıyan tuhaf bir şekilde yerimde saymıya başladım, ve nihayet büsbütün durdum. Herkes bana bakıyor, kimi hayretle, kimi tecessüsle, kimi alayla, kimi de acıyarak; yalnız büyük annem kayıtsız bakıyordu. Babam tâ kulağımın dibinde öfkeli bir sesle:

— **Îl ne fallait pas danser si vous ne saviez pas!**⁵⁰ dedi ve hafifçe beni iterek, damımın elinden tutup eski usule göre, seyircilerin gayet gürültülü takdirleri arasında, bir tur yapıp yerine getirdi. Mazurka da derhal bitti.

— Allahım, bu müthiş cezayı bana niçin verdin?....

⁵⁰ Fransızca: Bilmiyorsanız, dans etmemeliyiniz.

Herkes benden nefret ediyor, daima da edecek, dostluğa, aşka, saygıya her şeye giden yollar kapandı, her şey mahvoldu!.... Volodya, bana faydası dokunmıyan ve herkes tarafından farkına varılan işaretleri niçin yaptı? Bu aksi Prenses de ayaklarıma niçin öyle baktı? Niçin Soniçka.... O şeker şey; fakat niçin o zaman o da gülümsedi? Niçin babam kızardı ve elimden yakaladı? Acaba benim yüzümden o da utanmış mıydı? Of! Bu çekilmez bir şey! İşte annem burada olsaydı Nikolenka'sı için hiç de kızarmazdı.... Hayalim bu sevimli gölgenin peşinde uzaklara dalıp gitti. Evimizin önündeki çayırı, bahçemizin yüksek ıhlamurlarını, üstünde kırlangıçlar uçuşan tertemiz havuzu, beyaz şeffaf bulutların durduğu mavi göğü, taze kokulu ot demetlerini gözümün önüne getiriyor, altüst olan hayalimde daha pek çok sakın, sevimli hâtıralar dolaşıyordu.

XXIII

MAZURKADAN SONRA

İlk sırada dans eden genç yemekte bizim oturduğumuz, çocuklar masasında oturdu ve bana alâka gösterdi. Eğer başıma gelen felâketten sonra birşey hissedebilseydim, bu alâka fazlasiyle onurumu okşardı. Fakat genç galiba her şeye rağmen beni neşelendirmeye ahdetmişti: Benimle şakalaşıyor, bana delikanlı diye hitab ediyor ve büyüklerden hiç kimsenin bize bakmadığı bir sırada hemen çeşit çeşit şişelerden şarap dolduruyor ve ısrar edip mutlaka içiriyordu. Yemeğin sonuna doğru, başgarson peçeteye sarılmış şişeden ancak çeyrek

bardak şampanya koyunca, genç, doldurması için ısrar etti ve beni de bir nefeste içmeğe zorladı, o zaman bütün vücudumda hoş bir sıcaklık, genç, neşeli koruyucu- ma karşı hususi bir bağlılık duymuş ve bilmem neden kakhaha ile gülmüştüm.

Birdenbire salondan **Grost Fater**'in nağmeleri duyuldu, sofradan kalkmağa başladılar. Genç adamlar olan arkadaşlığım hemencecik bitiverdi. O büyüklerin yanına, ben de onun ardından gitmeğe cesaret edemediğim için kızıyla neler konuştuğunu dinlemek için merakla Volohina'ya yaklaştım. Soniçka annesini kandırmağa çalışarak:

- Yarım saatçik daha...
- Vallahi olmaz, meleğim.

Soniçka yalvararak:

- Rica ederim, hatırım için, ne olursunuz.

Bayan Volohina gülümsemek ihtiyatsızlığında bulunarak:

— Ben yarın hastalanırsam memnun olur musun? diyordu.

Soniçka:

— A! Müsaade ettin, kalıyoruz, diye sevincinden sığıyordu.

— Ah! Sen yok musun? Haydi öyle ise dans et.... Ve beni göstererek, işte sana kavalie de hazır, dedi. Soniçka elini uzattı, beraberce salona koştuk.

İçtiğim şarap, Soniçka'nın neşesi ve yanımda bulunması, Mazurkadaki o uğursuz hâdiseyi tamamiyle

unutmama yardım etti. Ayaklarımla en gülünç hareketleri yapıyordum. Kâh köpeğe kızmış bir koyun gibi aynı yerde tepiniyordum. Bunları yaparken cânügö-nülnden gülüyor, bunun seyirciler üzerinde ne tesir bıraktığını hiç düşünmüyordum. Sonıçka da durmadan gülüyordu: elele tutulup döndüğümüze gülüyor, bir mendilden atlıyan ve bunu yapmak çok zormuş gibi ayaklarını yavaşça atan yaşlı bir baya kahkaha atıyor, çevikliğimi göstermek için hemen hemen tavana kadar sıçrayışıma gülmekten katılıyordu.

Büyük annemin yazı odasından geçerken, aynaya şöyle bir baktım: yüzüm gözüm ter içinde, saçlar karmakarışık, perçemler her vakitkinden daha dik; fakat yüzümün umumî görünüşü o kadar şen, o kadar sıhhatliydi ki, kendi kendimi beğendim.

“Eğer her vakit şimdiki gibi olsaydım, kendimi başkalarına belki sevdirebilirdim” diye düşündüm.

Fakat, damımın fevkalâde güzel endamına baktım, kendim de beğendiğim neşe, sıhhat ve kaygısızlık ifadesinden başka onda o kadar zarif ve narin bir güzellik vardı ki, kendi kendime kızdım ve böyle harikulâde bir mahlûkun dikkatini üzerime çekmek ümidinin ne kadar budalaca bir hareket olduğunu anladım.

Karşılık göreceğimi ummuyor, tasavvur bile etmiyordum. Kalbim, gene saadetle dolmuştu. Ruhumu sevinçle dolduran bu aşk duygusundan, bu duygunun ebediyen devamından başka daha büyük nasıl bir saadet ve daha ne gibi şeyler beklileyebilirdim? Bu kadarı-

na memnundum. Yüreğim kuş gibi çırpınıyor, kan hiç durmadan yüreğime akıyordu, ağlamak istiyordum.

Koridorda, merdiven altındaki karanlık köşenin önünden geçerken içeri baktım: ne olurdu bütün ömrümü bu karanlık köşede onunla birlikte geçirseydim ve orada olduğumuzu kimse bilmeseydi. Bu ne büyük bir saadet olurdu, diye düşünürüm.

Yavaş, titrek bir sesle:

— Bu gece ne hoş bir geceydi, değil mi? dedim ve söylediklerimden değil, söyliyceklerimden korkarak adımlarımı sıklaştırdım. Başını benim tarafıma öyle tatlı, bir ifade ile çevirerek — Evet.... Çok! diye cevap verince korkum geçti ve bilhassa yemekten sonra: — Biraz sonra gideceğinizi, bir daha görüşemeyeceğimizi bilmek beni nekadard üzüyor, dedim. (Kederlendiriyor, diyecektim, fakat diyemedim). İskarpinlerimin ucuna dikkatle bakıp önünden geçtiğimiz kafesli paravanaya parmağını sürttükten sonra: — Niçin görüşmiyelim? dedi. Her salı ve cuma biz annemle Tverskoy bulvarına gezmeğe gideriz, siz oraya gezmeğe gitmiyor musunuz?

— Muhakkak salı günü rica edeceğim, bırakmazlarsa, kendi başıma şapkasız kaçırım, yolu biliyorum. Sonıçka birden bire:

— Bir şey söyliyeceğim. Biliyor musunuz? Bize gelen çocukların bazılarını **sen** derim. Gelin sizinle senli benli konuşalım. Sonra gözlerimin içine bakıp başını sallıyarak:

— İstiyor musun? diye ilâve etti.

O dakika salona giriyorduk, **Grost Fater**'in ikinci ve gayet canlı kısmı başlıyordu. Orkestra, gürültü arasında sözlerimin işitilmiyeceği bir dakika:

— Elini ver.... in, dedim. Sonıçka:

— Verin değil, ver, diye düzeltti ve güldü.

Grost Fater bitti. Ama ben bu zamirin birkaç defa geçtiği cümleleri durmadan hazırladığım halde, sen'li olan bir tanesini bile söylemeğe vakit bulamadım. Bunu yapmak için cesaretim yetmiyordu. "İstiyor musun?" "versene" kulağımda çnlıyor, beni âdeta sarhoş ediyordu: Sonıçkadan başka kimseyi, hiç bir şeyi görmiyordum. Buklelerini toplayıp kulağının arkasına kıştırırken o zamana kadar hiç görmediğim alnınun bir kısmını ve şakaklarının açıldığını gördüm. Yalnız burunun ucunda, küçücük bir delik bırakarak yeşil şala baştan aşağı büründüğünü gördüm. Pembe minimini parmaklariyle ağzının etrafında küçücük bir delik açmasaydı boğulacağının da farkına vardım ve merdivenden annesiyle beraber inerken, hızla dönerek başını salladığını ve kapıdan kaybolduğunu da gördüm.

Volodya, İvin'ler, genç Prens, ben, hepimiz Sonıçkaya âşık, merdiven başında durup onu gözlerimizle uğurluyorduk. Bilhassa hangimize başını salladığını bilmiyorum. Fakat o dakika benim için salladığına yüzde yüz emindim.

İvin'lerden ayrılırken gayet serbest ve hattâ biraz soğukça konuşup el sıktım. Eğer ona karşı olan sev-

gimin ve üstümdeki tahakkümün bugünden itibaren kaybolduğunu anladıysa, gayet kayıtsız görünmek istemesine rağmen, herhalde esef etmiştir.

Hayatımda ilk defa olarak sevgime ihanet ettim, ilk defa da bu duygunun tadını tattım. O herkesçe bilinen sadakatin köhne duygusunu, aşkın esrar ve meçhullerle dolu taze duygusuna çevirmekten sevinç duyuyordum. Üstelik, aynı zamanda birinden soğurken, ötekini sevmeye başlamak da, eskisine rağmen iki misli sevmek değil midir?

XXIV

YATAKTA

Yatakta yatarken “Nasıl oldu da Seryojaya bu kadar uzun zaman ve bu kadar kuvvetle bağlandım”, diye düşünüyordum.

Hayır, o hiç bir vakit beni anlamamış, bana kıymet vermemişti, sevgime de lâyük değildi.... Ya Soniçka?...

Ne güzel şey! “İstiyor musun?”, “Sen başlayacaksın” demesi...

Yüzükoyun dönerek gayet canlı bir şekilde yüzünü tahayyül ettim. Yorganı başıma çektim. Dört tarafını sıkıştırdım. Hiç bir yerinde bir delik kalmayınca, yat-tım ve vücudumda tatlı bir ılıkılık hissederek güzel hayallere, hatıralara daldım.... Pamuk yorganın astarına sabit bakışlarımı dikeyiyor, onu bir saat önce gördüğüm gibi gayet açık görüyordum. Hayalen onunla konuşuyordum, bu konuşma, hiç bir mânası olmadığı halde,

bana tarif edilmez bir haz veriyordu. Çünkü içinde sen, sana, seninle, seninkiler gibi şeyler durmadan tekrarlanıp duruyordu.

Bu hayaller o kadar açıktı ki, tatlı bir heyecanla uyuyamıyor ve içimden taşan saadeti birisiyle paylaşmak istiyordum. Öte yana dönerken işitilecek kadar:

— Canım Sonıçka, dedim! Volodya beni işitiyor musun? O, uyku sersemliği ile:

— Hayır. Ne var ki?

— Volodya ben âşıkım, mutlaka Sonıçkaya âşıkım. Volodya gerinerek:

— Peki, ne olacak? diye cevap verdi.

— Ah Volodya, içimdekileri tasavvur edemezsin. Şimdi bile yorganın altında yatıyor, onu o kadar açık görüyor, onunla o kadar açık konuşuyordum ki, hayret edilecek şey. Sana daha bir şey söyleyeyim mi? Yatıp onu düşündüğüm zaman, Allah bilir niçin hüzünleniyor, ağlamak istiyorum.

Volodya kımıldadı. Ben devam ederek:

— Yalnız bir şey arzu ediyordum, o da: Daima O'nun yanında olmak, daima O'nu görmek, o kadar. Sen de âşıksın değil mi, Volodya? Hakikati itiraf et.

Tuhaf, herkesin Sonıçka'ya âşık olmasını ve herkesin bunu anlatmasını istiyordum. Volodya bana dönerek:

— Bundan sana ne? Belki de...

O'nun parlak gözlerinden hiç uykusu olmadığını farkına vardım ve:

— Senin uykun yok! Yalancıkdan uykun var gibi ya-
pıyorsun, diye bağırdım ve yorganımı attım. Haydi on-
dan bahsedelim. Ne güzel şey değil mi? O kadar güzel
ki: “Nikolenka şu pencereden atla yahut, kendini ateşe
at” dese, yemin ederim ki, hemen sevinçle atarım.... Ah
ne cici şey, değil mi? Hayalini gayet canlı olarak kar-
şımda görüyordum ve bu hayalden tam bir zevk duy-
mak için birden öte yana döndüm ve başımı yastığın
altına sakladım:

— Volodya, o kadar ağlamak istiyorum ki!

Volodya gülümsiyerek:

— Aptal, sen de!... Ve biraz durduktan sonra: Ben-
se bambaşka düşünüyorum. Mümkün olsaydı, onunla
yanyana oturup konuşmak isterdim, dedi.

— Ya! Demek ki sen de âşıksın! diye sözünü kestim.
O ise tatlı bir tebessümle:

— Sonra da parmaklarını, gözlerini, dudaklarını,
küçük burnunu, minik ayaklarını öpmek isterdim,
dedi.

Yastığın altından:

— Budalalık! diye bağırdım, Volodya tahkirle:

— Senin bir şeyden anladığın yok, dedi.

Göz yaşlarım arasından:

— Hayır, ben anlıyorum, asıl sen anlamıyorsun, bu-
dalaca konuşuyorsun, dedim.

— Öyle olsun, fakat bir kız gibi ağlamakta mâna ne?

XXV

MEKTUP

Anlattığım günden hemen hemen altı ay sonra, Nisanın 16 ıncı günü, ders zamanında babamız yukarıya çıkıp bize bu gece beraberce köye gideceğimizi haber verdi.

Bu havadisi duyunca, yüreğim burkuldu ve hemen düşüncelerim annemin etrafında toplandı.

Bu kadar âni hareketimizin sebebi aşağıdaki mektuptu.

Petrovskoye, 12 nisan.

“3 nisan tarihli sevimli mektubunu ancak şimdi, akşamın saat onunda aldım, ve her vakit olduğu gibi, derhal cevabını yazıyorum. Feodor mektubu daha dün akşam şehirden getirmiş. Fakat geç olduğu için Mimi’ye ancak bu sabah vermiş. Mimi ise benim biraz keyifsiz ve sinirli olduğumu bahane ederek, bütün gün bana göstermemiş. Hakikaten biraz ateşim vardı, doğrusu dört günden beri pek iyi değilim ve yataktan kalkmıyorum.

“Sevgili dostum, çok rica ederim, korkma, korkulacak kadar fena değilim. Şayet İvan Vasilyiç müsaade ederse, yarın kalkmayı düşünüyorum.

“Geçen hafta cuma günü çocuklarla gezmeğe çıkmıştım; büyük yolun geçidinde ve bana daima korku telkin eden köprünün yanında atlar çamura saplandı. Hava çok güzeldi, arabayı kurtarıncıya kadar büyük yola doğru yürümek aklıma esti. Küçük kiliseye ge-

lince yoruludum, dinlenmek üzere oturdum. Ahali arabayı kurtarmağa toplanıncıya kadar, yarım saatlik bir zaman geçti; biraz üşümeğe başladım, bilhassa ayaklarım, üşüdü, çünkü ayağımda ince köseleli ayakkabılarım vardı ve hem de ıslanmıştı. Yemekten sonra titreme ve hararet hissettim. Fakat her zamanki gibi gezinmeğe devam ediyordum, çaydan sonra da, Lüboçka ile dört elle çalmak üzere piyanoya geçtik. (Görsen, hayret edersin, o kadar ilerledi ki). Şu var ki tempoyu sayamadığımın farkına varınca hayretimi tahmin edersin. Birkaç defa saymağa teşebbüs ettimse de zihnimde bir karışıklık, kulağımda tuhaf bir uğultu hissediyordum. 1, 2, 3 diye başlıyor, sonra birdenbire 8, 15 diyor ve en mühimmi, yanlısımı anladığım halde, bir türlü düzeltmek elimden gelmiyordu. Nihayet Mimi yardıma yetiştii, beni âdeta zorla yatağıma yatırdı.

“İşte nasıl hastalandığımı ve bundaki suçumu gösteren mufassal bir hesap, canım. Ertesi günü ateşim oldukça yükseldi ve bizim iyi kalbli ihtiyar İvan Vasilyiç geldi. Hâlâ bizde kalıyor. Yakında beni dışarı çıkaraçağını da va’detti. Bu İvan Vasilyiç ne harikulâde bir ihtiyar. Ateşler içinde sayıkladığım zaman, sabaha kadar gözlerini kırpmadan başucumda bekledi. Şimdi ise mektup yazdığımı bildiği için, kızlarla divanlı odada oturuyor, yatak odamda kızlara Alman masalları anlattığını, onların da dinlerken katıla katıla güldüklerini duyuyorum.

“**La belle Flamande** adını verdiğim kız, annesi başka bir yere gittiği için iki haftadan beri bizde misafirdir, dikkat ve ilgisiyle, bana olan en samimî bağlılığını gösteriyor.

“Kalbinin en gizli sırlarını bana açıyor. Eğer iyi bir elde olsaydı, güzel yüzü, temiz kalbi ve bütün tazeliği ile o, her bakımdan mükemmel bir kız olabilirdi; fakat anlattığına göre: yaşadığı muhitte büsbütün mahvolup gidecek. Şayet, bu kadar çocuğum olmasaydı onu yanıma almakla çok iyi edeceğimi düşünüyordum.

“Lüboçka sana bizzat mektup yazmak istiyordu, fakat üç defadır sayfayı yırtıyor: “Babamın ne kadar alaycı olduğunu biliyorum, tek yanılsım bile olsa her-kese gösterir” diyor. Katinka, eskisi gibi sevimli; Mimi; gene öyle şefkatli ve üzücü.

“Şimdi ciddî şeylerden bahsedelim: Bu kış işlerin iyi gitmediğini, Habarovskoe’den gelen paraları almanın zarurî olduğunu yazıyorsun. Bunun için benim rızamı istemeni tuhaf buluyorum. Benim olan şey aynı zamanda senin değil midir?

“Sen o kadar iyi kalblisin ki, sevgilim; beni üzme korkusu ile işlerinin asıl mahiyetini gizliyorsun.

“Fakat, herhalde pek çok kaybettiğini seziyorum, ve yemin ederim ki, buna hiç üzülmüyorum; onun için bu işi düzeltmek imkânı varsa, fazla düşünme, kendini beyhude üzme. Çocukların istikbali için, değil kumarda kazandığın paralara, hattâ, kusura bakma ama senin bütün servetine bile güvenmemeğe alıştım. Ku-

mardaki kazancına ne kadar az seviniyorsam, kaybına da o kadar üzüliyorum.

“Ancak, beni müteessir eden, bana karşı beslediğin muhabbetinin bir kısmını çalan ve şimdi yazdığım gibi bu acı hakikatları söylemeğe beni mecbur eden, kumara olan uğursuz iptilândır. Halbuki sana bunları yazmakla ne büyük ıstırap çektiğimi Allah bilir! Allaha tek bir şey için durmadan dua ediyorum: bizi kurtarması için, fakirlikten değil (fakirlik de ne ki?), fakat korumaya mecbur olduğum çocuklarımızın menfaatleriyle, bizim şahsî menfaatlerimizin karşılaştığı o korkunç andan. Allah duamı şimdiye kadar kabul etti, ve sen, bize değil de artık çocuklarımıza ait olan serveti feda etmemek veyahut düşünmekten bile korktuğum, fakat her an bizi tehdideden, o müthiş felâketi getirmemek için lüzumlu olan sınırı aşmamıştın. Bu, Allahın bize bağışladığı bir nimettir.

“Çocuklardan bahsediyor ve gene eskiden beri münakaşaya sebebolan; yatılı mektebe verilmelerine benim de razı olmamı rica ediyorsun. Bu tahsil meselesi üzerindeki kanaatimi bilirsin.

“Benimle bir fikirde misin, bilmem. Ama her ihtimale karşı, beni biraz seviyorsan ne olursun bunu ben sağken, yahut Allah ayrılmamızı takdir etmişse, öldükten sonra da yapmıyacağını bana va’det, yalvarırım.

“İşlerimiz için Petrograd’a gidip gelmenin zarurî olduğunu yazıyorsun. Allah selâmet versin, yavrum, git ve çabucak dön. Sensiz burası bize çok sıkıntılı geliyor!

İlkbahar fevkalâde güzel: Balkona açılan kapının bir kanadını çıkardık bile, limonluğa giden yol dört gün önce kupkuru idi. Şeftali ağaçları tamamiyle çiçek açmış. Yalnız bazı yerlerde bir parça kar var, kırlangıçlar geldi, ve bugün Lüboçka bana ilkbahar çiçekleri getirdi. Doktor, üç gün sonra sapaşğlam olacağımı ve nisan güneşine çıkıp ısınacağımı, temiz hava alabileceğimi söylüyor. Allahaismarladık, sevgili dostum. Ne kaybettiğin paraya, ne de benim hastalığıma üzölmemeni dilerim. Bir an önce işlerini bitirip çocuklarla beraber yazı geçirmek üzere bize gel. Yaz için fevkalâde plânlarım var, fakat onların gerçekleşmesine senin yokluğun engel oluyor.”

Mektubun geri kalan kısmı, ayrı bir kâğıt parçasına sık ve intizamsız bir yazı ile Fransızca yazılıydı. Kelimesi kelimesine tercüme ediyorum:

“Hastalığım hakkında sana yazdıklarına sakın inanma; ne dereceye kadar ağır olduğunun kimse farkına varamıyor. Bildiğim bir şey varsa, o da şu ki, artık yatağımdan kalkamıyacağım. Dakika bile kaybetmeden çocukları al ve hemen gel. Belki seni bir kere daha kucaklamam ve çocuklara hayır dua etmem nasibolur. Bu, benim en son arzumdur. Bu sözlerimle seni ne kadar sarstığımı biliyorum. Fakat, aynı şeyi benden olmazsa ergeç başkalarından duyacaktın.

“Allahın rahmetine sığınıp bu felâkete tahammöl etmeğe çalışalım. Onun takdirine boyun eğelim.

“Yazdıklarımın bir hastanın hayalinde doğan bir şey olduğunu zannetme; bilâkis şu dakikada zihnim gayet açık ve ben gayet sakinim. Kendini, bunlar bir hasta ruhun doğurduğu karışık vehimlerdir, diye avutma. Hayır, ben hissediyorum, biliyorum — Allah bunu bana malûm ettiği için biliyorum ki, günlerim sayılıdır.

“Sana ve çocuklara karşı olan aşkım, ömrümle beraber tükenecek mi? Bunun imkânsızlığını anladım. Şu anda, kendisi olmayınca hayattan bir şey anlıyamadığım bu duygu ile, onun bir gün gelip de yok olacağını düşünemiyecek kadar doluyum. Beni yaşatan, size olan aşkımdır. Ruhumun ebedî olarak yaşıyacağını biliyorum, çünkü, bir gün sönmesi mukadder olsaydı, aşkım gibi bir duygunun doğmasına imkân olmazdı.

“Aranızda bulunamıyacağım; fakat aşkımın sizi hiç bir zaman bırakmayacağına katî olarak eminim ve bu düşünce yüreğime o kadar ferahlık veriyor ki, yaklaşmakta olan ölümü sakın, korkusuz bekliyorum.

“Çok sakinim ve Allah bilir ki, ölüme, iyi bir hayata geçmek için bir vasıtaymış gibi bakıyorum; fakat niçin gözyaşlarım beni boğuyor?... Niçin çocukları, sevdikleri annelerinden mahrum etmeli? Niçin sana bu kadar ağır ve ânî darbeyi indirmeli? Aşkınsızın, hayatımı hutsuz saadetle doldurduğu şu dakikada niçin ölme-liyim?

“Allah ne takdir buyurdu ise o olur!

“Göz yaşlarımdan daha fazla yazamıyorum. Belki de seni göremeyeceğim. Bu dünyada hayatımı saadetle

dolduran eşsiz hayat arkadaşına müteşekkirim; öbür dünyada, seni mükâfatlandırması için Allaha yalvaracağım. Elveda sevgilim. Ben gidiyorum. Fakat aşkım hiçbir vakit, hiç bir yerde seni bırakmıyacak. Elveda Volodya, elveda meleğim, elveda en küçüğüm, benim Nikolenkam!

“Acaba bir gün olur da beni unuturlar mı?”

Bu mektubun içinde Mimi’nin Fransızca yazdığı şu pusla vardı:

“Bahsettiği o hazin sezişleri doktor da kati olarak teyidetti. Dün gece bu mektubu derhal göndermemi emretmişti; bu sözleri, hezeyan içinde söylediğini zannederek bu sabaha kadar bekledim ve mektubu açmağa karar verdim. Tam onu açtığım sırada Natalya Nikolayevna mektubu ne yaptığımı sordu ve şayet göndermemişsem yakmamı emretti. Durmadan mektuptan bahsediyor ve onun sizi öldüreceğine beni inandıрмаğa çalışıyordu.

“Eğer bu meleği bizi terketmeden görmek istiyorsanız, yolculuğunuzu geciktirmeyin. Bu karalamamı affedin. Üç gecedir uyumadım. Onu ne kadar sevdiğimi bilirsiniz!”

11 nisan gecesini annemin odasında geçirmiş olan Natalya Savişna, ilk kısmını yazdıktan sonra annemin, mektubu yanındaki masaya koyup, uyuduğunu bana anlatmıştı.

“Kendim de itiraf edeyim ki, koltukta uyuklamış, kalmışım, çorap da elimden düşmüş. Yalnız uyku ara-

sında — şöyle saat bire doğru — onun sanki konuştuğunu duydum; gözlerimi açtım bir de ne göreyim: O, yavrucuğum, yatakta oturmuş, şöylece elceğizini kavuşturmuş, göz yaşları seller gibi akıyordu.

“Ancak “demek ki, her şey bitti” diyebilmiş ve ellerini yüzüne kapamıştı.

“Yerimden sıçradım ve: Neniz var? diye sordum.

— Ah, Natalya Savişna, kimi gördüğümü bir bilseniz?

“Ne kadar sorduysam da, başka hiç bir şey söylemedi. Yalnız masayı getirmemi emretti: birşeyler daha yazdı, mektubu yanında kapatmamı ve derhal yollamamı emretti. Bundan sonra günden güne fenalaştı, diye bana anlatıyordu.”

XXVI

KÖYDE BİZİ NELER BEKLİYORDU?

25 nisan günü Petrovskoe'deki evin kapısı önünde yol arabamızdan iniyorduk. Moskovadan çıkarken babam çok düşünceliydi. Volodya, annemin hasta olup olmadığını sorunca cevap olarak, ona kederle baktı ve susarak başını salladı. Seyahat esnasında görünür derecede sükûnet buldu. Evimize yaklaştıkça yüzünü kaplıyan yeis, yavaş yavaş çoğalıyor, arabadan inerken, nefes nefese koşup gelen Foka'ya: “— Natalya Nikolaevna nerde?” diye sorduğu vakit, sesi titriyor ve gözleri yaşıyordu. İyi kalbli ihtiyar Foka, çekinerek yüzümüze baktı, gözlerini indirdi ve antrenin kapısını açarken başını çevirip:

“Altı gündür, odalarından çıkmıyorlar” diye cevap verdi.

Sonradan anlattıklarına göre, annemin hastalandığı günden beri durmadan acı acı uluyan Milka neşeli neşeli babama koştu, üzerine atlıyor, vıyıklıyor, ellerini yalıyordu. Babam onu iterek misafir odasına, oradan annemin odasına bakan sedirli odaya geçti. Odaya yaklaştıkça, vücudunun hareketlerinden heyecanının da o kadar arttığı fark ediliyordu. Sedirli odaya girince, zorla nefes alıyor, ayak ucuna basarak ilerliyordu, kapının kilidine dokunmadan evvel bir istavroz çıkardı. Bu sırada, ağlamaktan gözleri şişen zavallı Mimi, koridordan koşarak çıktı, fısıldıyarak tam bir ümitsizlik ifade eden bir sesle:

— Ah, Piotr Aleksandroviç! dedi ve babamın kapı tokmağını çevirmek üzere olduğunu görünce zor işitilen bir sesle: “Buradan geçemezsiniz, yol kızların odasındandır” diye ilâve etti.

Bunların hepsi, korkunç sezişlerle büyük bir acıya hazırlanmış olan çocuk ruhumda, ne derin tesirler bırakıyordu.

Kızların odasına gittik; koridorda, yüz hareketleriyle bizi daima eğlendiren aptal Akim’i gördük. Fakat bu dakikada onun gülünç görünmesi şöyle dursun, mânasız kayıtsız hali bana çok dokundu. Odada meşgul bulunan iki kız bizi görünce, selâm vermek için öyle kederli bir ifadeyle ayağa kalktılar ki, içimi korku бүürdü. Bir de Mimi’nin odasına geçtikten sonra, babam annemin odasının kapısını açtı, biz de girdik. Kapının

sağında üzerine şallar gerilmiş iki pencere vardı. Onlardan birisinin önünde, burnunda gözlüğü olduğu halde Natalya Savişna oturmuş çorap örüyordu. Her vakit yaptığı gibi, bizi öpmedi, yalnız yerinden kalktı. Gözlüğünün üzerinden bize baktı, gözlerinden dolu gibi yaşlar akıyordu. Eskiden bize gayet kayıtsız davrananların bile, şimdi bizi görür görmez ağlamağa başlamaları hiç de hoşuma gitmedi.

Kapının solunda bir paravana duruyor, arkasında karyola, üstü ilâç dolu komodin ve doktorun uyukladığı büyük bir koltuk; karyolanın önünde beyaz sabahlığı ile, genç, çok sarışın, fevkalâde güzel kız duruyor ve kollarını biraz sıvayarak o dakikada görünmiyen annemin başına buz koyuyordu. Bu kız annemin bahsettiği **“la belle Flamande”**dı. Odaya girer girmez, annemin başında olan elini kaldırıp sabahlığının göğsündeki kıvrımları düzeltti ve sonra fısıldıyarak: “Kendini kaybetti” dedi.

O dakikada çok ıstırap çekiyordum, bununla beraber bütün teferruatın farkındaydım. Oda, hemen hemen karanlık, sıcak, nane, kolonya, papatya ve Lokman ruhu kokularıyla doluydu.

Bu koku beni o kadar sardı ki, onu yalnız duyduğum vakit değil hatırladığım vakit bile hayalim, bir anda bu kasvetli, havasız odaya gider ve o korkunç dakikayı en ince teferruatına kadar gözümde canlandırır.

Annemin gözleri açıldı, fakat bir şey görmüyordu.

Ah o müthiş bakışı hiç bir vakit unutamıyacağım! İçinde o kadar çok ıstırap ifadesi vardı ki!....

Bizi götürdüler.

Sonraları, annemin ölüm dakikalarını Natalya Savişnadan sorduğum vakit, şunları söylemişti:

— Sizi gördükten sonra zavallı kuzucuğum uzun müddet çırpındı, sanki şuracığında onu boğan bir şey vardı; sonra yastıktan başını indirdi ve o kadar sessiz, sakın daldı ki, tıpkı melekler gibiydi, içeceği şeyi neden getirmediklerini anlamak için tam çıktığım sırada döndüm, ciğerparem, etrafındaki her şeyi dağıtmış, baba-cığınızı işaretle çağırıyordu, o eğilince annenizin artık konuşmağa mecali kalmadığı anlaşıyordu. Yalnız dudaklarını açabiliyor ve gene, “Aman Allahım, yarabbi çocukları, çocukları!” diye inliyordu. Ben sizi çağırmağa koşacaktım. Fakat İvan Vasilyiç bırakmadı. Hastayı üzeceksin, getirmesen daha iyi edersin, dedi. Bundan sonra ancak elini kaldırıp indiriyordu. Bu hareketiyle neler söylemek istediğini Allah bilir! Öyle zannediyorum ki, size uzaktan hayır dua ediyordu; ölümünden önce son defa olsun çocuklarını görmeyi Allah ona kısmet etmemiş, demek. Sonra biraz kalktı, yavrum, eliyle şöyle bir işaret etti ve hatırlamaktan bile korktuğum bir sesle birden konuşmağa başladı, “Ya hazreti Meryem, onları bırakma!...” O dakika gözlerinden çok ıstırap çektiği ve acının kalbine saplandığı belliydi. Yastığa düştü, çarşafı dişleriyle koparıyor; gözyaşları durmadan akıyordu, dedi. Ben:

— Ya sonra ne oldu? diye sorduğum vakit, Natalya Savişna artık konuşamaz oldu, başını çevirdi ve acı acı hıçkırmağa başladı.

Annem müthiş ıstıraplar içinde ölmüştü.

XXVII

ACI

Ertesi günü, akşamın geç vakti, onu bir kere daha görmeyi arzu ettim: birdenbire hissettiğim korkuyu yenerek, usullacık kapıyı açıp, ayaklarımın ucuna basarak salona girdim.

Odanın ortasında, masanın üzerinde tabut duruyordu. Mumlar etrafındaki yüksek gümüş şamdanlarda hâlâ yanıyordu. Kilise adamlarından biri uzak bir köşede oturmuş, sakın, bir örnek bir sesle İncil okuyordu.

Kapıda durup bakınmağa başladım. Fakat ağlamaktan gözlerim o kadar şiş, sinirlerim o kadar bozuktu ki, hiç bir şey seçemiyordum, her şey tuhaf bir şekilde birbirine karışıyor: Işık, lâme, kadife, büyük şamdanlar, kenarları dantelâlı pembe yastık, çelenk; dantelâlı başlık ve mum gibi şeffaf bir şey daha. Onun yüzünü görmek için sandalyeye çıktım; fakat yüzünün olduğu yerde gene o açık sarı renkte şeffaf bir cisim belirliyordu. Bu şeyin annemin yüzü olduğuna bir türlü inanamıyordum. Ona daha dikkatli baktıkça yavaş yavaş, alışık olduğum sevimli hatları tanımağa başladım. Bunun annem olduğunu idrak ettiğim an, dehşetten titredim; fakat kapalı olan gözleri neden o kadar çıkmış? Neden şu korkunç renksizlik ve yanağının şeffaf derisi altında siyahımsı leke? Neden bütün yüzünün ifadesi bu kadar soğuk ve ciddî? Neden dudakları bu kadar renksiz ve bükülüşleri bu kadar güzel ve vakarlı. Onlarda dünyevî olmıyan öyle bir sükûnet ifadesi var

ki, bakarken vücudumu tepeden tırnağa soğuk bir ürperiş kaplıyor.

Bakıyor ve anlaşılmaz, tarif edilmez bir kuvvetin gözlerimi bu cansız yüze çektiğini anlıyordum.

Gözlerimi ondan ayıramıyor ve hayalim, saadet dolu hayat tabloları çiziyordu. Hâtıralarımla hiç alâkası olmıyan bir cisme bakar gibi, mânasız baktığım ve önümde duran şu cansız vücudun o olduğunu unuttuğum. Ben onu bir çok vaziyetlerde tahayyül ediyordum, canlı, neşeli, güler yüzlü; sonra gözlerimin dikili kaldığı bu renksiz yüzdeki çizgilerden biri beni birdenbire sarsıyordu: müthiş hakikati hatırlıyor, ürperiyor, fakat bakmaktan da kendimi alamıyordum. Yeniden hayaller hakikati siliyor ve yeniden hakikatin hissi hayalleri dağıtıyordu. En nihayet yorulan muhayyilem beni aldatamaz oldu: Hakikat duygusu da kayboldu ve ben kendimden geçtim. Bu vaziyette ne kadar kaldığımı, ne olduğumu bilemiyorum. Yalnız bildiğim, bir müddet yaşama şuurumu kaybederek bir nevi yüksek, tarifi imkânsız, hoş ve acı bir zevk duyuyordum.

Belki onun aziz ruhu daha yüksek bir dünyaya uçarken, bizi bıraktığı bu ölümlü dünyaya üzüntü ile bakmış ve benim kederimi görerek, acıyıp sevgi kanatlarıyla, göklere yakışan merhamet gülümseyişi ile beni teselli ve takdis etmek için inmişti.

Kapı gıcırdadı ve okuyanı değiştirmek için başka bir papaz içeri girdi. Bu gürültü ile kendime geldim ve aklıma ilk gelen şey şu oldu: beni ağlamıyan ve teesürle hiç alâkası olmıyan bir vaziyette iskemlede görür,

hissiz ve yalnız tecessüs veya acımak hissiyle iskemleye çıkıp baktığımı zanneder diye, istavroz çıkardım, eğildim ve ağlamağa başladım.

O zamanki intibalarımı hatırlarken, ancak o kendimden geçmiş olduğum anın asıl ıstırap dakikam olduğunu anladım. Gömülmeden önce ve sonra durmaksızın ağlıyor, kederleniyordum, fakat o kederi hatırlamağa utanıyordum, çünkü ona daima onurumu destekliyen, herkesten fazla müteessir olduğumu gösterme isteğim, başkalarının bana ne gözle bakacağı düşüncesi, beni Mimi'nin başlığını ve etraftakilerin yüzlerini tetkik etmeğe sevkeden maksatsız tecessüs gibi haller karışıyordu. Yalnız tek acının duygusunu duymadığım için kendimden nefret ediyor ve diğer duyguları saklamağa çalışıyordum, bundan dolayı da kederim tabîi ve samimî değildi. Üstelik kendimi bedbaht hissetmekte bir nevi zevk duyuyor, bahtsızlığımın şuurunu kuvvetlendirmeye çalışıyordum. Bu hodbin duygu, asıl kederimi daha fazla bastırıyordu .

Daima, kuvvetli teessürlerden sonra olduğu gibi bu geceyi de rahat ve deliksiz bir uyku ile geçirdim, kuru gözlerle ve yatışmış sinirlerle uyandım. Saat onda, tabutu çıkarmadan önce yapılacak âyine bizi çağırdılar. Oda göz yaşları içinde hanımlariyle vedalaşmağa gelen uşaklar ve köylülerle doluydu. Âyin yapılırken ben gereği gibi ağlıyor, istavroz çıkarıyor, secdeye kapanıyordum, fakat içimden ibadetten uzak ve oldukça soğukkanlıydım; sırtıma giydirdikleri ve koltuklarını sıkın yarım frakla alâkadar oluyor, pantolonumun dizlerinin

kirlenmemesi için nasıl hareket etmem uygun olacağını düşünüyor ve usulcacık etraftakileri süzüyordum. Babam kireç gibi renksiz, tabutun başucunda duruyor ve belli bir gayretle kendini tutuyordu. Onun siyah fraklı uzun vücudu, solgun mânalı yüzü, daima olduğu gibi ahenkli hareketleri, istavroz çıkarırken, eğilip elini yere değdirirken, papazın elinden mumu alırken yahut tabuta yaklaşırken fevkalâde zarif, görünüyordu. Fakat neden bilmiyorum. Şu dakikada onun bu zarıflığı hoşuma gitmiyordu. Mimi duvara yaslanmıştı ve ayakta zorla duruyormuş gibiydi. Entarisi buruşuk ve kuş tüyü içinde, başlığı bir yana düşmüş, şiş gözleri kıpkırmızıydı, başı titriyordu; yürekler paralayıcı bir sesle durmadan hıçkırıyor ve durmadan yüzünü mendiliyle ve eliyle kapatıyordu. Bana öyle geliyordu ki, bunu seyircilere karşı yüzünü kapatarak sahte hıçkırıklardan bir dakika olsun dinlenmek için yapıyordu. Demincek, annemin, ölümü kendisi için tahammül edemeyeceği müthiş bir darbe olduğunu, bu darbe onu her şeyden mahrum ettiğini ve bu meleşin ölmeden önce kendisini ve Katinkanın istikbalini temin etmeği unutmadığını, babama söylemiş olduğunu hatırladım. O bunları anlatırken, acı göz yaşları döküyordu, belki de, kederi hakikî idi. Ama temiz ve tam bir keder değildi. Lüboçka kreple çevrili siyah entarisiyle, göz yaşlarından ıslak yüzü ile, başı eğik, arada bir tabuta bakıyor ve yüzünde yalnız çocukça bir korku ifadesi görünüyordu. Katenka annesinin yanında duruyordu ve yüzü süzölmüş olmakla beraber her zamanki gibi

pembe idi. Açık karakterli olan Volodya kederinde de samimiydi: kâh sabit bakışlarını bir cisme dikmiş düşünerek duruyor, kâh ağzı birdenbire bükülmeğe başlıyor ve acele acele istavroz çıkararak eğiliyordu. Cena-ze merasiminde bulunan herkes, benim için tahammül edilmez şeydi. Annemin bu dünya için yaratılmadığı ve öbür dünyada daha rahat edeceği kabilinden teselli sözleri bende bir nevi öfke uyandırıyor. Onun için konuşup ağlaşmağa ne hakları vardı? Bazıları konuşurken bizi öksüz diye vasıflandırıyorlardı. Sanki onlar söylemese, biz annesi ölen çocukların bu isimle çağrıldığını bilmiyecekmişiz gibi! Yeni evlenen bir kıza madam demeğe ne kadar acele ediyorlarsa, aynı şekilde bizi de ilk defa bu isimle çağırarak galiba hoşlarına gidiyordu. Salonun uzak bir köşesinde büfe odasının açık kapısı arkasında hemen hemen saklanmış gibi diz çökmüş ak saçlı iki büklüm bir ihtiyar kadın duruyordu. Ellerini bağlamış, gözlerini göğe kaldırmış, ağlamıyor, fakat dua ediyordu.

Ruhu Allaha yükseliyor, dünyada her şeyden fazla sevdiği kimseye kavuşturması için yalvarıyor ve bunun pek yakında hakikat olacağına kuvvetle iman ediyordu.

“İşte onu hakkiyle seven kimse!” diye düşündüm ve kendi kendimden utandım.

Âyin bitmişti. Rahmetli annemin yüzü açık duruyor ve bizden başka herkes birbiri ardından ona yaklaşıp son ihtiram vazifelerini yerine getiriyorlardı.

Sonda bulunanlardan biri, rahmetliyle vedalaşmak üzere Allah bilir niçin kucagında getirdiği beş yaşlarındaki güzel kızı ile, yaklaşmıştı. Bu sırada kazara düşürdüğüm ıslak mendilimi almak istiyordum; tam eğildiğim sırada, yüz yıl daha yaşasam unutamıyacağım ve hatırladıkça vücudumu soğuk bir titreme kaplıyan korkunç ve yürekler paralayıcı bir çığlık, beni sarsmıştı. Başımı kaldırdım, tabutun yanındaki iskemlede aynı köylü kadın duruyor ve korkudan fırlamış gözlerle, rahmetlinin yüzüne bakan ve dehşet dolu yüzünü arkaya atmış, küçük ellerini sallıyan, müthiş sesiyle de bütün kuvvetiyle bağırان kızı zorla zaptetmeğe çalışıyordu. Beni şaşırtan sestен daha müthiş bir çığlık koparak kendimi dışarı attım.

Ancak şu dakikada günlük kokusuna karışıp odayı dolduran o kuvvetli ve ağır kokunun nerden geldiğini anladım; birkaç gün önce güzellikle, cazibeyle dolu olan ve dünyada en fazla sevdiğim annemin yüzünün bir korku uyandıracakı fikri, sanki ilk defa olarak acı hakikati açığa vurmuş, ruhumu korkunç bir ümitsizlikle doldurmuştu.

XXVIII

SON ACI HATIRALAR

Artık annemiz yoktu, fakat hayatımız aynı şekilde akıp gidiyordu; aynı odalarda, aynı saatlerde yatıp kalkıyorduk; sabah ve akşam çayları, öğle ve akşam yemekleri, her şey zamanındaydı; masalar, iskemleler

yerlerinde; evimizde ve hayat tarzımızda hiç bir şey değişmemişti; yalnız o yoktu.

Bana öyle geliyordu ki, böyle bir felâketten sonra her şey değişmeliydi; her zamanki hayat tarzımız onun hatırasına bir hakaret gibi geliyor, yokluğunu pek canlı olarak hatırlatıyordu.

Gömülüştüğün ertesi günü öğle yemeğinden sonra uykum gelince kuş tüyü yumuşacık yatağında, sıcak pamuklu yorgan altında uyumağa niyet ederek Natalya Savişna'nın odasına gitmiştim. İçeri girdiğim zaman Natalya Savişna yatağında idi, herhalde uyuyordu; ayak sesimi duyunca yatağında doğruldu. Sineklerden korunmak için yüzüne örttüğü yünlü atkıyı açtı, başlığını düzeltti ve yatağın kenarına oturdu.

Eskiden yemeklerden sonra onun odasına uyumak için sık sık geldiğimden, bu gelişimin de sebebini anlamış olacak ki, yatağından kalkarak bana:

— Ne o? Galiba dinlenmeğe geldiniz, kuzucuğum, değil mi? Yatınız, dedi. Onun elinden tutarak:

— Hayır, Natalya Savişna? Hiç de bunun için değil.... Şöyle bir geldim.... Siz de yorgunsunuz; siz yatın, daha iyi.

— Hayır babacığım, artık uykumu aldım, dedi. (Üç gecedir uyumadığını iyi biliyorum) ve içini çekerek:

— Uykunun sırası değil, diye ilâve etti.

Felâketimiz hakkında Natalya Savişna ile konuşmak istiyordum; onun sevgi ve samimiyetini bildiğim için, onunla beraber ağlaşmak, bana bir teselli olacaktı. Biraz sustuktan sonra karyolaya yerleşerek:

— Şu olanlar hiç hatırlınıza gelir miydi, Natalya Savişna? dedim. İhtiyarcık, bunu kendisinden niye sorduğumu herhalde anlıyamıyarak bana hayret ve merakla baktı.

— Kimin aklına gelebilirdi? diye tekrarladım.

En candan gelen merhamet hissiyle yüzüme baktı:

— Ah, babacığım, bunu kim bekliyebilirdi, şimdi bile aklım almıyor. Benim gibi ihtiyarın kara toprağa girme sırası çoktan geldi: halbuki bak neler görecekmışim? Allah rahmet eylesin, dedeniz olan ihtiyar efendimiz Prens Nikolay Nikolayeviçi, ilk kardeşimi, kızkardeşim Anuşkayı, hepsini gördüm ve hepsi de benden gençti yavrucuğum. Çok günah işlemişim ki, şimdi bir de onun arkasına kaldım Allahın emri! Onu oraya lâ-yık olduğu için aldı, çünkü oraya iyiler lâzım.

Bu basit fikir beni sevindirip hayrete düşürdü ve ben Natalya Savişna'ya daha çok sokuldum. Ellerini göğsünde kavuşturarak yukarı baktı; çökük nemli gözlerinde büyük, fakat sakın bir keder ifadesi vardı. Senelerce, bütün kuvvetli aşkını üzerinde topladığı insandan, Allahın uzun zaman kendisini ayırmıyacağına büyük bir iman taşıyordu.

— Ya, babacık, sanki daha dün onu kucağımda sallayıp kundaklıyordum. O da beni Naşa diye çağırırdı. Koşarak yanıma gelir, boynuma sarılır, şunları söylerdi:

— Benim Naşacığım, benim güzelim, benim hindi-ciğim!.

Ben de şaka olarak:

— İnanmam, yavrucuğum, beni sevmiyorsunuz; biraz bekleyin, büyüün ve evlenin de, Naşa'yı bak nasıl unutursunuz, derdim. O, düşünmeğe başlardı. Hayır, eğer Naşa'yı da beraber götüremezsem, evlenmem daha iyi. Hiç bir vakit Naşa'yı bırakmam ki, derdi. Halbuki, bıraktı ve gitti.... Beklemedi. Rahmetli beni ne kadar da severdi! Doğrusunu isterseniz, sevmediği bir kimse yoktu ki. Ya, yavrucuğum, annenizi asla unutmamalısınız; O, insan değil melekti. Ruhu cennete gittiği zaman sizi sevecek ve sizinle sevinecektir.

— Natalya Savişna, niçin gittiği zaman diyorsun? Zaten şimdiden orada değil mi? diye sordum. Natalya Savişna bana daha çok sokulup sesini alçaltarak:

— Hayır yavrucuğum, şimdi onun ruhu buradadır, diyor, yukarıları gösteriyordu. Hemen hemen fısıldı-yarak öyle bir his ve imanla konuşuyordu ki, ben elimde olmadan gözlerimi yukarı kaldırıp kornişlere bakı-yor, sanki bir şey arıyordum. O devamla:

— Günahsız ruhlar cennete varmadan evvel kırk türlü çileden geçer ve kırk gün kadar da kendi evinde kalabilirmiş...

Daha uzun zaman aynı şekilde, aynı sadelik ve imanla, sanki kendi gözü ile görmüş gibi, kimsenin içinde en ufak bir şüphe bile uyandırmadan, alelaide şeylerden bahsedercesine konuştu. Nefesimi keserek onu dinliyor, söylediklerine, pek iyi anlamamakla beraber, tamamiyle inanıyordum. Natalya Savişna, netice olarak:

— İşte yavrucuğum o buradadır, bize bakıyor ve belki söylediklerimizi de dinliyor, diye sözlerini bitirdi ve başını eğerek sustu.

Dökülen yaşlarını silmek için mendil aramaya kalktı, yüzüne bakarak heyecandan titriyen sesiyle:

— Böylelikle, Allah beni kendisine daha çok yaklaştırdı. Artık burada yapacak neyim kaldı ki? Kimin için yaşıyacağım? Kimi seveceğim? dedi. Göz yaşlarımı zor tutarak, sitemle:

— Ya bizi sevmiyor musunuz? dedim.

— Yavrum, sizleri nasıl sevdiğimi Allah bilir. Fakat onu sevdiğim gibi, kimseyi sevmedim, sevemem de!.

Daha fazla konuşamadı, başını öte yana çevirdi ve acı acı hıçkırmağa başladı.

Artık uyumayı düşünmüyordum, karşı karşıya konuşmadan oturuyor ve ağlıyorduk.

Odaya Foka girdi, halimizi görünce, rahatsız etmek istemiyerek, çekingen bakışlarla, sessizce kapıda durdu. Gözlerini mendille silen Natalya Savişna:

— Fokaşa, niçin geldin? dedi.

— Helva için lâzım olan bir buçuk funt⁵¹ üzüm, 4 şeker ve 3 avuç darı almağa geldim, deyince, Natalya Savişna acele acele enfiyesini çekti, sık adımlarla sandığa yaklaştı ve:

— Şimdi, şimdi kardeşim, diye söylendi. Ehemmiyet verdiği vazifesi başına geçince, konuşmamızdan

⁵¹ İki buçuk funt bir kilodur.

doğın keder izleri, üzerinden silinivermişti. Çıkardığı şekeri kantarda tartarken:

— Dört funtu ne yapacakmış, üç buçuk da yetiştir.

Kantardan birkaç şeker aldı.

— Ne oluyor? Daha dün sekiz funt darı verdim, gene istiyorlar. Sen bilirsin Foka Dimidiç, ben daha fazla darı veremem. Evdeki karışıklığa sevinen Vaynka, belki de farkına varmazlar, diye düşünüyor. Hayır, ben efendilerimin mallarının yağma edilmesine göz yumamam. Görülmüş şey mi bu, sekiz funt?

— Ne yapalım, o her şeyin tükendiğini söylüyor.

— Peki, al bakalım, al! Hepsini al!

Benimle konuşurken, duyduğum hazin sesinin, ufak tefek şeyler yüzünden, birdenbire böyle bir homurdanışa dönmesi, beni şaşırttı. Sonraları, bunu uzun uzadıya düşünürken, anladım ki; içinden geçenlere bakmıyarak, işiyle uğraşacak kadar ruhunda kuvvet bulabiliyor, alışkanlık da onu gündelik işlerine çekiyordu. Keder ona o kadar tesir etmişti ki, başka işlerle uğraştığını gizlemeğe lüzum görmüyor, böyle bir fikrin hatıra geleceğini de düşünmüyordu.

Gurur, hakikî bir kedere hiç yakışmıyan bir his olmakla beraber, bu duygu insanın tabiatına o kadar derin işlemiştir ki, en kuvvetli acı bile, onu binde bir atabilir. Gurur, kederli hallerde ya müteessir, ya bedbaht veya metin görünmek arzusuyla meydana çıkar; itiraf edemediğimiz bu bayağı arzular, hiç bir zaman, hattâ

en acı kederlerimizi duyduğumuz sırada bile bizi bırakmaz ve acımızın kuvvetini, samimiyetini, değerini ortadan kaldırır. Natalya Savişna felâketinden o kadar sarsılmıştı ki, içinde hiçbir arzu kalmamıştı, yaşaması da alışkınlığındandı.

Foka'ya istenilen erzakı verdikten sonra, âyin okuyucularına ikram edilecek böreği hatırlattıktan sonra onu gönderdi. Çorabını alıp yanına oturdu.

Aynı şey hakkında konuşmağa başladık. Bir defa daha ağladık, bir defa daha göz yaşlarımızı sildik.

Natalya Savişna ile konuşmamız hergün tekrarlanıyor, onun sessiz gözyaşları, sakın, dindar sözleri bana teselli ve ferahlık veriyordu.

Fakat, çok geçmeden bizi ayırdılar: annemi gömdükten üç gün sonra evce Moskovaya taşındık, bir daha da onu görmek kısmet olmadı.

Büyük annem bu korkunç haberi ancak biz döndükten sonra öğrendi, onun kederi sonsuzdu. Bizleri ona bırakmıyorlardı, çünkü tam bir hafta kendini kaybederek yattı. Hiç bir ilâç içmek istemidiği gibi hiç kimse ile de konuşmuyor, uyumuyor ve bir lokma bile yemek yemiyordu. Doktorlar hayatından endişe etmeğe başladılar. Bazan, odasında yalnızca koltuğa oturduğu vakit, birdenbire gülmeğe, sonra gözyaşı dökmeden hıçkırmağa başlıyor, ürpermeler geçiriyor, gayrı tabii bir sesle mânasız, müthiş sözler savuruyordu. Bu, büyük annemi sarsan ilk acıydı, bu acı onu ümitsizliğe

düşürdü. Felâketinin sebebini başka birisine yüklemek icabediyordu ve o korkunç sözleri söylüyor, bir kimseye tehditler savuruyor, koltuğundan sıçırıyor, geniş adımlarla odayı dolaşüyor, sonra bayılıp düşüyordu.

Bir gün odasına girdim, her zamanki gibi, koltuğunda oturuyor ve sükûn bulmuşa benziyordu; fakat, bakışı içime işledi. Gözleri fazlasiyle açık, fakat bakışları belirsiz ve donuktu. Bana baktığı halde görmediğini anlıyordum. Dudaklarında yavaş yavaş bir tebessüm belirdi ve şefkat dolu içli bir sesle konuşmağa başladı:

— “Gel, yavrucuğum, meleşim.” Bana söylediğini zannederek yaklaştım. Fakat o bana değil, başka tarafa bakıyordu. “Ah, canım, benim ne kadar çok ıstırap çektiğimi bilseydin, şimdi geldiğine o kadar seviniorum ki...” Annemi tahayyül ettiğini anladım ve durdum, kaşlarını çatarak devam ediyordu. “Seni kaybettiğimi söylediler, saçmalığa bak! Senin benden evvel ölmene imkân var mı?” dedi ve korkunç, isterik kahkahalarla, gülmeğe başladı.

Ancak kuvvetle sevebilen insanların yeisleri de kuvvetli olur; sevmek arzusu, onlara ıstıraplarına panzehir gibi gelir, şifa verir.... Bunun için insanın manevî tabiatı, maddî tabiatından daha dayanıklıdır: İstırap hiç bir zaman öldürmez.

Bir hafta sonra büyük annem ağlıyabiliyordu ve biraz da iyileşmeğe başladı. Kendine geldiği zaman, ilk düşüncesi biz olduk, bize karşı olan sevgisi de arttı.

Koltuğunun yanından ayrılmıyorduk; sessizce ağlıyor, annemden bahsediyor ve şefkatle bizi okşuyordu.

Büyük annemin, kederini haddinden fazla büyüttüğü kimsenin aklına gelmezdi, bu kederin ifadesi çok derin ve tesirli idi. Fakat nedense, Natalya Savişna'ya daha çok acıyordum ve bugüne kadar, bu temiz kalbli kadın gibi, annemi hiç kimsenin samimî, içten sevmeyeğine, ona böyle yanmadığına emindim....

Annemin ölümü ile o mutlu çocukluk çağı bitmiş ve benim için yeni bir devir yâni öksüzlük devri başlamış oluyordu; bir daha görmediğim, ruhî hayatımın gidişinde, gelişmesinde çok kuvvetli ve iyi tesiri olan Natalya Savişnaya ait hatıralarım, ilk devrenin hatıraları olduğu için, ona ve ölümüne dair birkaç kelime daha söyleyeceğim.

Adamlarımızın anlattıklarına göre, Natalya Savişnanın, biz ayrıldıktan sonra işsizlikten çok canı sıkılmış. Daha bütün sandıklar onun elinde olduğu, onları karıştırıp aktardığı, evirip çevirdiği halde, çocukluktan beri alıştığı, efendilerinin oturduğu köy evinin gürültü ve telâsesinin eksikliğini duyuyordu. İstirap, hayatın değişikliği ve işsizlik, daima meyyal olduğu ihtiyarlık hastalığını artırdı. Annemin ölümünden tam bir sene sonra istiska hastalığının başlamasıyla yatağa düştü.

Natalya Savişna'nın Petrovskoe köyündeki büyük evimizde akrabasız, dastsuz, yalnız bir hayat sürmesi güç, ölmesi daha güç olmuştur zannediyorum. Evimiz-

de Natalya Savişnayı herkes seviyor ve sayıyordu; bununla beraber, o hiç kimse ile dostluk peyda etmediği gibi bununla da övünürdü. Efendilerinin itimadını kazanmış, eşya dolu bu kadar sandığın ve evin idaresi elinde iken, bir kimse ile arkadaşlığın kendisini mutlaka riyakârlığa ve fena göz yummalara sevk edeceğini zannediordu. Bunun için, belki de diğer adamlarımızla bir hususiyetleri olmadığından herkesten uzaklaşıyor ve evde hiç hısım akraba olmadığını, efendilerin mülkü için hiç kimseye göz yummayacağını söylerdi.

Saf dualarında hislerini Allaha açarken teselli arar ve bulurdu; bazan, hepimizin yaşadığımız hazin dakikalarda, bizim için en büyük teselli, göz yaşları ile, bir başkasının dertlerimize ortak olmasıdır ki, böyle bir anda Natalya Savişna yatağına, ellerini yalayan, sarı gözlerini yüzüne diken, köpeğini alır, onunla konuşur, onu okşarken sesiz sessiz ağlarmış. Moşka acı acı ulumağa başladığı zaman onu teselli etmeğe çalışıyor: “Yeter, sen olmasan da ölümünün yaklaştığını biliyorum” dermiş.

Ölümünden bir ay evvel sandığından beyaz patiska, tülbent ve pembe kurdellâlar çıkarıp, yanındaki kızın yardımı ile kendisine bir beyaz entari ve başlık dikmiş, cenazesi için lâzım olacak her şeyi en ince teferruatına kadar düşünmüş ve emirler vermiş. Hem de efendilerinin sandıklarını tanzim edip, fevkalâde muntazam bir liste yaparak kilerciye teslim etmiş. Büyük annemin hediye ettiği şalı, iki ipekli entariyi, eskiden tamamiyle

kendisine verilen büyük babamın sırmalı üniformasını çıkarmış. Onun titizliği ile setrenin sırması yeniymiş gibi kalmış, çuhasına da güve dokunmamış. Ölümünden önce bu iki entariden pembesini Volodyaya robdö-şambr veya hırka için, diğer karelisini de aynı maksatla bana; şalı Lüboçka'ya vermeği arzu etmişmiş. Üniformayı da hangimiz daha önce subay olursak ona. Gömülmesi ve âyini için ayırdığı 40 rubleden başka varını yoğunu kendi kardeşine vasiyet etmiş. Kölelikten çoktan azâdedilen ve uzak vilâyetlerden birinde yerleşmiş bulunan kardeşi en sefih bir şekilde yaşıyordu. Bunun için olacak, onunla hiçbir münasebeti yoktu.

Kardeşi miras almak için geldiği vakit rahmetlinin bütün eşyasının kâğıt parayla 25 ruble tuttuğunu anlayınca bütün hayatını zengin bir kapıda, ufak bir bez parçası üzerine titriyerek cimrilikle geçiren bir ihtiyarın hiç bir şey bırakmamasına inanmak istememişti. Halbuki, hakikat böyle idi.

Natalya Savişna iki ay hastalıktan ıstırap çekmiş ve bu ıstıraplara, Hıristiyanlara has bir tevekkülle katlanmış, söylenmemiş, şikâyet etmemiş, fakat âdeti üzere her dakika Allahın adım anmıştı. Ölümünden bir saat önce, sakın ve memnun, günahlarını çıkartmış, okunmuş şarapla ve yağlarla icabeden âyini yaptırmıştı. Bütün evdekilerle olan kırgınlıklar için af dilemiş ve kendi papazı Vasiliy babaya, hepimize, ona yaptığı-mız himaye ve iyiliklerimize nasıl teşekkür edeceğini bilmediğini söylemiş şayet bazan bizi bilmiyerek üz-

müşse, affetmemizi rica etmiş ve “hiç bir vakit hırsızlık etmedim, efendilerimin bir ipliğini bile kendime mal etmedim” demiş. Bu, kendisinde kıymet verdiği tek vasıftı.

Hazırladığı elbise ve başlığı giyerek yastıklara yaslanmış ve son dakikasına kadar papazla konuşmakta devam etmiş. Sonra fakirlere birşey bırakmadığını hatırlayarak, on ruble çıkarmış, bunun kilisede dağıtılmasını rica etmiş; daha sonra istavroz çıkarmış, uzanarak sevinçli bir tebessümle, Allahın adını anarak son nefesini vermiş.

Hayatını esef etmeden terk etmiş, ölümden korkmamış, onu bir nimet olarak kabul etmiş! Bu, çok kere söylendiği halde, hakikat olarak pek az görülen bir şeydir! Natalya Savişna ölümden korkmıyabilirdi, çünkü o İncil’in ahkâmına tamamiyle uymuş ve sarsılmaz bir imanla göçmüştü. Hayatı temiz, riyasız bir aşkla doluydu.

Onun inancı daha yükseklerle ve hayatı daha yüce gayelere ulaşabileceği halde biraz geri kaldığı için, temiz ruhu daha az mı sevgi ve hayranlığa lâyıktır?

O, esef etmeden ve korkmadan ölmesiyle, hayatta en iyi, en yüksek bir meziyet göstermiş oluyor.

Annemin mezarı üzerinde yapılmış olan küçük kilise civarına kendi arzusu ile gömülmüştü. Altında yatığı ısırgan ve kel otlarının bürüdüğü tümsek, siyah bir parmaklıkla çevrilmişti. Kiliseden çıkınca hiç bir vakit bu parmaklığa yaklaşıp önünde eğilmeyi unutmam.

Bazan kiliseyle siyah parmaklık arasında, sessizce dururum, gönlümde birdenbire acı hatıralar canlanır da içimden derim ki: acaba kader beni arkalarından ebedi olarak yanayım diye mi bu iki varlıkla birleştirmişti?

SON